

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HASAN KÂ'İMÎ EFENDİ'NİN VÂRİDÂTI
İNCELEME-METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lejla ŠLJIVIĆ

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı: Eski Türk Edebiyatı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YORULMAZ

AĞUSTOS-2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**HASAN KÂİMÎ EFENDİ’NİN VÂRİDÂTI
İNCELEME-METİN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lejla ŠLJIVIĆ

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı: Eski Türk Edebiyatı

Bu tez 27 /08 /2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Lejla ŠLJIVIĆ

27 /05 / 2008

ÖNSÖZ

17 yüzyılda Osmanlı'nın en batı eyaletinde Bosna-Hersek'te yetişen, aynı zamanda bu dönemin ünlü şahsiyetlerden biri şüphesiz Hasan Kâ'imî Efendi'dır.

Bu şairin, yüksek lisans tezi kapsamında incelemeye çalıştığımız 'Vâridât'tan başka mürettep bir Dîvânı ve Alhamiyado türüne örnek olarak gösterebileceğimiz iki tane de şiiri bulunmaktadır.

Bu şairin hem yetiştiği kendi bölgesi bakımından, hem de genel Türk kültürü açısından ne kadar önemli ve dikkat çekici bir şahsiyet olduğunu, kütüphanelerdeki eserlerinin toplam nüshalarından da anlayabiliriz. Başta Saraybosna olmak üzere İstanbul, Ankara, Londra, Berlin, Kahire vs. kütüphanelerinde Hasan Kaimi'nin yazma eserlerinin 100'ün üzerinde nüshaları vardır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, şair olduğu kadar ondan daha önemlisi mutasavvıf bir kişiliği, bir tarihat cephesi bulunan Hasan Kâ'imî dolayısıyla Bosna-Hersek'teki tasavvuf ve tarikatlar hakkında bilgiler verdik. Bunun yanında, Osmanlı Divan Edebiyatının doğal bir uzantısı sayılan Bosna'daki Divan edebiyatından da bahsettik. Birinci bölümde şairin hayatı, edebî ve tasavvufî kişiliği ve eserlerini incelemeye çalıştık. İkinci bölümde, Vâridât'ın incelenmesinde şekil özelliklerini, yani hangi nazım şekilleriyle şiirler yazmış olduğunu, kullanılan aruz vezinlerini, redif ve kafiyeleri tespit ettik. Dil ve üslup özellikleri bölümünde, eserde kullanılan ayet ve hadisleri, atasözleri ve deyimleri çıkardık. Mühteva özellikleri bölümünde dinî tasavvufî unsurlar, hristiyanî unsurlar, eski Türkçe'de kullanılan kelimeler ve ekler, Boşnakça kelimeler, aynı anlamda yan yana gelen kelimeler ve kozmik unsurları ele aldık. Sosyal Hayat bölümünde ülke, şehir, kal'alar ve insan toplulukları ve tarihi efsanevî

şahısları tespit ettik. Üçüncü bölümde Varıdat metninin Latin harflere aktarılmasında izlenen yolu anlattık ve Transkripsiyonlu metni verdik.

Çalışmam boyunca bana yardımcı olan saygıdeğer hocam Yard. Doç. Dr. Hüseyin YORULMAZ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

LEJLA ŠLJIVIĆ

02 / 05 / 2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSYON LİSTESİ	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: HASAN KÂ'İMÎ EFENDİ; HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ	
1.1. Hayati	12
1.2. Edebi Kişiliği	15
1.3. Tasavvufî Kişiliği.....	17
1.4. Eserleri	18
BÖLÜM 2: HASAN KÂİMÎ EFENDİ'NİN VÂRİDÂT'İN İNCELEMESİ	
2.1. Şekil Özellikleri.....	21
2. 2. Dil ve Üslup Özellikleri	21
2. 2. 1. Deyimler	26
2. 2. 2. Atasözler ve Değişler	27
2. 2. 3. Sade ve Açık Söyleyişler.....	28
2. 3. Muhteva Özellikleri	30
2.3. 1 Din Unsurlar	30
2.3. 2 Tasavvufî Kavramlar	31
2.3. 3 Hristiyan ve Putperestlikle İlgili Kavramlar	32
2.3. 4. Eski Türkçe Kelimeler ve Ekler	33
2.3. 5. Bosnakça kelimeler veya uydurulmuş olan kelimeler.....	34
2.3 . 6. Kozmik Unsurlar	34
2. 4. Sosyal Hayat	35

2. 4. 1. Ülke, Şehir, Kaleler, insan toplulukları.....	35
2. 4. 2. Tarihi-Ffsanevi Şahıslar	37
BÖLÜM 3 : METİN	
3. 1. Transkripsiyonda izlenen yol	39
3. 2. Transkripsiyon yaparken karşılaştığımız müstensih hataları	40
3. 3. METİN (Transkripsiyonlu)	42
SONUÇ	251
KAYNAKLAR	252
ÖZGEÇMİŞ	255

KISALTMALAR

H. : Hicri
M. : Miladi
s. : Sayfa
ö. : Ölüm
Ef. : Efendi
yy. : Yüzyıl

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSYON LİSTESİ

آ, ا	A, a, Â, â, E, e
ء	'
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ş, ş
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	Ĥ, ĥ
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ş, ş
ض	Ž, ž, Đ, đ
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	'
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	G, g, K, k, Ñ, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	Ū, ū, Ū, ū, V, v
ه	H, h, e
ی	Ï, Î, I, i, İ, i, Y, y

Tezin Başlığı: Hasan Kâ'imî Efendi'nin Vâridât'ı Tanıtım ve Transkripsiyonlu Metni	
Tezin yazarı : Lejla Šljivić	Danışman : Yard.Doç. Dr. Hüseyin YORULMAZ
Kabul Tarihi : 27. 08. 2008	Sayfa Sayısı : vi(ön kısmı) +255(tez)
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı	Bilim Dalı : Eski Türk ve Edebiyatı
<p>Üzerinde çalıştığımız eser Hasan Kâ'imî Efendi'nin Vâridât'ı 17. y.y. ürünüdür. Dünya çapında onun eserinin sayısı kimi Dîvân kimi Vâridât ismi altında hemen hemen 100 civarında bulunmaktadır. Biz Varidat'ın transkripsiyonu yaparken Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Lalelî koleksiyonunda 1757 no'lu Dîvân-ı Kâ'imî altında kayıtlı olan nüshayı ele aldık. Aynı zamanda Süleymaniye Küt. Hacı Mahmut Ef. 3476 no'lu, Hacı Mahmut Ef. 3535 no'lu, ve Bosna Hersek'te Gazi Husrev-bey Kütüphanesinde 5341 no'lu nüshalardan metni doğru okumak için faydalandık. Varidat'ın ele aldığımız nüshası Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup 41 varak civarında el yazma manzum bir eserdir. Kâ'imî'nin Vâridât'ı gerek tarihî ve sosyal açıdan, gerekse tasavvufi bakımdan önemli bir kaynaktır. Yerel unsurlar ve dil özellikleri bakımından da üzerinde durulmağa değer. İçindeki şiirler hep Kasîde-i Âhir başlığı altında verilmiştir. Şairimizin tasavvufî hayat anlayışını yansıtan Kadiri koluna mensup olduğunu, daha birinci şiirinde 'Abdu'l Kâdirî Geylân'ye medhiyelerle yer verişinden anlıyoruz. Eser Osmanlıcadan Latin alfabesine çevrilip transkripsiyonlu metin haline gelmiştir.</p> <p>Elde edilen metnin dil, şekil, muhteva çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Hasan Kâ'imî Efendi, Vâridât, Kâdiri	

Title of The Thesis : Hasan Kâ'imî Efendi's collection (Vâridât) with the transcribed text	
Author : Lejla Šljivić	Supervisor: Assoc.Prof.Dr. Hüseyin YORULMAZ
Date : 27. 08. 2008	No.of pages : vi(per text) +255(main body)
Department : Language of Turkish and Literature Subfiled : Literature of Old Turkish	
<p>The work we study on “The income of Hasan Kâ'imî Efendi” (Hasan Kâ'imî Efendi'nin Vâridât'ı) is a product of 17 th century. The number of his masterpieces which are categorized under both Dâvân and Vâridât is around 100 wordwild. While we are creating the transcription of Vâridât we got benefit of the copy which is located in Suleymaniye Library Laleli Collection under 1757th Dîvân-ı Kâ'imî. In order to translate correctly, we also used copiest that are located and numbered in Suleymaniye Library Hagi Mahmut ef. As 3476 and 3535, Darulmesnevi as 410, and in Bosnia and Herzegovina Gazi Husrev Bey Library as 5341. The copy of Vâridât that we handled is handwritten in Otoman Turkish masterpiece of 41 page. The Vâridât of Kâ'imî is an important source in terms of social, historical and spiritual perspective. It is also worth to study because of its linguistic and regional aspects. The poems inside are located under the title of “Kaside-i Ahir” We do also understand that the poet is a member of Kâdirî Sufi part from his praise for his Sheyh Abdu'l Kâdirî Geylan in this first poem.</p> <p>The masterpiece is translated from Otoman Turkish and printed whit its transcription.</p> <p>The autcome is evaluated in terms of language content and structure.</p>	
Key Words: Hasan Kâ'imî Efendi, Vâridât, Kâdirî	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Çalışmamızın konusunu 17. yüzyılda Bosna-Hersek'te yaşamış mutasavvıf şair Hasan Kâ'imî Efendi'nin Vâridât isimli eseri oluşturmaktadır. Vâridât'ın Laleli nüshasını yeni harflere aktarırken, çalışmamızın daha iyi anlaşılması için Hasan Kâ'imî Efendi'nin yaşadığı bölgedeki etkisi, ağırlığı, tasavvufi yönü ve şiirlerinin bazı özelliklerini de ele almaya çalıştık.

Çalışmanın Amacı

Bilindiği gibi 13. asırdan başlayarak altı asır boyunca devam eden Klasik edebiyat, yani Divan edebiyatı geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu edebiyat içerisinde Rumeli'nin, bu bölge içerisinde de Bosna'nın büyük bir yeri ve önemi vardır. Bosna'dan yetişmiş divan edebiyatı içerisinde ele alabileceğimiz 300'e yakın şair vardır. Bunlar arasında da Kâ'imî'nin özel bir yeri bulunmaktadır. İşte Kâ'imî'nin edebiyat tarihimizde daha iyi tanıtılması ve tasavvuf edebiyatı içerisindeki önemini belirtmek amacıyla böyle bir çalışmayı tercih ettik. Bu çalışmanın edebiyat ve akademi dünyasına yeni katkılarda bulunacağını umuyor ve amaçlıyoruz.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, hem Türk edebiyatı hem de Bosna edebiyatı bakımından önemli bir yeri bulunan Kâ'imî'nin Vâridât isimli bu eserinin Latin harflerine aktarılması ve Türk kültür ve edebiyatına kazandırılmasıdır. Rumeli bölgesinin Müslümanlaştırılmasında önemli yeri olan Ayvaz Dede, Sarı Saltuk gibi manevi önderlerin yanında rahatlıkla Hasan Kâ'imî Efendiyi de sayabiliriz. Böylesine önemli bir şahsiyetin tanıtılması ve eserlerinden birinin gün yüzüne çıkarılması bizim için çok önemlidir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızın anlaşılması için öncelikle Kâ'imî'nin yaşadığı devri ve bu devrin özelliklerini belirtmeye çalıştık. Bosna'da Divan edebiyatı ve genel Divan edebiyatı içerisinde Türkçe yazmış Boşnak şairlerin önemini belirttik. Daha sonra şairin hayatını,

eserlerini ele aldık. Şiirlerinin bazı özelliklerini ön plana çıkardık. Şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durduk. Ve son olarak da eseri transkripsiyon alfabesini kullanarak Türkiye Türkçesi'ne aktardı.

XVII. yüzyıl, Osmanlı tarihi boyunca büyük değişikliklerin görüldüğü bir yüzyıldır. Bu asrın başlarında Osmanlı Devleti en geniş sınırlarına ulaşmışsa da, yüzyılın sonlarına doğru dünya siyasetinde üstünlüğü yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Devlet artık sosyal ve siyasî açıdan duraklama dönemine girmiş, askerî yapı ve iktisadî durum açısından ise büyük sıkıntılar geçirmiştir. Bu asırda dokuz Osmanlı sultanı tahta geçmiştir. Önceki asırlarla kıyaslandığında sadece bu bile duraklamanın nedenlerini açıklar kanaatindeyiz.

Osmanlı devletinin siyasî alandaki bu durumuna rağmen edebiyat sahasında yükseliş ve gelişimini devam ettirdiği görülmektedir. Hatta sözkonusu asır şiir ve edebiyat açısından en parlak dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde birçok şair yetişmiştir. Geçen asırlara nazaran sosyal ve ekonomik konulara daha fazla önem verilmiştir. Şairler toplum içerisinde meydana gelen hadiseleri gözlemleyerek şiirlerinde kullanılmışlardır. Şiir alanında kendine has üslubu olan Nef'î, Şeyhülislam Bahâî, Nâ'îl-i Kadîm, Neşâtî ve Nâbî gibi bir çok şair bu yüzyılın sanatkârlarıdır.

Kasîde nazım şekli bu dönemde, şekil ve muhteva bakımından öncekilerden farklı bir tarzda ele alınmıştır. Aslında Nef'î kasîdenin 'nesip' ve 'medhiye' bölümlerini geçen asırlardaki meslekdaşlarına göre nisbeten kısaltmış ve özellikle 'fahriye' bölümünü genişletmiştir.

Gazel nazım şeklinde kasîdedeki gibi değişiklikler görülmez. Gazelde Bâkî ile temsil eden anlayışın devam ettiğini görüyoruz.

Mesnevîlerde dikkati çeken özellik ise kısa yazılmaları, yerlilik ve mahallî unsurların, toplum ve hayat tasvirlerinin geniş bir şekilde kullanılmasıdır.

Bu asırda farklı edebî üsluplar ortaya çıkmıştır. Buna bugünkü anlamıyla akımlar da diyebiliriz: Sebk-i Hindî, Hikemî Tarz ve Mahallî Tarz.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde en batı uçta yer alan serhat eyaleti Bosna-Hersek ülke olarak önemli bir yer tutar. Bu ülkenin sınırları içerisinde gelişen Divan

edebiyatı da klasik edebiyatımız bakımından farklı bir yer işgal eder. Altı asırlık dönem içerisinde yaklaşık 300 Boşnak divan şair yaşamıştır. Malesef bu sayıdan sadece küçük bir kısmının bilgilerine sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Ujiçalı Sabit, Muhammed Nergisî, Mula Mustafa Başeski, Fadil Paşa Şerifoviç, Muhammed Meylî, bunlardan bazılarıdır. Genelde bütün bu şairler Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisindeki değişik medreselerde eğitim görmüşlerdir ve Türkçe'den başka Arapça ve Farsça'yı çok iyi derecede öğrenmişlerdir.

17. asırda bizim için önemli olan ve üzerinde çalıştığımız şahsiyet Şeyh Hasan Kâ'imî Baba'dır.

Hasan Kâimî ile birlikte daha birçok seyyah derviş, Osmanlıların Balkanlara gelişinden, yani askerî açıdan fethedilmesinden önce, sağlam bir zemin hazırlamada önemli bir rol oynayıp bir anlamda oraları gerçek manada fethetmişlerdir.

a). Bosna'da Tasavvuf ve Tarikatler

Balkanların batı ucunda yer alan Bosna-Hersek bölgesi eski tarihlerden beri günümüze kadar kozmopolit yapının hâkim olduğu bir bölgedir. Bu bölgenin en eski sakinleri İlirlerdir. İlir kabileleri Arnavutluk'tan başlayarak Hırvatistan'ın kuzeyine kadar olan bölgede yaşamaktaydılar. Dilleri bugünkü Arnavutça'ya yakındı. İlirlerin dışında milattan önce birinci asırda Bosna'da Skordisk ve Destiyor kabileleri de yaşıyordu. Milattan sonra 9. yıldan itibaren Bosna-Hersek Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti altına geçmiştir.

Din bakımından İlirlerin dini çoktanrıcılık esasına dayanmaktadır. Daha sonra Roma İmparatorluğu zamanında Hristiyanlığı benimsemişlerdir.

Bosna-Hersek'in ilk kralı Kulin Ban'dır. 1180–1204 tarihleri arasında yaşamıştır. Ondan başka Bosna'da büyük başarılar imza atan iki hükümdar daha vardır. Bunlardan biri Styepan Kotromaniç (1322–1353) ve diğeri Kral Styepan Tvrtko'dur (1353–1391).

Ortaçağ'da Bosna devletinin kuruluşundan itibaren komşu devletler Macaristan ve Sırbistan defalarca Bosna'yı almak istemişlerdir. Ancak askerî savaşlarla bu amaçlarına ulaşamayınca kilise aracılığıyla Bosna halkını kendilerine bağlamak istemişlerdir. O zamanlarda Bosna'da Ortodoks ve Katolik kilisesinden başka ayrıca Bogomil mezhebi

de vardır. “Bogomili mezhebine göre insanın mümin olmak için kiliseye ihtiyacı yoktur. Kilisenin hiyerarşik yapısı tamamen reddediliyordu. Haç onlara göre yanlış bir inanç sembolüdür. Bogomillere göre iki çeşit mü’min vardır. Birinci grup normal alelade müminler, ikinci grup ise temizlemiş müminler” (İzeti, 2004: 29).

Bogomil anlayışı tek tanrı anlayışıdır. Bundan dolayı Bosna’da yaşayan halkın İslam dinini kabul etmesi çok daha kolay olmuştur.

Bosna’da İslamiyetin ilk tohumları tarikatlar tarafından atılmıştır. “Şeyhler ve dervişler sadece ve sadece derviş kimliği taşıyan din adamları değil, aynı zamanda toprağı işleyen, köy kuran, sanat ve ilim yapan şahıslar olarak da karşımıza çıkmaktadırlar” (İzeti, 2004: 47).

Genelde Rumeli bölgesinde, özelde Bosna-Hersek’te İslam dininin yayılmasını sağlayan tasavvufî akımlardır. Sûfî dervişlerin bunda çok büyük etkisi olmuştur. “Osmanlılar Balkanlar’a gelmeden önce iki asra yakın bir zaman diliminde İslâm’ı yayan birçok dervişin ismi meçhul kalmıştır. Onüçüncü asırda Güneydoğu Avrupa’nın birçok ülkesinde faaliyet gösteren ve kahramanlığı ve veliliği hakkında bir hayli efsanevî rivayetler nakledilen şahıs Sarı Saltuk’tur” (İzeti, 2004: 48).

“Türklerin Orta Asya’da iken sûfiler vasıtasıyla gerçekleştirdikleri değişik alanlardaki faaliyetleri Anadolu’ya yerleşmelerinden sonra da devam etmiştir. Malazgirt zaferinden sonra Orta Asya, Horosan ve İslam dünyasının diğer bölgelerinden Anadolu’ya gelmeye devam eden derviş akınları Moğol istilasıyla daha da yoğunluk kazanmıştır. Hoca Ahmed Yesevi, Necmeddin Kübra vs. gibi tarikat pirleri, mürid ve dervişlerine Anadolu’ya gitmelerini tavsiye etmişlerdir. Anadolu’ya bu şekilde gelen pek çok Yesevî ve Kübrevî dervişi, babası Bahaeddin Veled’le birlikte Belh’ten kalkıp gelen Mevlana Celaleddin Rûmî (ö.672/1273), Endülüs’ten kalkıp Anadolu’da birkaç yıl geçiren Muhyiddin Arabî (638/1240); Evhaduddin Kirmânî (ö.634/1237); Fahreddin Irâkî (ö.688/1289); Müeyyüddin Cendî (ö.691/1292); Sadreddin Konevî (ö.673/1274); Sa’adeddin Fergânî (ö.699/1300); Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmizî (ö.639/1241); Şeyh Necmeddin Dâye (ö.654/1256); Ahi Evren, Hacı Bektaş-ı Velî, Yunus Emre ve daha pek çok Hak aşığı ve gönül mimarı şahsiyetler büyük yerleşim

merkezlerinden en ücra kırsal bölgelere ve göçebe Türkmen kabilelerine varıncaya kadar, Anadolu insanını tasavvufî kültür ve terbiye ile yoğurmuşlardır. Daha sonraları kurulacak olan büyük bir imparatorluğunun manevî alt yapısını kurmuşlardır (İzeti,2004: 73).

Böylece Anadolu'da ve Rumeli'de tekke ve zaviyeler inşa edilip Müslümanlar aydınlatılmaya çalışılmıştır. İnsanlar huzur ve sukûnu tarikatların manevî çatısı altında aramışlardır. Ayrıca "Tasavvufî akımlardan başka Ahilik adı altında olan meslek ve san'at erbâbının meydana getirdiği tasavvufî bir zümre daha vardır. Ahilik değişik tasavvufî akımlarla ilişkide bulunmuştur" (İzeti, 2004: 76).

XVI. yüzyılda Osmanlı Devletinde faaliyet gösteren tarikatlar şunlardır: Halvetîlik, Nakşibendîlik, Bayrâmîlik, Zeynîlik, Mevlevîlik, Kadirîlik, Kübrevîlik, Semerkandîlik, Bektaşîlik, Şazelîlik vs.

"XVII. yüzyılda Osmanlı Devletinde faaliyet gösteren tarikatların başında -yaygınlık ve etkinlik bakımından Halvetîlik gelmektedir. Halvetîliği, Mevlevîlik, Bayrâmîlik, Celvetîlik, Nakşibendîlik, Kadirîlik ve Bektaşîlik izlemiştir. Semerkandîlik, Zeynîlik ve Kübrevîlik, sadece Bursa'da, Şazelîlik ise Urfa'da temsîl edilmiştir" (İzeti, 2004: 83).

"XVIII. yüzyılda ise Osmanlı Devletinde faaliyet gösteren tasavvuf akımları arasında Halvetîlik, Nakşibendîlik, Mevlevîlik, Kadirîlik, Celvetîlik, Bektaşîlik, Bayrâmîlik, Sa'dîlik, Rifâîlikve Bedevîlik zikredilebilir" (İzeti, 2004: 87).

XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için en sıkıntılı dönemdir. Bu sırada Nakşibendîlik, Kâdirîlik, Mevlevîlik her biri yüze yakın tekkeye, ondan sonra Halvetîlik, Şâbânîlik, Uşşâkîlik, Sinânîlik, Cerrâhîlik, Bektâşîlik, Rifâîlik, Sa'dîlik ve Celvetîlik eliye yakın, ve üçüncü sırada da Bedevîlik, Bayrâmîlik, Gülşenîlik, Şazelîlik on kadar tekkeye sahiptirler.

Tekke ve dervişlerin rolü halk ile devlet arasındaki kaynaşmayı sağlamaktadır. Tarikatler ve tekkeler, Anadolu toplumu bünyesinde sosyal, siyasî ve dînî alanda topladıkları sempatiyi Balkanlarda yaşayan halk arasında da görmüşlerdir.

"Balkanlar'da, incelemekte olduğumuz bölgelere ve yüzyıllara genel olarak baktığımızda şu tarikatların faaliyet gösterdiğini görmekteyiz: Mevlevîlik,

Nakşibendîlik, Halvetîlik, Kâdirîlik, Rifâîlik, Sa'dîlik, Bektaşîlik ve Melâmîlik” (İzeti, 2004:124).

Bosna'da Sarayevo'nun dışında Mostar, Belgradçık (Konyits), Belgrad, Üsküp, Niş, Manastır (Bitola) gibi şehirlerde Mevlevî tekkesi bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Saraybosna'da 47 Mevlevî tekkesinin olduğunu söylemektedir.

“Nakşibendîlerin XVIII. ve XIX. yüzyılda Balkan ülkeleri arasında en çok faaliyet gösterdikleri ülke Bosna-Hersek'tir” (İzeti, 2004: 140).

Menkıbelere göre Fatih'in Bosna'yı fethettiği zamanlarda askerler arasında Nakşî müridi bulunurdu. Bosna'daki bu tarikata bağlı olan yapılar şunlardır: Saraybosna'da Gazi Tekkesi, İskender Paşa Zaviyesi, Yediler Tekkesi, Mlin Tekkesi, Şeyh Hasan Kâ'imî Tekkesi, Mostar Koski Mehmed Paşa Hankâhı, Foynitsa'da Vukelyiçi Tekkesi, Oglavak Tekkesi, Nakşî Tekkesi, Travnik'te Nakşî Tekkesi, Visoko'da Nakşî Tekkesi, Foça'da Nakşî Tekkesi, Konyits'te (Belgradçık) Seonitsa Nakşî, Mostar Luka Nakşibendi Tekkesi.

Halvetîlik Ömer Halvetî tarafından kurulmuş olan tarikattır. Bosna-Hersek'te XV. yüzyıldan itibaren Saraybosna olmak üzere bir çok şehirde Halvetî tekkeleri bulunmaktadır: Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Hankâhı, Şeyh İbrahim Bistrik Tekkesi, Travnik'te Elçi İbrahim Paşa Tekkesi; Doğu Bosna-Hersek'te Halveti Tekkeleri (Vişegrad, Biyelyina, Rudo ve Donya Tuzla); Konyits (Belgradçık) Halveti Tekkesi; Blagay Halveti Tekkesi; Akhisar (Prusats) Halveti Tekkesi'dir.

Bektaşîliğin Bosna-Hersek'e ne zaman girdiği konusunda kesin olarak ifade edebileceğimiz bir şey yoktur. “Evliya Çelebi'nin 1660 yılında Bosna'yı ziyaretinde Bosna-Hersek sınırlarında Çayniçe şehrinde bir Bektaşî tekkesine rastlamıştır” (İzeti, 2004: 238).

İslam tarihinin en eski tarikatlardan birisi Kadirîlik'tir. Bağdat'ta Abdulkâdir Geylânî (ö.561–62/1166–67) tarafından kurulmuştur. Kadirîlik, Hama, Süriye, Afganistan, Hindistan, Irak, Bulgarisan, Arnavutluk, Sırbistan, Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya, Batı Afrika, Kuzey Kafkasya, Orta Asya, Doğu Turkistan, Pakistan, Endonezya ve Çin gibi büyük coğrafyaya yayılmıştır.

“Bosna-Hersek’te Kadirîlik tarikatının tekkeleri şu bölgelerde bulunur: Saraybosna’da Hacı Sinan Tekkesi, Zvornik’te Kadirî Tekkesi; Yaytse Kadirîlik Tekkesi. Bu tarikatın etkisi sayısından daha fazladır. Çünkü çoğunlukla şeyhler, kendi evlerini zikir ve dervişlerin toplanmasında adeta tekke olarak kullanmaktadır” (Çehajić, 1986: 122).

Bosna-Hersek’te Kadirîliğin merkezi olarak Saraybosna kabul edilir. Onun yayılmasında Silahdar Mustafa Paşa (Hacı Sinan) tekkesinin önemli bir rolü vardır. “Sarayevo’da Hacı Sinan Tekkesi, burada halk arasında meşhur olan ismiyle, Saraybosna’nın Kuzey bölümünde Sagrciye (Remziya Omanoviç) caddesi no.77’de Saraç Ali Caminin büyük mezarlığında bulunmaktadır” (Çehajić, 1986: 123).¹

Bu tekkede zikir şöyle yapılır:

- Kiyâm’da: İstiğfar bir defa, İhlâs iki defa, Fatiha bir defa.
- Evrâd-ı Şerif’de : Bir fatiha, ism-i Celâl, diğer isimler ve Hû.
- Oturarak : Aşr-ı şerif, dua ve fatiha.

İlâhîler ve kasîdeler zikir esnasında değil zikirden sonra okunur. Zikir oturarak başlar, kıyamda devam eder ve yine oturarak biter. “Hacı Sinan Tekkesinde zikir Pazartesi ve Cuma geceleri yapılır, Ramazan ayında ise her gece teravîh namazından sonra yapılır.” (İzeti, 2004: 198).

Şeyh Hasan Kâ’imî’nin halk isyanından sonra (1682) Zvornik’e sürgüne gönderilmesiyle o bölgelere de Kadirîlik yerleşmeye başlamıştır. Tekkenin yanında türbe de yapılmıştır. “Bu türbe Zvornik-Kula yolunun sağ tarafında bulunmaktadır. Menkıbeye göre Şeyh Kâ’imî’ye halk büyük saygı duydukları için vefatından sonra (1691 -92) türbe yaptırılmıştır (Suljkić, 1990: 38 -40).

“Banya Luka’nın güneyinde ve Travnik üzerinde Vrbas ve Pliva nehirlerinin birleştiği yerde olan Yaytse Bosna krallarının son payitahtıdır. Bir menkıbeye göre Yaytse’nin bugünkü Şeyh mahallesinde Eski Süleymaniye çamiinin yanında ismi bilinmeyen bir şeyh halkı irşad idermiş. Şeyh birçok

¹ Bu tekkenin kuruluşuyla ilgili birkaç rivayet var. Cemal Çehayîç, Dervişki redovi, 123; Metin İzeti, Balkanlar’da Tasavvuf, s. 194.

keramet göstererek halkın İslamı kabul etmesine sebep olmuştur. Vefatından sonra Şeyh mahallesinde bu meçhul şeyhe bir turbe yapılmış ve bu turbe İkinci Dünya Savaşına kadar kalmıştır” (İzeti, 2004: 199).

Bu türbenin yanında Bağdatlı Şeyh Ali tarafından bir tekke inşa edilmiştir. Bütün bu tekkeler Saraybosna’daki Hacı Sinan Tekkesine bağlı idi.

Saraybosna Hacı Sinan Kadirî Tekkesi tasavvufî faaliyetin dışında aynı zamanda şehrin ilim, sanat ve şiir yuvası görevini de üstlenmiştir. Tekkede birçok edebî ve felsefî eser okunmuş ve Türkçe ile Boşnakça şiirleri yazılmıştır. Tekke duvarlarında Kur’an ayetleri, hadisler, Abdülkâdir Geylân’ı zikreden ilâhî parçaları, sülüs, celî, talik, kûfî yazılarla yazılmış levhalar ve süslemeli yazılar da vardır.

Osmanlı döneminde devlet ile halk arasındaki ilişkilerin yaygınlaşmasında, tasavvuf kültürünün, tekke ve dervişlerin önemli payı olmuştur. Zamanla Bosna’da belirli şehirlerde kurulan hankâh ve tekkeler çeşitli sebeplerden dolayı medreseye dönüştürülmüş. Bunlardan birisi de Saraybosna’daki Gazi Hüsrev Bey Medresesi’dir.²

Bundan başka Mostar’da Koski Mehmed Paşa tarafından kurulan 11 odalık hankâh; Travnik’te Elçi İbrahim Paşa hankâhı aynı zamanda medrese olarak da faaliyet göstermiştir.

Bu tarikata mensup ve edebi alanda eser ortaya koyanların sayısı çok azdır. “Bosna-Hersek’te 18. yüzyılda bu okuldan çıkan tek büyük şair Şeyh Hasan Kâ’imî’dir. Ondan başka 18. yüzyılda büyük bir müverrih şairi Derviş Mehmed Meylî gelir. Ve Molla Mustafa Başeskiya’yı da burada sayabiliriz (Ćehajić, 1986:138).

b). Bosna-Hersek’te Divan Edebiyatı

Bosna-Hersek’teki Müslümanların, Doğu dillerinin bilhassa Türkçe’nin hakimiyeti altında gelişen bir edebiyatı vardır. Bu edebiyat Türk, Arap ve Fars edebiyatının bir parçasıdır. Nasıl ki Türk edebiyatı Arap ve Fars edebiyatından etkilenmiş, Türk şair ve yazarları bu edebiyatların etkisi altında bir edebiyat ortaya koymuşlarsa, Bosnalı sanatkarlar da Türk edebiyatının etkisiyle bir edebiyat meydana getirmişlerdir. Ve

² Gazi Hüsrev Bey hankâhı ilk dönemde Halvetî, XIX yüzyılda ise Nakşibendî şeyhleri tarafından yönetilmiş, XIX yüzyılın sonlarında da medrese olarak çalışmıştır (izeti, 278)

böylece hem kendi kültürlerine, hem de Türk kültürüne büyük katkı sağlamışlardır. “Geçen asırlarda Hristiyanlar için Latince, İtalyanca ve Almancanın taşıdığı önemi Bosna’daki muslûmanlarda Arapça, Türkçe ve Farsça alıyordu” (Handžić, 1999: 2).

“Bosna-Hersek Müslümanları tam anlamıyla Türkçe, güzel bir edebiyat yaratmışlardır. Bu edebiyat, ilk zamanlardaki destanlardan, zengin ve dağınık olan ve çok kere tasavvufa dönük olan lirik şiirden, kısa öykülerden, gezilerden, tarihî olaylardan, izlenimlerden ve epistoloji kayıtlarından oluşan zengin nesire ve nazıma dayalı bir edebiyattır. XV. yüzyıldan ta XX. yüzyılın başlarına kadarki döneme ait olan çok sayıda eser bu şekilde korunmuştur” (Nametak, 1999: 61).

Bu şairler, şiir ve nesirlerden oluşan eserlerinde zaman zaman süregelen savaşıardan, ayaklanmalardan, iç çatışmalardan söz etmektedirler. Türk şairlerin çerçevesini çizdiği Divan edebiyatının konusu ne ise bizim şairlerimiz de genellikle o çerçevede kalmışlar, konularını Arap, Fars ve Türk edebiyatından almışlardır.

“Bu dönem içerisinde kimi edebiyatçılar tasavvufi lirik şiiri benimsemiş ve Hz. Muhammed’in doğumu, mevlûd; göklere çıkışı, mirac vs. gibi konulu nazım eserleri vermişlerdir. Mirac hakkında yazan Bosna’da birkaç şair vardır. Sırpça-Hırvatça’ya da çevrilen Sabit’in miracının yanında bundan başka aynı konuyu ele alan Sarayovalı Edai Sinan Çelebi, Muhammed Ruşdive, Asım Yusuf Çelebi Bosnevî de bu alanda eser ortaya koymuşlardır” (Nametak, 1999: 61).

Bu istikamette yazan sanatkarların yaşadığı merkezler genellikle Mostar ve Saraybosna’dır. Bunun yanında Tuzla, Travnik gibi taşra şehirlerini de ikinci derecede sayabiliriz. Bu merkezlerde yaşamış, şair olarak seslerini duyurmuş sanatkarları şu şekilde sıralayabiliriz:

Doboylu Aga Dede, Mecaziya Şaniya, Süleyman Mevleviye, Ali Paşa Varvariya, Travnikli Turabiya, Selman Turabiç, Muhamed Hevai Uskufi, Ahmed Malkoçeviç, Ahmed Çelebiya, Muhammed Nergisî, Mostarlı Çelebi, Tifliya Çelebiya, Vasfiya, Derviş Jagriç Mostarlı, Hüseyin Çatrnıya Husami, Aliya Alaudin Şehoviç, Habibiya ve Tevekuli Dede, Mehmed Fevzi, Hüseyin Beg Alaybegoviç Miriya, Abdulkerim Boşnak

Sami, Derviş Süleyman Mezaki, Zekeriya Sükkeri, İbrahim Çelebi Yasakçiç-Bezmi, Ahmed Boşnak Talib, Mustafa Boşnak Katibiya, Mustafa Çelebi, Yusuf Çelebi, Zekeriya Çelebi, Osman Şugliya, Hasan Kaimi Baba, Şeyh Mustafa Gaibi gibi şairleri sayabiliriz.

“Türkçe yazılmış eserler bırakan büyük sayıda 300’den çok yazar ve şairden yalnızca Ujiçalı Sabit, Muhammed Nergisi, Hasan Kaimi, Mula Mustafa Başeski, Fadil Paşa Şerifoviç, Muhammed Meyli, Salih Sadık Hacıhüseyinoviç Muvekı gibi on kadar yazar hakkında ayrıntılı olarak bilgimiz vardır. Türkçe yazılmış edebiyatımız dünyada bizden çok bilinmektedir“ (Nametak, 1999: 62).

Türkçe-Osmanlıca olarak yazılan şiiri Boşnakça’ya ilk tercüme eden Mehmed Beg Kapetanoviç Lyubuşak’tır. Doğu dillerinde yazan sanatkarlarımızdan ilk bilgileri Saffet Beg Başagiç “Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine” (Bosna-Hersek geçmişi hakkında kısa bilgiler) adlı eserinde vermiştir.

Savaştan sonra özellikle 1950 yılında Sarayev’da Şarkiyat Enstitüsü’nün kurulmasıyla Doğu dilleri üzerine araştırmaların sayısında da artış gözlenmiştir. “Türkçe yazılmış edebî miraslarımızı savaş sonrası dönemde en kapsamlı araştıran Omer Muşiç olmuştur” (Nametak, 1999: 64).

1973 yılında Hazım Şabanoviç’in “Književnost Muslimana BiH na orjentalnim jezicima” (Bosna-Hersek Müslümanları’nın Doğu Dillerdeki Edebiyatı) başlığı altında önemli bir eseri vardır.

Bundan başka Doğu dilleri üzerine araştırmalarda Vanço Boşkov da değerli katkı vermiştir. Bu yazarlar bazen iki, çok nadir de olsa bu üç doğu dilinde araştırmalar yapmışlardır. Bunlardan farklı olarak bazı yazarlar da anadilinde fakat Arapça harflerle yazmışlardır. Bu “Alhamiyado edebiyatı” olarak tanınmıştır. Böyle bir metin ilk kez 15. yüzyılda ve son olarak da 1941 yılında yayınlanmıştır.

“Bu eserler, Osmanlı İmparatorluğu’nun Bosna’ya hâkimiyeti zamanında Bosna içerisinde meydana getirilmiştir, kayıtsız şartsız Osmanlı edebiyatına aittir. Ancak Doğu dilleri kullanılarak yazılmasına rağmen Boşnak edebiyatının bir kısmı olarak da kabul edilebilir” (Şamić, 1984: 412).

“Türkçe-Osmanlıca olarak yazılan ve “alhamiyado edebiyatı”ndan başka buna paralel olan Müslüman halk edebiyatı vardır. Bu edebiyat ağırlıklı olarak epik mahiyetindedir. Genelde 15. yüzyıldaki Aliya Cerzelez, Mustay Beg Lički, Budalina Tale adlı kahramanları ve onların kahramanlıklarından bahsedilir. Bu şarkılar genellikle uzun ve on heceli, tulum veya tambur eşliğinde söylenir” (Šamić, 1984: 410).

Bundan farklı olarak Sevdalinka adında ve genelde müzik eşliğinde söylenen bir tür daha vardır.

Muhamed Hevâî Uskufî de o dönemde yaşamıştır. Onun kadınlara ithafen söylenmiş ve sevgilisi Fatima’dan ayrılmasını anlattığı aşk şiirleri vardır. En ünlü eseri Potur-Şahidiya (1631) Boşnakça-Türkçe bir sözlüktür.

“17. yüzyılda soyadı Zerrin-oğlu olan Hasan Kâ’imî Baba da yaşamıştır. Hasan Kâ’imî Sofya’da okudu, memleketine döndükten sonra Sarayevo’daki Hacı Sinan Ağa Tekke’sinde şeyh olarak görev yaptı. Zengin insan olan Hasan Kâ’imî, Milyactska nehri üzerinde bir köprü yaptırıp, sonra Ayas Paşa mahallesindeki kendi evini tekkeye dönüştürdü” (Handžić, 1999: 5).

1682 yılında Sarayevo’da açlık günleri sırasında reayanın başına geçen Hasan Kâ’imî, önde gelen zenginlerin daha önce toplayıp speküle ettikleri mısırı aç insanlara dağıtmalarını istediği için Zvornik’e sürgüne gönderilmiştir. Hasan Kâ’imî orada şeyh olmuş ve Hacı İdris camiindeki imamlık görevini de ölümüne kadar sürdürmüştür.

BÖLÜM 1: HAYATI, EDEBÎ ve TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

1.1. Hayatı

Asıl adı Hasan, lakabı ise Kâ'imî olan Hasan Kâ'imî'nin doğumu hakkında değişik rivayetler vardır. Onun hakkında araştırma yapan iki yazar Munir Şahinoviç Ekremov ve M. Muezinoviç, Kâ'imî'nin 1625- 1635 yılları arasında doğduğunu belirtir. S. Kemura ise 1631- 32 yılları arasında doğduğunu söyler (Šamić, 1979: 423).

“Jasna Šamić, şairin ismi hakkında iki rivayet bulunduğunu söyler. Birinci rivayete göre onun ismi “ka' i mi” Sırpça-hırvatça kalıbından geliyor. Güya bir eğlenme faslında “Uradite ka' i mi’ (bizim gibi yapınız) diye söyleyerek kadınlarla oynamaya başlamış. Ve o andan itibaren Ka'imî olarak bilinmiştir. İkinci rivayet daha inandırıcıdır: Buna göre Kâ'imî 40 gün boyunca ayakta (halvet) durduğu için bu adı almıştır” (Šamić, 1979: 426).

Yakın bir zamanda bulunan vesikaya göre Kâ'imî'nin soyadı Zerrinoğlu'dur.³ (Mujezinović, 197: 128). Biz şairin Vâridât'ı üzerine çalışırken bu konuyla ilgili birkaç beyte rastladık. Önce bu beyitleri nakledeyim:

Zerrîn oğlu geldi hünkâra durup bir 'ahde ikrâra

Çılıç urmağa küffâra pâkân oğlunu yağmalar(7/2)

Zerrîn oğlan Kâ'imî görmüş gelüp Bosna yüzün sormuş

Elin öpüp urudurmuş sizün iz bilsün ağalar (7/34)

Daği tuhfe temâşası çıkup 'askerle pâşası

Zerrîn oğlın başup aşasu'l Alaman tağı itmârı (1/75)

³ Šamić'e göre bunu birkaç yazar söylüyor fakat hiç birisi belge olarak bir delil getiremiyor.

Bu beyit ve mısralardan yola çıkarak Kâ'imî'nin sülalesine o zamanlar Zerrinoğulları denmiş olabilir. Büyük bir ihtimalle ataları da altın işleri ve kuyumculukla uğraştığı için bu ismi almış olması muhtemeldir.

Kâ'imî ilk öğrenimini Sarayova'da yaptıktan sonra Sofya'ya giderek orada Halvetî şeyhi Muslihuddin Ujicanin'e bağlanmış ve o zatın halifesi olmuştur. Saraybosna'ya dönerek ünlü Şeyh Sinan Tekkesi⁴ nin şeyhi olmuştur. Şeyh Sinan Tekkesi, Kadirî dervişlerin toplandığı tekke'dir. Zaman zaman Kâ'imî'nin Halveti tarikati şeyhi olduğu söylene de, bizzat kendisi Kadirîlik tarikatına mensup olduğunu, eserlerinde Abdulkadir Geylanî'ye bağlı bulunduğunu belirtir ve ona medhiyelerde bulunur. Vâridât'ında yer alan:

Çün 'Abdu'l Kâdiri Geylân bu hâke rûh olan her ân

Kerem içre ulu sulţân Hakkıyla tutdı etvârı (1/174)

şiiirinden de bunu çıkarabiliriz. Kâ'imî'nin bu tekke dışında ayrıca halk arasında "Kâ'imî Tekkesi"⁵ olarak bilinen bir tekkenin şeyhi olduğu da söylenir.

"Kâ'imî, zengin ve iyilik yapmayı seven bir insandır. 1660 yılında kendi evini Kadirî Tekkesi'ne dönüştürmüştür. Kendisi de aynı tarikata mensuptur. Milyatska üzerinde daha sonra onun şerefine Şeyhaniye Köprüsü adının verildiği bir tahta köprü (sonra onun yerine Çobanya

⁴ Silahdar Mustafa Paşa (Hacı Sinan Ağa)'nın tekkesi 1638-1640 yılları arasında Saraybosnalı büyük tüccar olan Hacı Sinan Ağa tarafından yapılmıştır. Sarayevonun kuzeyinde, Sargırcıye caddesinde, bugünkü Remziya Osmanoviç 77, Vrbanyuşa'da Saraç-Alî caminin büyük mezarlığının hemen yanında bulunmaktadır. 1697 yılında Eugen Savoyski şehre girince büyük bir yangında yanmıştır. Tarih boyunca birkaç kez restore edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar aktif olarak faaliyet göstermiştir. Sonra devletin koruması altında kültürel-tarihî yapı olarak bulunmaktadır. Bu tekke Bosna'daki tekkeler arasında en ihtişamlı olanıdır. Daha önce çıkan yangınlardan dolayı kayıtların bulunamaması sebebiyle bu tekkenin ilk bilinen şeyhi Hasan Kâ'imî'dir. Bilinen son şeyhi ise Salih Cvencika'dır.

⁵ Kâ'imî Tekkesi diye bilinen tekke aslında daha önce Kâ'imî'nin eviydi. Daha sonradan tekkeye çevrilmiştir. Bu tekke Milyacka nehrinin alt sahilinde Çamuriye köprüsünün biraz ilerisinde bulunmaktadır. Bu tekkenin hangi tarikata ait olduğu belli değildir. Bazılarına göre Kadirî, bazılarına göre Halvetîdir; ancak en son Nakşibendi tarikatına dönüştürüldüğünü biliyoruz.

Köprüsü yapıldı) yaptırdı. Zamanla bu Şeyhaniye köprüsü ismi halk arasında Şeytaniye Köprüsü adını aldı” (Dizdar, 1950: 141).

M. S. Ekremov’a göre Kâ’imî Sofya’dan geldikten sonra İstanbul’a, ondan sonra Konya’ya gitti. Kemura’ya göre bu olay M.1661- 2 /H.1077 yılında olmuştur. Yine Ekremov onun 1680’de Konya’ya gittiğini söyler.

Şabanoviç’e göre bu nevi şahsına münhasır dervişin hayatı hakkında tarihî belgelerden çok efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerden birinde Kâ’imî’nin Sofya’dan döndükten sonra memleketi olan Saraybosna’da fazla kalmadığı söylenir. 1683 yılında Kâ’imî’nin liderliğinde bir halk isyanı çıkar. Bölgedeki tüccarlardan daha sonra pahalı olarak satmak için depoladıkları mısırı halka dağıtmasını istediği için Kâ’imî zamanın ulemasıyla karşı karşıya gelir. Cifirle yazılan şiirlerle birlikte bu isteği onun Sarayova’dan Zvornik’e sürgüne gönderilmesine sebep olmuştur.

Başagiç ve Skariç isyanının en önemli sebebi insanların zor durumu ve o zamandaki Bosna’da olan açlık olduğunu söylerler. Açlıktan başka verem hastalığı, pahalılık ve diğer olumsuzluklar da vardır. Devamlı süren savaşlar, ardı sıra gelen belalar getirdi ve rüşvet devletin zirvesine kadar tırmandı (Dizdar, 1950: 144).

Zvornik’taki hayatı ve orada yaptığı faaliyetleri hakkında fazla bilgi yoktur. Türkçe olarak yazılan bir deftere göre Hasan Kâ’imî bu süre zarfında, bir Zvornik camisinde imamlık yapmıştır. Ve şehrin dışına çıkması yasaklanmıştır. O caminin Hacı İdris Camii olduğu söylenir. Fakat bugün o camiden bir iz bile kalmamış, 200 sene önce o camiye Drina nehrinin seli götürmüştür. (Dizdar, 1950: 147).

Yine Dizdar’a göre, Kâdirî tarikatine mensup Saraybosnalı dervişler arasında söylenegelen bir rivayette Hasan Kâ’imî, Ankaravî şeyhinin yanında bir süre geçirmiştir (Dizdar, 1950: 141).

Kâ’imî’nin doğumu hakkında çeşitli rivayetler olduğu gibi ölümü hakkında da kesin bir tarih yoktur.

Şabanoviç,⁶ Başagiç'in rivayetini alarak, Kâ'imî'nin 1680 yılında öldüğünü belirtir. Aynı tarihi M. Tahir ve M. Süreyya da verir. Kemura'ya göre Kâ'imî 1690 yılında ölmüştür. Aynı tarihi Çosoviç de zikreder. Eğer Kâ'imî'nin 1680 yılındaki halk isyanına katıldığını göz önünde bulundurursak, o zaman bu yılı Kâ'imî'nin ölüm tarihi olarak kabul etmemiz imkansızdır (Šamić, 1979: 520).

Hanciç'e göre ölümünden sonra mezarı üstünde türbe yaptırılmıştır. (Handziç, 1999:142) Saraybosnalılar atalarının Kâ'imî Baba'ya karşı davranışlarını, sözünü sakınmayan dobra kişiliğinden dolayı onu sürgüne göndermelerini bugün bile kınıyorlar. Olgun insanlar sık sık çarşıdaki insanlara “Başarılı insanlara karşı saygı göstermiyoruz. Kâ'imî Baba da bizden biriydi ama biz onu aramızdan kovduk” sözleriyle sitemde bulunurlar (Başagić, 1912: 136).

Halk arasında şöyle bir kanaat de yaygındır: Saraybosnalılar Zvornik'e gittikten sonra birkaç kez onu arayıp geri dönmesini istemişler ama o bir daha geri dönmek istememiştir.

1.2. Edebi Kişiliği

Başagiç ve onun takipçisi olan Şabanoviç, Hasan Kâ'imî Baba'nın şairlik yönü üzerinde fazla durmak istemezler. Daha çok dervişlik yanını öne çıkarırlar. Ancak her ikisi de Kâ'imî'nin o zamanlarda Balkanların en ünlü şahsiyetlerinden biri olduğunu kabul eder. “Kâ'imî'nin şöhreti asıl 18 ve 19. yüzyıllar içerisinde yayılır. Buna delil olarak Saraybosna'dan İstanbul'a kadar birçok kütüphanede divanının sayısız nüshalarını gösterebiliriz” (Šamić, 1979: 521).

1683 -1699 Viyana kuşatmasının öncesine kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileyişinin tam da belirgin olmadığı zamanlarda Kâ'imî Baba'nın söyledikleri o kadar popüler değildi ve anlattıklarına o kadar saygı gösterilmiyordu. Bahsettiğimiz zamanda Kâ'imî'nin etkinliğinin olmadığını gösteren en önemli delil, ulema baskısından dolayı memleketi

⁶ 1091/1680 yılında öldüğünü tarihten anlıyoruz (M.Tahir, Ahlâk s.30) ve Zvornik'te özel türbede gömüldü. (Hazim Şabanoviç, 354)

terk etmek zorunda kalmasıdır. Bu arada bölgede savaş dolayısıyla çok feci gelişmeler oluyor, ülkede göç yaşanıyor. Her zamanki gibi insanlarımız tamamen zor bir durumda kaldıkları zaman, imkansız ve olmayacak olaylara inanır, büyüklerin yardım etmelerine umut bağlarlardı. İşte Kâ'imî böyle bir zamanda halkın imdadına yetişti. Sürgüne gönderilen şeyhe umut bağlandı. İnsanlar onu hatırlayıp içinden çıkamadıkları durumlara bir çözüm yolu bulmak için Vâridât'ı ve dolayısıyla Kâ'imî'yi aramaya başladılar (Şabanović,1973: 355).

Viyana kuşatmasından 1878 Avusturya'nın Bosna'yı işgal edişine kadar yaklaşık iki asır Boşnak Müslümanları arasında, şeyh ve dervişler nezdinde onun 'hatasız' olduğu, taviz vermeyen dobra kişiliği konuşulmuştur.

Hasan Kâ'imî geride bıraktığı eserleriyle ve bu eserlerde dile getirdiği görüşleriyle ağırlığı olan bir şahsiyettir. Onun eserlerinin çok sayıdaki nüshası, bölgemizdeki diğer bütün yazar ve şairlerinkinden daha fazladır (Başagić, 1912:137).

Vâridât, aslında büyük bir sanat eseri olmaktan çok, o zamanki insanların zorda kaldıkları zamanlarda ne düşündükleri, neye inandıkları ve ne beklediklerini gösteren en iyi kültürel-tarihî belge niteliğinde olduğundan dolayı olduğu gibi kabul etmemiz gerekir. Bu sebeplerden dolayı da Vâridât üzerinde çalışılması ve araştırma yapılması gerekir (Şabanović, 1973: 357).

“Elimde M.1740/H.1153 yılında Belgrad'da yazılmış güzel bir nüsha bulunmaktadır. Çok okunduğu, üzerinde birkaç kez bazı kelimelerden seneler sayılmış olduğundan bellidir. Söylenilen ne zaman gerçekleşmeye başlayacak diye bütün harfleri toplamıştır. Fakat bütün bu düşüncülerinin yazdıklarının hiçbiri olmadı, hatta bunların tersi oldu” (Başagić, 1912: 137).

Kâ'imî harflerle oynayan, bu harflere anlamlar yükleyen bir mutasavvıf şairdir. Başagić birkaç kez Vâridât'ı gözden geçirmiş, fakat bir şey farkedememişti. Bir ara bir sayfada durdu, orada harfleri topladıktan sonra 1150 senesini buldu. Burada Türklerin galibiyetini anlatıyordu. Bu konuyla ilgili Şabanović şöyle diyor: “Bu Vâridât'ta, Türklerin gâlibiyet sağlayacağı gerçeği tamamen gerçekleşti.” Yani Avusturya-Türk ve Rus-Türk savaşından sonra M.1739/H.1152 Belgrad antlaşması imzalandı.

Hemen hemen bütün araştırmacılar onun şairaneliği ve sanatkarlığı hakkında çok da göz dolduran biri olmadığı konusunda hemfikirdiler. Fakat başka bir açıdan, yazmış olduğu eserler o zamandaki olup bitenleri anlamamız bakımından çok önemlidir ve günümüz bakımından çok değer taşımaktadır.

Divan edebiyatındaki nazîre geleneğini burada da görmekteyiz. Birkaç Bosnalı şair Kâ'imî Baba'ya gazeller sunmuştur: Meylî Kuranî (18.yy) ve şakir Mu'idi-zâde (19.yy). Muhammed Enverî Kadiç'in Kronikasında Kâ'imî'nin şerefine Bosnalı yazar Meyli Kurani ve şakir Mu'idi-zâde iki tane gazel yazmışlardır.

Bu gazelin sonunda, Meyli'nin Vâridât'ı istinsah ettikten sonra bu gazeli yazdığını ifade eden bir yazı vardır. (M.1765- 66/H.1170) Meyli, Kâ'imî'nin bu eserinin istinsah edilmesini Saraybosnalı kadı Tuz Başarı'nın istediğini söyler. Burada denilir ki Kâ'imî'nin sırları birliğe götüreren bir yoldur. Bu mısralar İlahî bir ilham olup beşeri hayâlin üstündedir. Çünkü Kâ'imî'nin bu dili bambaşka bir dildir. Burada sözkonusu ettiğimiz Meyli'nin şiiri Türkçe, şakir Mu'idi-zâde⁷'nin ise Farsça'dır. Mu'idi-zâde'ye göre Kâ'imî Baba dünya çapında bir kişidir (řamić, 1979: 425).

1.3. Tasavvufi kişiliği

Safâ⁸, şeyhî ve Mehmed Süreyya⁹, Başagiç'le birlikte Hasan Kâ'imî Baba'nın Halvetî tarikatına mensup olduğu, şeyh Seyfudin Kemura ise onun Kadirî olduğunu kaydederler. (Dizdar, 1950: 140).

⁷ Bu bilgiler Mehmed Handziç'in 'Teme iz Knjizevne Historije' adlı eserinde kayıtlıdır. Kâ'imî'ye söylediği tarihten başka Meyli şu yapılarla da tarihler düşürmüştür: (1189) Sarayevodaki Djumbiş medresesi için, Hoca-kemaluddin Caminin tamirine (1180); Hasan Pehlivan Caminin tamirine (1177); Sarayevodaki Muhammed-Paşa Cami için (1166); Careva Caminin yakındaki Zetice Omeraga çeşmesi için (1174); Alifakovac'daki Yahyaefendiç çeşmesine (1194), Ayrıca bu eserde Kaimi'nin, Mustafa (şeyh) Boşnak'ın ölümünden sonra sunduğu tarih de bulunmaktadır: Kürsî-nişin muhlis 'Adana ola Busnevî.

⁸ (234a)

Nâmı Hasandır. Bosnaşarây'dan zuhûr etmiştir. Evâ'il-i hâlinde vaşan-ı me'lûfundan hicretve seyahate 'azîmet etmekle kaşaba-i şofya'yagelip meşâyih-i Hâlvetiyy'den Musli'hü d-dîn Efendi nâm 'zîzden inâbet edip nazar-ı feyz-eser-i pîr ile taşşil-i (5) ma'ârif ve tekmîl-i 'avârif ile me'zûn-i hilâfet olmağa

Kimilerine göre Halvetî kimilerine göre Kadirî tarikatına mensup olan Hasan Kâ'imî'nin, ne zaman dönüş yaptığı ve hatta dönüş yapıp yapmadığı belli değildir. Tasavvuf geleneğine göre bir kişi aynı anda birkaç tarikata mensup olabilir. Halvetîliği terk edip etmediğini bilemiyoruz.

1.4. Eserleri

Şimdiye kadar Hasan Kâ'imî hakkında tespit edilen 2 tane Alhamiyado, bir müretteb Dîvânı ve Vâridât eseri vardır. Onlarla ilgili burada kısa bilgiler vereceğiz.

Bazı yazarlar (H.Kreşevlyakoviç ve K. Georgiyeviç) Kâ'imî'nin Türkçe, Arapça ve Farsça olarak üç dilde eserler yazdığını söylüyor. Bir yazıda M. Handziç, Kâ'imî'nin Arapça olarak yazdığını fakat başka bir yazıda bu düşünceyi, Kâ'imî'nin oğlu Arapça olarak yazdı diyerek bizzat kendisi tekzip ediyor. Fakat M. Hanciç Kâ'imî'nin oğlu hakkında hiç bilgi vermiyor (Šamić , 1979: 425).

Buna rağmen Kâ'imî'nin eserleri arasında Arapça veya Farsça olarak yazılmış eser bulunmamaktadır.

Hasan Kâ'imî'nin Alhamiyado (Boşnakça) olarak: 'Tütünün zararları' ve 'Kandiye Fethi' adında iki adet şiiri vardır. Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde instinsah edilmiş olan bu iki şiirin nüshaları 3089 numara (Kandiye Fethi) ve 'Tütünün zararları' şiirinin nüshası da R- 906 numara ile Gazi Husrev-kütüphanesinde bulunmaktadır.

'Tütünün zararları' adlı şiir tütünü içmenin ve kullanmanın zararlarını anlatan didaktik bir şiirdir. 'Kandiya fethi' ise Osmanlıca yazılmış olan

Şofya'da Silahdar Pâşâ zâviyesine şeyh olup ba'dehu İzvornik kaşabasına gelip ikâmet üzere iken biñ toksañ hudûdunda fevt olmuşdur. Merķûm Kâ'imîkerâmet-i bâhire ve maķâmât-ı kâşife ile meşhûr 'ilm-i cifrde mahâret ile ma'mûr şâhib- cezbe olmağla rumûzân-ı cifriyye ile memlû müretteb Dîvânı vardır. Bosnevîler târihinde (10) Kâ'imîDîvânı hayli maķbûldür. Ol Dîvânıñ maķâle-i evvelinden bir miķdâr taķrîr olundu(Safâî, 2005:502)

⁹ Hasan Kâ'imî efendi Bosnalıdır. Tarik-i Halvetîden olup Bosna'da Silahdar Paşa Tekkesi şeyhi oldu. Sonra İzvornik'e seyahat ve ikâmet eyledi. 1091(M.1680)'de vefat eyledi. Cifr bilir idi. İlahiyat ve işarda binazîrdir, ilm-i Cifrde divanı vardır.

Vâridât' taki diğer şiirler gibi aynı tarihî olaylardan bahsetmektedir. Bu şiir Osmanlı İmparatorluğunun özellikle 1645- 1669 yılları arasında Dalmaçya'nın sınırlarında olan mücadelesi hakkındaki şiirdir. 'Kandiye fethi' 38 bendli, yedi heceli ve her dördüncü mısrası tekrar edilen bir şiirdir (Šamić, 1985: 177).

Bazıları bu iki şiir dışında 'Ti besposlen nemoj hodat'¹⁰ adlı şiirin de ona ait olduğunu söylüyorlar. Jasna Šamić, Kâ'imî'nin ne Alhamiyado ne de Osmanlıca olarak yazılan şiirlerinde (Oziya ve Benderu)¹¹ diye kavramların geçmediğini söylese de 'Ti besposlen nemoj hodat' şiirinde bu kavramlara rastlanmaktadır. Ayrıca bu şiirin özelliği Kâ'imî'nin ölümünden sonra olmuş olan olaylardan bahsetmesidir.

'Tütünün zararları' şiirinin transkripsiyonu ilk olarak Seyfudin Kemura ve Vladamir Čosoviç yapmışlardır. 'Kandiye Fethi' gibi Arapça alfabesiyle Boşnakça olarak yazılmış olan bir şiir. Osmanlı İmparatorluğunda sigara kullanılmaya başladığı zamanlarda, fıkıhçılar arasında bu konu hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştı. Bu dönemde İslam hukukunda da bu sarı yaprağın yasak olup olmadığı tartışılıyordu. Kâ'imî de sözkonusu ettiğimiz şiiriyle bu konu hakkındaki görüşünü ortaya koydu ve onu kullanmanın zarardan başka bir faydası olmadığını anlattı.

Bu kasîdede bazı yerlerde zor bulunabilen nakarat dışında hiçbir şairane değer yoktur. Bu aslında şairin tütün hakkından çok direkt, arasıra emir, ardı ardına düz yazıdaki gibi söylenen öğüt ve nasihat şeklinde söylenen bir hükmüdür. İçerik, metafor kullanılmadan çok belirgindir (Hadžiosmanović, 1974:129).

Hasan Kâ'imî Boşnakça ve Türkçe eserler yazmıştır. Bu büyük mutasavvıf kimilerine göre -bugünlerde bile onun hakkında efsanevi bir şekilde bahsedildiği için önemli bir değer, kimilerine göre ise eserleri hiçbir anlam taşımayan önemsiz biridir.

Günümüzde Kâ'imî hakkında sahip olduğumuz bilgiler kendi arasında hep benzerlik taşır ve genelde tahmine dayalıdır. Ama buna rağmen o dönem olduğu gibi bu zaman içinde de Hasan Kâ'imî önemli bir şahsiyettir. Hakkındaki efsaneler bugünlere kadar

¹⁰ Terc.'Avare gibi dolaşma'

¹¹ Oziya ve Bender Ka'imî zamanında hiç önemi olmayan, Türk-Rus savaşında anılan yerlerdir. 1736-37 yılındaki Beçir-paşa Çengic komutasındaki Oziya (Ocakova) savavaşına birçok Boşnak katılmıştı.

aktarılmış ve şöhreti insanlar arasında hala yaşamaktadır. Onun adına günümüzde Zvornik'te her sene "Kâ'imî Günleri"¹² düzenlenmektedir. Halk arasındaki yapılan bu etkinlik onun değerli olduğu ve unutulmadığını ve hep onlarla beraber yaşayacağını gösteren bir delildir.

¹² İlk defa 'Kâ'imî Günleri' 1991 yılında, yani onun ölümünden 300 yıl sonra anma töreni olarak düzenlenmiştir. Haziran başında 2004 yılından sonra bu tören düzenli olarak yapılmaktadır. Buluşma dini ve kültürel programlarla zenginleştiriliyor. Kâ'imî hakkında değişik alanlardan uzmanlar kürsiye davet ediliyor. 2005'ten sonra hayat eseri ve en iyi yayınlanmış eserleri için plaket veriliyor.

BÖLÜM 2: VÂRİDÂT'IN İNCELENMESİ

2 . 1 . Şekil özellikleri

2 . 1 . 1. Nazım şekilleri, aruz vezni, redif ve kafiye

Süleymaniye Kütüphanesinde Lalelî koleksiyonunda bulunan 1757 no'lu Kâ'imî'nin Vâridât adlı eserinde 33 şiir bulunmaktadır. Bütün bu şiirlerin başında aynı başlık yer alıp, "Kasîde-i Âhîr" şeklinde yazılmıştır. Fakat bu şiirlerin her biri değişik nazım şekilleriyle ve aruz vezniyle yazılmıştır. Beş veznin kullanıldığını görüyoruz. Ele aldığımız nüshadaki Vâridât'ta 10 tane nazım şekli kullanılmıştır.

Gazel şeklinde 8 şiir (10, 14, 20, 23, 24, 27, 29, 32)

Kasîde şeklinde 7 şiir (6, 7, 9, 11, 12, 17, 25)

Musammat kasîde 4 şiir (1, 2, 5, 31)

Tercî-i bend şeklinde 3 şiir (4, 26, 28)

Mesnevî şeklinde 3 şiir (15, 16, 22)

Mutekerrir murabba' şeklinde 3 şiir (18, 19, 21)

Terkîb-i bend şeklinde 2 şiir (3,31)

Mütekerrir museddes 1 şiir (8)

Kıt'a-i kebire 1 şiir (13)

Ve Nakise kaside şeklinde 1 şiir yer alır.

En fazla kullanılan aruz vezni Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün'dur, 13 tane şiirde, ondan sonra Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün 7 tane şiirinde, üçer tane şiirinde Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün ve Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün 3tane şiirde ve 3 tane şiirde Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün ve bir şiirde Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün kalıbı kullanılmıştır.

Aşağıda bunların nasıl olduğunu teker teker şiirlerde nasıl ele alındığını göreceğiz:

1. şiir Musammat kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. 180 beyit olan bu kasîde tasavvufî konuları işlemekle birlikte Kâdirî tarikatının kurucusu ve pîri olan ‘Abdu’l Kâdir Geylânî hakkında da bir methiye olma niteliği taşımaktadır. Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün kalıbıyla yazılmıştır. “-Ârı” harfleri kullanılarak zengin kafiye oluşturulmuştur.

2. şiir 152 beyit olup musammat kasîde nazım şekliyle yazılmış olup Müstef’îlün / Müstef’îlün / Müstef’îlün / Müstef’îlün kalıbı kullanılmıştır. Bu kasîdede tekerleme tarzında bazı beyitler bulunmaktadır. Şair bunun gibi beyitlerde beyit içi kafiye oluşturma çabasında olduğu için bazı kelimeleri uydurmaktadır. “Bak” redifi kullanarak yazılmış olan bu kasîdede “ana” harfleriyle zengin kafiye oluşturulmuştur.

3. şiir 22 bentten oluşmuş olan bir terkîb-i benddir. Ancak vasıta beyit bazen tercî’-i bendde olduğu gibi aynen tekrarlanmıştır. Konu olarak gazavatnâme türünün özelliklerini göstermektedir. Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün kalıbıyla yazılmıştır.

4. şiir 45 bentlik bir tercî’-i benddir. Vasıta beytinde geçen “tarz” kelimesi yerine bazen “tab” kelimesi kullanılmış. Ancak diğer nüshalara bakıldığında bütün vasıta beyitlerinde bu kelimenin “tarz” şeklinde yazıldığını gördük. Bu nedenle biz de bütün vasıta beyitlerinde “tarz” kelimesini kullanmayı uygun bulduk. Ayrıca müstensih vasıta beytinin ikinci mısra’ını tekrar tekrar yazmak yerine kısaca “velehu” kelimesini kullanmıştır. Ancak biz transkripsiyon yaparken her bendin sonunda vasıta beytin tamamını göstermeyi uygun bulduk. Bu tercî’-i bend Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün kalıbıyla yazılmış olup her bendi vasıta beyti ile beraber yedi mısra’dan meydana gelmiştir. Konu olarak şiir gazavatmane türünde yazılmıştır.

5. şiir 45 beyitten oluşmuş bir musammat kasîdedir. “Çerh” redifi ile yazılarak “âni” harfleriyle zengin kâfiye kullanılmıştır. Tasavvufî bir konuda yazılmış olan bir kasîde, âhir zamanda Mehdî'nin yeryüzüne inerek Deccal ve ordusuyla savaşması hususu işlenmiştir. Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün / Müstef' ilün kalıbıyla yazılmıştır.
6. şiir 25 beyitten oluşmuş tasavvufun işlendiği bir kasîdedir. “nUr” harfleriyle zengin kafiye oluşturulmuştur. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.
7. şiir 37 beyitlik gazavatnâme özelliği gösteren musammat bir kasîdedir. “-lAr” çokluk ekiyle redif, “a” sesiyle yarım kafiye oluşturulmuştur. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.
8. şiir 13 bentten oluşmuş, gazavatnâme özelliği taşıyan bir mütekerrir müseddestir. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.
9. şiir 22 beyit olup kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. “Gerek” kelimesiyle redif, “er” sesleriyle tam kafiye oluşturulmuştur. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.
10. şiir 7 beyitten oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir gazeldir. “Uç” harfleriyle oluşturulmuş tam kafiye kullanılmıştır. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.
11. şiir 23 beyitten oluşmuş gazavatnâme özelliği gösteren bir kasîdedir. “âre/âra” harfleriyle zengin kafiye oluşturulmuştur. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.
12. şiir 40 beyitlik bir kasîdedir. “-lîği” redif, âr sesleriyle tam kâfiye oluşturulmuştur. Şiir gazavatnâme türünde yazılmıştır. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.

13. şiir kıt'a-i kebîre olabilir. "Vaktidür" kelimesiyle redif, "et" harfleriyle tam kafiye oluşturulmuştur. Müstef'îlün / Müstef'îlün / Müstef'îlün / Müstef'îlün kalıbıyla yazılmıştır.

14. şiir 7 beyitten oluşan bir gazeldir. "-den/dan sor" ek ve kelimesi ile redif, "n" harf ile yarım kafiye oluşturulmuştur. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün kalıbıyla yazılmıştır.

15. şiir 29 beyitten oluşmuş mesnevî nezım şekliyle yazılmıştır. Tasavvufî konu işlenmiştir. Mef'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır.

16. şiir 88 beyitten oluşmuş bir mesnevîdir. Tasavvufî kunular işlenmiştir. Mef'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır.

17. şiir 19 beyitten oluşmuş gazavatnâme özelliği gösteren bir kasîdedir. "erenler çıktık meydâna" sözü redif olarak kullanılmıştır. Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün kalıbıyla yazılmıştır.

18. şiir 12 bendden oluşmuş bir mütekerrir murabbâ'dır. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.

19. şiir 14 bendden oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir mütekerrir murabbâ'dır. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.

20. şiir 8 beyitten oluşan, gazavatnâme özelliği gösteren bir gazeldir. "Varalım Efreng üstine/ Varalım Zadre üstine" sözüyle redif yapılmıştır. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.

21. şiir 6 bentten oluşan, gazavatnâme özelliği göseteren bir mütekerrir murabba‘dır. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün kalıbı kullanılmıştır.
22. şiir 14 beyitten oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir mesnevîdir. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.
23. şiir 7 beyitten oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir gazeldir. “-mİş” ekiyle redif oluşturulmuştur. Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.
24. şiir 10 beyitten oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir gazeldir. “Değil “ kelimesiyle redif, “k” sesiyle yarım kafîye yapılmıştır. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.
25. şiir 46 beyitten oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir kasîdedir. Sonunda bir tarih bulunmaktadır. Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe’ülün kalıbıyla yazılmıştır.
26. şiir 6 bentten oluşmuş, gazavatnâme özelliği gösteren bir tercî‘-i benddir. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘lün kalıbıyla yazılmıştır.
27. şiir 12 beyitten oluşmuş tasavvufî özelliği gösteren bir gazeldir. “ile” kelimesi ile redif, “âr“ sesleriyle tam kafîye oluşturulmuştur. Müstef‘ilün / Müstef‘ilün / Müstef‘ilün / Müstef‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.
28. şiir 9 bentten oluşmuş bir tercî‘-i benttir. Her bent vâsıta beyti ile birlikte sekiz mısra‘dan oluşmuştur. Birinci bent 6 mısra‘dan oluşmuştur. Mehdî’nin gelerek savaşlarda Müslümanlara yardım elini uzatmasını konu edinen dini bir şiirdir. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.

29. şiir 9 beyitlik dinî özellikler taşıyan bir gazeldir. “ed” harfleriyle tam kafiye oluşturulmuştur. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.

30. şiir 3 bentten meydana gelmiş bir terkîb-i benttir. Her bent vasıta beyti ile birlikte 10 mısra‘dan oluşmuştur. Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘lün kalıbıyla yazılmıştır.

31. şiir 65 beyitten oluşmuş dînî özelliği ağır basan bir musammat kasîdedir. ”âni” harfleriyle zengin kafiye oluşturulmuştur. Mef’ûlü Mefâ‘îlün Fe‘ûlün kalıbıyla yazılmıştır.

32. şiir 6 beyitlik tasavvufî bir gazeldir. Fakat son beyti kafiye bakımından şiire uygun değildir, bu yüzden 6. beytin gazelden farklı mustakil bir matla’ beyit olduğunu düşünüyoruz. Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün kalıbıyla yazılmıştır.

33. şiir “Kaşîde-i takrîrî’l ‘ârifîn Dervîş Veysî güft” başlığıyla yazılmış tasavvufî bir nakıs kasîdedir. Başlıktan anlaşıldığına göre bu şiir Hasan Kâ’imî’ye ait değildir.

2. 2. Dil ve Uslûp Özellikleri

2 . 2 . 1. Deyimler

Vâridât’ta ele alınan deyimler genellikle Divan edebiyatının genelinde kullanılan deyimlerdir. Bunun yanında mahalli bir takım söyleyişlere de rastlamak mümkündür. Parantez içinde şiirin ve beytin sayısı verdik.

aşka düşmek (1/4) ; zünnâr kesmek (1/9) ; nazâr kılmak (1/ 12) ; canlar uyumak (1/16) ; canlar buymak (1/16) ; canlar duymak (1/16) ; kurban gelmek (1/24) ; derde düşmek (1/33) ; fena bulmak (1/37) ; nefesine yoldaş olmak (1/49) ; yol açmak (1/57) ; sahte sataşmak (1/70) ; can vermek (1/101) ; dile gelmek (1/112) ; başa çıkmak (1/115) ; cenk

sürülmek (1/117) ; elden çıkmak (1/118) ; îmâna gelmek (1/122) ; ırak düşmek (1/140) ; nefis tapmak (1/152) ; aşk odunu yakmak (1/162) ; kılıç kopmak (1/163) ; dört yanı tutmak (2/42) ; dile gelmek (2/60) ; gönül açmak (2/82) ; kulak vermek (3/22) ; payın öpmek (5/13) ; yol vermek (8/17) ; aşka düşmek (14/4) ; kendini salmak (15/11) ; kulak tutmak (15/28) ; yan düşmek (25/11) ; laf urmak (32/5) ; kıyâmet kopmak (33/2)

2 .2 . 2. Atasözleri ve Deyişler

Kâ'imî'nin Vâridât'ında Türkçe bir takım atasözleri ve deyişlerin, kelam-ı kibarların kullanıldığını da görüyoruz. Bunların bir kısmı kendine has, adeta Kâ'imîyane söylenmiş sözlerdir. Kimi sözler bugünkü yerleşik anlamda atasözleri olmayabilir. Ancak bilinen atasözlerinin uzak-yakın varyantları gibidir. Bunlardan birkaçını şu şekilde sıralamak mümkündür:

“Kul azmazsa bela gelmez.”

Ꞑul azmasa gelmez belâ itdüğünü herkes bula

Bu şimdiki halkdan n'ola bî-reng olan erkâna bak 2/38

“Eğer sırrın varsa kendine sakla, başkasına faş etme.”

Şakla sırrıñ ger var ise özgeye sen kılma fâş 3/11

“Göz cihana sığmadı ama bütün dünya göze sığdı.”

Göz ciĥâna sığmadı 'âlem kamu sığdı göze

Cümle 'ilmi añladı göz bakıcağ yüzden yüze 3/51

“Sevda kime konarsa fitne ondan peyda olur.”

Begim kimde konar şevdâ olur ondan fiten peydâ

Bu gavgâdan olur şeydâ onutur yâd ile yârı 1/ 31

“Lâ”dan “illâ”ya, Leyla’dan Mevlâ’ya.”

Gider çün lâ kalur illâ nice Leylâ olur Mevlâ

Dil-i Mecnûna bu ola göremez ğayrı deyyârı 1/35

“Halkı kılıç ıslah eyler ve her cinsi kendine boyun eğdirir.”

Kılıç ıslâh eder nâsı mu’î’ eyler her ecnâsı

Münâfık ğul vesvâsı toķunur hışm-ı Kâhhârı 1/108

“Kaderde ne ise o olur. Yazılan gerçekteşir.”

Yazılan aşlâ bozulmaz fitneler kaynaşmada

Olacaķ var kırtuluş yoķ ister iseñ göge uç 10/3

“Dünya küfürle değil, zulümle yıkılır.”

Küfür yıķmaz zülüm yaķar cihânı

Nice erlik ider ‘âlemde fâre11/4

2.2.3 Sade ve Açık Söyleyişler

Kâ’imî’nin ele aldığımız Vâridât’ıdaki şiirlerinde zaman zaman sade ve içten söyleyişler de rastlarız. Bunda dobra kişiliğinin ve mutasavvıf bir şair oluşunun önemi

büyüktür. Hatta bunların bir kısmı klasik edebiyatta önemli bir tutan Sehl-i Mümteniye de örnek gösterilebilir.

Ĥudûdı var kaçan geldi vilayetler açan geldi

Gül ü reyĥân saçan geldi bu meydânın kafadârı 1/102

Olanla ol ki olmuştur tolanla tol ki tolmıştur

Buluşla bul ki bulmuşdur koma dilden bu ikrârı 1/160

İslâmbol'a döner bile anda n'olur gelmez dile

Mü'min ola güle güle sen emr ile Ĥur'ân'a bak 2/60

Aç göñlini gir ĥalvete ta iresin bu devlete

Sil evini gel ĥalvete cân içre gel cânâna bak 2/ 82

Bakmaya kardaş kardaşa yüz tular tağ u taşa

Ansız konar ĥâldır başa vîrân kalur çok ĥâne bak 2/ 100

Ey Ĥā'imî gel berüye gir bu ĥayırlu sürüye

Ĥurd ile koyun yürüye hoş dizile ihvân-ı çerĥ 5/29

2.3. Muhteva Özellikleri

2.3.1. Dînî ve Tasavvufî Unsurlar

Kâ'imî bir tarikatın şeyhi olup mutasavvîf bir şairdir. Dolayısıyla onun şiirlerinde dînî unsurların ağırlıklı olarak yer aldığını söyleyebiliriz. Vâridât'ında Allah ve O'nun değişik isimleri, Türkçe "Tengri"den Farsça "Yezdan"a kadar bol miktarda kullanılmıştır. Hz. Peygamber ve isimleri, İslami bir takım terimler, tasavvufî kavramlar şu şekilde kullanılmıştır.

Bârî (1/1, 1/5, 1/55, 1/106, 1/127, 1/161, 6/3, 11/11, 13/11, 31/44), Hakk(1/1, 1/2, 1/6, 1/7, 1/8, 1/16, 1/17, 1/23, 1/25, 1/27, 1/57, 1/77, 1/100, 1/111 , 1/124, 1/34, 1/136, 1/141, 1/142, 1/146, 1/152, 1/153, 1/156, 1/171, 1/174, 1/175,1/178, 2/1, 2/11, 2/14, 2/26, 2/41, 2/42, 2/46, 2/67, 2/86, 2/95, 2/106, 2/107, 2/129, 2/131, 3/v-2, 3/viii-1, 3/viii-4, 3/ix-3, 3/x-4, 3/xii-3, 3/xix-2, 3/xix-3, 3/i-2, 4/iv-1 4/v-1, 4/x-3, 4/xx-3, 4/xxi-2, 4/xxii-2, 4/xxviii-1, 4/xxviii-2, 4/xxix-2, 4/xxxv-1, 4/xxxv-3, 4/xxxvii-3, 4/xxxviii-2, 4/xli-2, 4/ xliv-1, 5/30, 5/32, 5/33, 6/12, 6/16 , 6/23 , 8/iii-1, 8/iii-2, 8/vii-1, 9/1, 9/5, 9/9 , 9/13, 9/19, 9/20, 10/2, 11/16, 12/10 , 12/17, 12/21, 12/24, 12/40, 13/4, 13/10, 14/6, 15/10, 15/18, 15/22, 16/14, 16/15, 16/36, 16/46 ,16/55, 16/57, 16/64, 16/80, 19/iii-2, 19/vii-2, 20/1, 20/6, 21/ii-1, 21/iv-1, 21/vi-1, 22/12, 24/2); 24/4, 24/9, 24/10, 25/8, 26/i-2, 26/ii-1, 26/iv-1, 28/i-1, 28/vi-3, 28/vii-1, 28/viii-1 29/7, 29/8, 30/ii-1, 30/ii-3, 31/13, 31/52); Rabb: (2/15, 2/80, 2/87, 3/xiii-4, 3/xix-1, 5/34, 12/30

Teñri: (1/ 149, 2/128, 2/150, 6/23,);Yezdân: (1/ 71, 2/4, 2/70, 2/126, 5/27, 14/5, 29/5); 'Îd(31/55, 31/63,); Hudâ: (1/179, 2/28, 3/ii-1, 22/12, 22/14 ,8/i-3, 8/ii-3,vs., 16/64, 29/2, 31/2,); Hâlik: (1/106, 2/97, 2/125, 15/29, 16/76); Hâlik-i Bâri: (1/163); Ğâfir: (7/7, 17/17); Ğahhârî: (1/108); Raĥmân: (2/61, 2/67, 2/120); Mevlâ: (1/105, 7/8, 4/xxvi-2, 4/xxxvi-2, 7/17, 16/74); Allah: (4/xxvii-1, 33/6); Ta'âlallah: (1/ 73, 1/164); Çalab: (22/7); Hû: (1/ 103, 16/47, 16/63, 27/6, 31/9); Mennân: (5/31); Ğannân: (1/165, 2/67); Ğur'ân: (1/ 146, 1/148, 2/60, 2/78, 4/xvii-3, 12/20, 13/11, 16/60, 31/51, 31/62); Ka'be:

(14/4); Furkân: (2/79); Resûlullah: (1/100); Resûl: (4/XLIV-1, 5/10, 5/30, 6/15, 13/10); Muhammed: (2/17, 2/29, 3/XIII-4, 7/15); Muhammed ümmeti: (26/I-1); Mustafâ: (2/94, 2/129, 3/II-3, 3/II-4, 4/I-4, 4/II-4, vs., 9/2, 12/5, 16/54, 22/12, 27/9, 29/2); ümmet: (1/104, 1/134, 1/153, 6/16, 7/9, 7/27, 12/13, 12/14, 12/15, 16/43, 16/55, 25/17, 31/21); Hâfilu'l-lah: (1/ 141); Müselmân: (1/122, 1/147, 2/6, 3/XV-3, 4/XII-2, 7/7, 17/4, 19/XII-2); mü'min: (1/111, 2/9, 8/XII-1, 2/60, 3/XVII-1, 5/26, 8/V-3, 18/VI-2,); Münâfik: (1/ 61, 1/70, 1/108, 1/ 144,); Kâfir ü münkir münâfik: (4/III-3, 4/XXV-2, 7/7, 8/XII-1,); îmân: (1/123, 2/8, 16/1, 17/14); İslâm: (1/120, 1/166, 2/8, 2/36, 2/66, 2/149, 2/150, 4/VIII-3, 4/XXV-1, 4/XXXIV-1, 5/20, 7/13, 7/35, 8/III-3, 22/14, 25/30, 26/VI-2 31/49 28/VII-2, 31/45); Dîn-i İslâm(3/VIII-2, 3/XIII-2, 4/III-1, 4/XI-2, 4/XII-2, 4/21, 4/XXIII-2, 4/XXIV-1, 4/XXVI-2, 4/XXVIII-1, 4/XXXIII-1, 4/XXXVI-2, 4/XXXVII-2, 4/XL-2, 4/XL-2, 5/12, 5/23, 6/1, 6/12, 6/14, 8/II-3, 26/V-2, 31/45, 31/52); Ehl-i İslâm: (4/XVII-1, 6/1, 11/11); taqvâ: (1/129); ehl-i taqvâ: (4/XXIV-3); Şerî'at: (1/ 146); cennet: (2/15, 2/16, 33/13); cehennem âteşi (3/IX-4); tamu: (3/XI-2); uçmak: (3/XI-2); kıyâmet: (1/ 69, 2/45,); rûz-ı kıyâmet: (13/4, 29/4); Farz: (15/15); sunnet: (15/15); namâz: (15/15); şalât: (1/171); İblîs: (3/I-2); a'râf: (1/ 65); mi'râc: (5/31, 14/4);

2.3. 2 Tasavvufî Kavramlar

Şeyh: (1/2, 1/147, 16/44, 19/IV-1); gönül: (1/5) muhibb-i dervîşân: (1/12); mi'râc-ı haqîkat: (1/13); envâr: (1/13); dil-i mürde: (1/14, 1/33); esrâr: (1/14) ene'l-hakık: (1/17); başîret: (1/18); Ezel: (1/19); ebed: (1/19); cân u nefes: (1/19); cân u ten: (1/21); misk-i Tâtârî: (1/25); cihan: (1/25); aşk-ı Mevlâ: (1/26); gâ'ib: (1/27); ezel: (1/33); aşk: (1/33, 1/40, 1/56); Dil-i Mecnûn: (1/35); zühd: (1/38); taqvâ: (1/38); 'ilm u ma'rifet: (1/38); derd ü âh-ı sûz: (1/38); ehl-i 'irfân: (1/41); nûr ile nâr: (1/53); kalp: (1/45); mir'ât:

(1/56); ‘uḳbâ: (1/58); Cifr: (1/ 60); ehl-i keyf: (1/ 68); kerâmet: (1/ 101); ney: (1/ 103); vird u ezkâr: (1/ 109); Vâridât: (1/ 112, 4/xxı-2, 4/xxxv-1,); ḳâl ehli: (1/ 136); ehl-i aḥrârı: (1/140); ehl-i ‘irfân: (1/ 152); ehl-i zevâl: (1/157); âyn-ı ümmet: (1/165); ehl-i beyt: (1/171); evlâd ü aṣḥâb: (1/172); yâr-ı erbâb: (1/172); Ricâlü’l-ğayb u aḥbâb: (1/172); ḳuṭbu’l aḳṭâb: (1/173); ulü’l-elbâba: (1/173); ulu sulṭân: (1/174); ṣah-ı ebrârı: (1/175); zıkr-i zâkir: (1/177); ins-i cin: (2/4); ehl-i nâr: (2/7); ehl-i cinân: (2/7); ehl-i sunnet: (2/7); Âḥir zamân: (2/18); Mehdî zamân: (2/20); dil-i merdâna: (2/29); benî Ḥaḳ: (2/79,) velî: (2/130); ehl-i dîn: (3/ı-1); ehl-i ḥâl: (3/ıv-2); Zü’l-celâl: (3/vıı-2); Ḳalb-i mü’min: (3/ıx-2); beyt-i Yezdân: (3/ıx-2); Ehl-i tağyân (4/vı-3, 6/3, 6/19,); zâtü’l-irem: (4/xıv-1); Şâḥib-i ‘ilm-i taṣavvuf: (4/xxıv-2); münkir ü ehl-i ḍalâl(4/xxıx-2); ğayb-ı ‘alâm: (4/xxxvi-1); Bezm-i elest ḳâlû belâ: (5/31); deryâ-yi vaḥdet: (9/20); zâhir u bâṭin: (8/ı-1); âb-ı ḥayât: (14/3); derviş: (15/15, 25/8); evrâd u ezkâr: (15/17); şûfî: (16/44); Dünyâ vü ‘uḳbâ: (16/7); Mürşid: (16/63, 16/64); ḥaḳîḳî ‘aşḳ: (16/64); ‘aşḳ-ı Mevlâ: (16/80); ehl-i îmân: (17/2); Ehl-i ‘ilm: (19/ııı-1); ehl-i İslâm: (21/ıı-2, 21/ıv-2, 21/vı-2); abdâl: (21/vı-2); kerâmet: (25/44); vedûd: (2/119)

2. 3. 3. Hristiyanlık ve Putperestlikle İlgili Unsurlar

Kâ’imî’nin Vâridât’ında zaman zaman Hristiyanlıkla ilgili unsurlara da rastlıyoruz. Serhatte yaşayan, savaşta Müslümanları kâfirlere karşı teşvik eden, müritlerini diri tutan bir şeyh için bu tür kavramların kullanılması normaldir. “Küfr ile ṭolmuş iken bu yeryüzi / Açdı İslâm selâmet yârlığı” beytinde de ondaki bu bilinci görebiliriz. Daha önce de belirtildiği gibi onun mutasavvıf yönü şairlik tarafına ağır basmaktadır.

Put (1/49, 4/xx-2, 7/15, 16/6, 23/6, 31/36); zünnâr (1/49, 4/xxii-2); kilîsâ (1/90, 2/142, 4/xxiii-3, 5/21, 6/4, 6/14, 23/6, 25/15, 28/vi-3); küfristân: (1/ 162); Rim pâpâ: (4/xxv-1, 7/26, 12/27,); çâñ: (5/5); Put-hâneleler: (5/12); haç: (7/15); kâfîristân: (31/35);

2. 3. 4. Eski Türkçe Kelimeler ve Ekler

Vâridât'ta eski Türkçe'de kullanılmış olan kelimeler, fiil ve isim eklerin sayısı çoktur. Bunlardan bazılarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür

Vâridât'ta eski Türkçede kullanılmış olan kelimeler, fiil ve isim eklerin sayısı çoktur. Bunlardan bazılarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

Olîser: (1/66, 7/9,); tölîser: (1/ 66); nolîser: (1/ 66); alîser: (1/ 75); kôpîser: (1/ 128); gelîser: (1/167); bakmağîl: (1/115); çokdurur: (2/10); yoğdurur: (2/10); ger: (2/43,); dutuben: (11/12); ağulu: (24/3); ılduz: (1/119,); bulîserdür: (3/viii-2,); bitüben: (3/xxi-2,); yoğ: (4/vii-1); çoğ: (31/54); tütğîl: (32/5); açğîl: (5/41); oğşayup: (4/v-3); doğuşdurur: (2/35); il ü şâr (1/ 121);

2. 3. 5.Boşnakça Kelimeler veya Uydurulmuş Olan Kelimeler

Bugün akademik bir takım çalışmalardan da öğreniyoruz ki Boşnakça'da Türkçe'den geçmiş yedi bin civarında kelime bulunmaktadır. Bunların çoğu bugün unutulmuş olmakla beraber divanlarda, tarih kitaplarında, tezkirelerde yer almaktadır. Kâ'imî, Vâridât'ı Türkçe olarak yazmıştır. Ancak Türkçe olarak yazdığı şiirlerinde zaman zaman Boşnakça kelimeler de kullanmıştır. İlginç olması bakımından Vâridât'ta yer alan bu kelimeleri burada belirtiyoruz:

gospe gospedârî: (1/ 78); kumandârî: (1/ 89); sınırdârî: (1/ 90, 1/97); ray (2/50); nefsi-şûm: (2/56,); gılavaş: (2/99); bâb-ı rây: (3/xxii-3); kırstaçlar: (7/15); soldaş: (5/39); kuldaş: (5/39); turaka: (24/1); kamu-dâr (1/170); arkadâr (2/48).

2. 3. 6 Kozmik unsurlar

Kâ'imî'nin Vâridât'ında diğerk şairlerin divanlarında olduğu gibi kozmik unsurlar da kullanılmıştır. Örnek olması bakımından biz burada birkaç unsuru ve buldukları yeri belirttik.

Cihân: (1/45, 1/49, 3/ııı-2, 11/2, 11/22, 16/3, 25/3, 31/53); âlem: (1/47); yer gök: (1/48, 1/22, 1/158, 2/124, 3/ıı-3, 15/2); ˘Tabî'at: (1/54); dünya: (1/58, 1/124, 2/32); taş: (1/62, 1/123, 25/28); Güher: (1/62); ka'r-ı ebhârı: (1/62); deryâ: (1/63, 1/124, 2/62, 11/20, 22/6); mehtâb-ı aqmârı: (1/ 66); ˘Taşra: (1/13, 1/15, 15/26); gök: (1/13, 1/158); bâğ: (1/ 81); çayır: (1/ 81); liman: (1/ 81); aq ebhârı: (1/ 93); enhâr: (1/ 94); eflâk: (1/ 109, 2/125); hâk: (1/ 109); Baqr: (1/ 112, 7/32, 15/25); katre: (1/ 112, 15/9, 15/25); hürşid: (1/ 113); şimâl: (1/ 117, 3/xıı-4, 11/20, 22/6, 23/2, 25/2, 25/12, 25/13, 25/20, 25/22,); mağrib: (1/ 117, 3/xıı-1, 11/20); Yılduz: (1/ 119, 2/138, 3/xı-3,); Ada: (1/ 121, 2/62); yümn ü yüsrâ: (1/ 121); il ü şâr: (1/ 121); tağ: (1/ 123, 1/124, 1/144, 5/27, 25/24); şahrâ: (1/ 123, 1/144,); necm ile mehtâb: (1/ 130); köy: (1/ 133); baqr ile ber: (1/ 138, 4/xxv-2); Baqr-ı mevc: (1/ 168); yel: (1/ 168, 15/11); hâk: (1/ 174); ekvân: (2/28); felek: (2/37, 15/5); şems ü kamer: (2/43,); şarq u garb: (3/xxı-2, 4/xxv-2, 5/12, 8/ı-1, 19/vı-2, 25/2, 25/11); şarq: (2/56, 3/ıı-2, 3/xv-1, 25/29); yaz ile kış: (2/98, 5/6); zemheri: (2/98); şağ şol: (2/133, 4/xx-2, 5/27, 15/8, 31/49); Kış günü (3/vııı-3); güneş: (3/ xıı-1); göl (3/xvı-2, 4/xx-2); deryâ: (3/xvı-2, 4/xvııı-1, 25/24); mâh-ı Temmuz: (3/xx-3); âteş (4/ıı-3); tağ u taş (3/ııı-2, 5/11, 5/27, 11/5, 24/3); yedi iqlim: (4/xxı-3); zemîn ü âsümân: (4/xxvıı-1); ˘Tağ u şahrâlar: (4/xxxıı-1, 4/xl-1, 6/6,); berr ü beyâbân taş türâb: (4/xxxıı-2); deñiz(4/xl-2, 11/13, 16/66); şems u kamer: (5/10); aqter: (9/1,); tağ u taşra: (8/vııı-1, 20/5,); Zühal: (8/ıx-2,); kara: (11/20, 16/36, 25/28,); yeryüzü: (12/4, 12/22, 15/3); şu: (16/6, 16/12, 16/79,); nebât: (16/7, 16/10); hayvân: (16/7); felek: (16/65).

2. 4. Sosyal Hayat

2.4. 1. Ülkeler ve Şehirler

Hasan Kâ'imî'nin yaşadığı yer Osmanlı'nın serhat bölgesi ve savaşların eksik olmadığı sınır olduğu için yer isimleri çok sık kullanılmıştır. Ülkeler ve Şehirler başlığı altında verdiğimiz bu bölümde zaman zaman bir takım millet isimlerinin de belirtildiğini görüyoruz. Yer isimlerinin çoğunu bugün biliyoruz. Ancak yer ismi olarak geçmekle beraber, bu isimlerin bugün bir kısmının nereye, hangi bölgeye tekabül ettiğini çıkaramıyoruz. Küçük köy isimleri de olabilir, bugün unutulmuş da olabilir. Efreng veya Frenk ismi ile tüm hristiyanları kastettiğini söyleyebiliriz.

Hasan Kâ'imî'nin yaşadığı yer Osmanlı'nın serhat bölgesi ve savaşların eksik olmadığı sınır olduğu için yer isimleri çok sık kullanılmıştır. Ülkeler ve Şehirler başlığı altında verdiğimiz bu bölümde zaman zaman bir takım milletlerin de belirtildiğini görüyoruz. Efreng veya Frenk ismi ile tüm hristiyanları kastettiğini söyleyebiliriz.

Efreng: (1/ 73, 1/90, 1/117, 1/180, 2/21, 3/1-3, 3/xviii-3, 4/viii-1, 4/xiii-1, 4/xxxiv-1, 4/xxxviii-1, 4/xxxix-3, 5/5, 8/10, 10/1, 18/iv-2, 18/vi-2, 18/vii-2, 18/ix-2, 18/xi-2, 19/iv-2, 19/v-2, 19/vii-2, 19/viii-2, 19/ix-2, 19/xi-2, 19/xiii-2, 20/1, 20/5, 20/7, 21/v-1, 22/8, 25/31, 31/17,); Frenk: (1/ 78, 1/84, 1/89, 2/23, 2/34, 2/39, 2/41, 2/58, 2/114, 2/132, 3/iv-4, 3/xiii-3, 4/ix-3, 4/xii-1, 4/xxvi-1, 4/xxxvi-1, 6/4, 6/9, 6/12, 7/18, 11/3, 11/7, 12/33, 17/15 , 18/i-1, 18/ii-2, 21/i-1, 21/vi-2, 23/7, 25/7, 28/vii-2); Frengistân: (7/22); Zadre: (1/73, 1/87, 1/ 163, 1/180, 2/24 , 2/63, 2/110, 2/120, 3/ii-2, 3/xii-3, 3/xiii-2, 3/xiv-2, 3/xviii-2, 4/xv-1, 4/xvi-1, 4/xxxiii-1, 4/xxxiv-1, 5/20, 7/20, 7/23, 8/x-3, 10/2 , 11/13, 18/i-1, 19/ix-1, 20/2, 20/4, 20/6, 20/8, 21/ii-2, 22/4, 26/iii-1, 28/vii-3); Venedik: (1/ 78, 1/93, 1/94, 1/95, 1/118, 1/ 163, 2/62, 2/120, 3/xii-3, 4/xx-1, 4/xxi-1, 4/xxxiv-2, 5/22, 6/8, 7/31, 8/xi-3, 11/14, 12/25, 19/i-1, 19/ii-2, 19/iv-2, 19/vi-2, 19/viii-2, vs., 21/ii-2, 22/4, 26/v-1,); Bosna: (2/63, 3/xiii-1, 4/iv-2, 4/xiii-2, 9/7, 7/28, 7/30 , 7/34, 11/8, 18/vii-1, 19/i-2, 19/x-1, 20/3, 25/36, 30/ii-4); Kötür: (1/ 78, 2/63, 2/111, 2/120, 3/xii-3, 3/xvi-2, 4/x-1, 4/xxxi-1, 5/5, 5/15, 7/19, 22/4); Alaman: (3/xii-3, 5/23, 11/15, 19/v-1

); Alaman Dağı: (1/75, 1/94, 4/xx-1, 4/xxxiv-2, 6/8, 6/10, 7/10, 7/31, 22/5, 25/26); Körfez: (1/ 78, 4/ix-1, 7/19, 22/4); Dopr: (1/ 78); Girid: (1/ 66, 6/2,); Ğibel semti: (1/ 79, 4/xiii-1); Çetine nehri: (1/ 79); Hersek: (1/ 79, 2/24, 2/37,2/111, 2/151, 4/xxxi-1, 11/6,); Klis: (1/ 80, 2/ 142, 4/xiv-1, 7/20); Split / İsplit: (1/ 80, 4/xiv-1, 22/4, 2/63, 3/67, 4/xiv-2, 7/20, 8/x-3); Trögir: (1/ 80); Boliçe semti: (1/ 80); Şibenik kal'ası: (1/ 81, 5/16); Kark'a nehri: (1/ 81); Şırb: (1/ 87); İskadre: (1/ 87); Osek kal'ası: (1/ 88); Nadin semti: (1/ 89, 2/151,); Esşarâdin: (1/ 89); Ğradişka: (1/ 92); Esterebya: (1/ 93); Talya: (1/ 95); Engürus/Üngürus: (1/ 117, 4/xxvi-1, 4/xxxvi-1, 4/xxxviii-1, 6/4, 6/12, 12/25, 28/vii-2) Rûme-i Kübrâ: (1/ 135); Sarâybosna: (1/ 163, 2/108, 2/112, 9/6); Bosna-Saray: (2/50, 19/ii-1); Girit: (2/21, 22/8); İklis: (2/24, 2/34, 2/111, 2/151, 3/x-3, 3/xvi-2, 4/xiv-1, 8/viii-2, 11/6); Kırka: (2/24 3/xiv-2,); Yeçi: (2/24); K'otar: (2/25, 2/34, 2/40 , 2/51, 2/111, 4/viii-2, 5/16, 7/30 , 25/8); Mışır: (2/25); Uşkoqlar: (2/35, 4/xii-1, 4/xxxiii-2, 4/xxxix-2, 5/5, 11/7, 24/7,); Hırvat: (2/40, 2/111, 3/x-3, 4/xxxix-1, 7/30, 11/6 , 11/9, 25/8); Hırvat semti: (1/ 81); Macar: (2/42, 4/xxxix-1, 7/15); Erdel: (2/53); Eflâk: (2/53); Buğdan: (2/53); İslâmbol: (2/58, 2/60, 12/32, 12/37, 22/3, 25/23); K'ostantın: (3/xv-4); Alaman: (2/62, 12/26, 26/v-1); Omiş: (2/63, 3/ xiv-1, 7/20, 7/19, 22/4); Anbar: (2/63); Şibenik: (2/63, 7/20, 22/4); Beç: (2/65); Nadin: (2/143); İşkaradin: (2/143, 2/151,); Budin: (2/143, 7/11); Ğradin: (2/143); Çetin: (2/143, 4/xiii-3, 4/xxiii-1); Adin: (2/143); Şadin: (2/143); Kenin: (2/143); Mostâr: (2/151, 4/xiii-1); İşpenâdan: (3/xii-4); Romedayimler: (3/xii-4); Yadraniş: (3/xiv-2); Arz-ı Rûm :(3/xv-1, 25/29); İrân u Tûrân: (3/xv-1); Krid: (4/vi-2, 25/6); Arnâvud tağları: (4/x-1); Şarpliça: (4/xiii-1); Bipar: (4/xiii-2); Poliçe: (4/xiv-1,); Çandarali: (4/xv-2); Ostotya: (4/xx-1); Talyesi: (4/xxi-1); Tât kâfiri: (4/xxxix-1); Şuldat kâfiri: (4/xxxix-2); İspanatat kâfiri: (4/xxxix-3); Niş: (5/5); Dubrovnik: (5/16); Klis-i kadîmi: (5/17, 5/19); Mekke: (6/17); Âl-i

‘Osmân/Osmanlı : (4/28, 9/4, 12/28, 21/1-2, 21/III-2, 21/v-2,); Hârici: (9/21, 28/1-2, 28/vIII-3); Beç: (7/11); Kaştel: (7/20); Deştel: (7/20); Velebil: (7/20); İspana: (7/24, 12/26); Kınje kal’ası: (7/31); Nemce: (7/33); Peçuy: (7/35); Ak deñiz: (8/II-1, 19/II-1, 21/v-1, 26/v-1, 28/vII-3,); Rûme-i kebir: (11/20, 12/23); Rûm: (12/34); Ka’be: (14/4); Tâtâr: (3/xVI-1, 22/8, 22/9, 25/12, 31/ 47); Turaç: (24/1); Moskova: (25/15); Hotîn kal’ası: (25/31); Kandıye: (26/v-1); Velebik: (7/20); Mekomorye: (7/31); Kıırka: (18/II-1); Mesina: (26/v-1);

2. 4. 2. Tarihî-Efsanevî Şahsiyetler

Kâ’imî’nin Vâridât’ında efsanevî ve tarihî şahsiyetler de önemli bir yer tutar. Mecnûn, Hızır, Rüstem gibi mitolojik şahsiyetler bir çok şairini ele aldığı isimlerdir. Bir kısmı ise İslam tarihinde önemli yeri olan kimselerdir.

Mehdî: (1/59, 1/101, 1/135, 1/ 143, 2/20, 2/58, 3/xVII-4, 4/xxv-1, 4/xLIII-1, 5/24, 5/25 , 5/33, 9/3, 10/6, 11/19 , 12/17, 12/36, 12/37, 13/12, 27/3, 28/1-3x9,); Muhammed(1/ 76, 1/104, 1/164, 2/17, 2/29, 4/xLIV-2, 5/31, 9/11, 7/9, 7/27, 8/vI-1 , 8/xIII-2, 13/10 , 14/6, 25/1, 25/13, 25/17, 25/8 , 25/46 , 30/1-1 , 30/III-1,); Manşûr (1/17) ; ‘Aţţâr (1/17); İşmâ’il bin İbrâhîm bin Âzer (1/24); Leyla (1/24, 16/74); Mecnûn (1/24, 16/74); Zerrîn oğlu (1/75, 1/ 92, 7/2, 7/28, 7/33, 7/34); Monla Muhtâr (1/ 105, 9/3, 9/17,); Deccal (1/ 143, 1/150, 3/xVII-4, 5/27, 8/x-2, 12/18, 28/1-2); Îsâ(1/ 143, 12/16, 28/II-2); Abdu’l Kâdirî Geylânî (1/ 174, 27/10); Benî Aşferdir (1/ 179); Ye’cûc u Me’cûc (2/5); Nûh (2/24, 9/18,); Şâhîn Giray (2/50); Loqmân (2/69, 2/122, 5/34, 31/21); Kelîm (Musa) (2/73, 3/xVII-4, 3/xIX-1); Fir’avn (2/84, 3/xIX-1, 33/3); Bel’am: (3/xIX-2); Kâ’imî (3/xx-1, 4/xLI-1, 5/29, 6/25, 9/16, 7/34, 10/6 , 11/17 , 13/12, 15/27 , 16/86 , 17/19, 19/xIV-1,

20/8, 22/14 , 23/7, 24/10 , 25/26, 29/9,); Kârûn (4/ x1-3); ‘Ömer (5/10, 16/59, 26/16, 29/3); Yezîd oğl-ı Velîd (5/19); Hızır (5/39); İlyâs (5/39); İskender (9/5); Kânber (9/13); Selmân (9/15); Şah Süleymân (1/ 96, 25/39, 25/41, 8/1-3x12,); Simurg-ı ‘Anka (14/2); Câvidân-ı Remzîn (14/3); Hızır (14/3); Veyse’l-Karâni (14/6); Ebû-Bekr (16/58, 29/3); ‘Oşmân (16/60, 29/3); ‘Âlî (9/13, 16/61); Hacı Bektaşî Velî (21/iv-1); Köprili Pâşâ (25/1, 25/1,); Cân Polâd oğlu (25/9, 25/18,); Rüstem (28/ııı-2); Murtaza (29/3) Hâmân (2/84);

BÖLÜM 3 : METİN

3.1. Transkripsiyonda İzlenen Yol

Metnimizin imlâsı, Eski Anadolu Türkçesinde görülen genel özellikleri yansıtmaktadır.

1. Genel dil ve edebiyat çalışmalarında uygulanagelen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Buna göre, Arap-Fars alfabesinde bulunup da yeni Türk alfabesinde bulunmayan harfler Münevver yazı tipi kullanılarak yazılmıştır. Bunu transkripsiyon tablosunda da gösterdik.

2. Arapça ve Farsça'daki uzun ünlülerin okunuşunda (ˉ) işareti kullanılmıştır.

3. Farsça edat ve ön ekleri, ekledikleri kelimeler kısa (-) ile ayrı yazılmıştır.

Ör. Pür-kusūr, ser-hadd, bī-gümān, nā-bedīd gibi.

4. Farsça tamlamaları şu şekilde gösterdik:

Meh-i tābān, zıll-ı hayāl, ʔarz-ı ‘ilm, sedd-i İslām.

5. Herhangi bir sebepten dolayı okunamayan kelime ve ifadeler asıl metinde olduğu gibi Arap harfleriyle yazılmıştır.

6. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına yazılmıştır:

Ör. Ser-ā-ser, dem-be-dem.

7. Arapça tamlamaları şöyle gösterdik:

Zü'l-fıķārı, Zātü'l-irem, fī-sebīli'l-lah.

8. Özel adların ve diğer bazı kelimelerin yazımında Türkçe İmla Kılavuzu'na uyulmuştur.

9. Transkripsiyon yaparken metnin seslendirmesinde eski şekilleri tercih ettik

3. 2. Transkripsiyon yaparken karşılaştığımız müstensih hataları

Biz bu çalışmamızda Varidat'ın Laleli nüshasını esas aldık. Nüshanın yazılış tarihini bilmiyoruz. Diğer nüshalar arasında bu nüsha en okunaklı ve en hacimli olduğu için tercih ettik. Ancak müstensihin zaman zaman gözle görülür hatalar yaptığını da gördük. İşte biz bu hataları başka nüshalara bakarak düzeltme yoluna gittik. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1 /2) imav: imam

1 /3) şeraitle: şeriatde

1 /8) haset: hased

1 /37) varlığından: varlıktan

1 /38) “ne” hecesi fazla

1 /46) eksikli: eksikliği

1 /50) râzı: cânı

1 /60) çıkarırmaz: çıkarmaz

1 /69) ararlarırken: ararlarken

1 /78b) gospe gopedari HME 3476'dan alındı

1 /91) yakşıldı: yaklaştı

1 /93) kabr: kurb

1 /99) direklür: direkler

2 /4a) iblis-i cân: iblis ü cân

2 /20) (u) eklendi

2 /52b) bu ortada: vartada

2 /54b) “cebed” kelimesi Arap harfleriyle yazıldı.

2 /56b) savm kelimesi “sin” harfi ile yanlış yazılmıştır. Aslı sad iledir.

2 /97) saykim: sankim

2 /103) taslar: taslanur

2 /116) “dujde” kelimesi Arap harfleriyle yazıldı.

4) vasıta beyitinde “tarz” kelimesi yerine bazen “tab’ “ kelimesi kullanılıyor ancak diğer nüshalarda bu kelime sürekli “tarz” kelimesi tekrarlandığı için bütün vasıta beyitlerinde “tarz” kelimesini kullanmayı uygun bulduk.

4 /25) bilerle: dillere

6 /1) “bin yetmiş dokuz tarihidir” ifadesi var. Bu kasidenin yazılış tarihi olabilir.

6 /12) kullanur: kullanır

8 /12) “demdür” kelimesi kalıba göre fazla olduğundan Darulmesnevi 410 nüshasına uygun olarak metne alınmadı.

16 /48) olalarla: olarla

Müstensih metnin genelinde ح harfini خ harfi ile gösteriyor.

3.3. METİN (Transkripsiyonlu)

Mergūm u maġfūr lehu e’ş-şeyh Qā’imī

Efendi’nuñ divānidur kudise sırruhu’l-’azíz

(Musammat kasīde)

(1)

Mefā’ílün Mefā’ílün Mefā’ílün Mefā’ílün

1. Biḥamdi’l-lāh bu demlerde bize tevḫík idüp Bārī
Şataşduñ hocaya Ḥaqq’ā idelüm kutlu bāzārı
2. ‘Ulüm ile kelām ile şü denlü Ḥaqq edā virmiş
İmām-ı vā’izüñ şeyhüñ irişmez fehmi ü efkārı
3. Mümeyyizdür şerī’atde müdekkikdür ḥaqqıkatde
Ma’arifle tarīkatle behasüzdürür ezkārı
4. Düşüp ‘aşka arar dā’im siyeh zülfin şarar dā’im
O mecnūnı şarar dā’im bu sīne zāt-ı muhtārı

5. Aña andan görinen ol gönülde hoş turağı yol
Ne öñ arduna sağ u şol ne fevķ taht ol Bārī
6. Çü Hakk ehli zuhūr ider anı ol bī-ħuzūr ider
Kemālin pür-ķuşūr ider hūner görmek degil kārī
7. Hūner-mend olsa bir server anı inkār ider mūnķir
Ki zīrā ‘aybına nāzır Hakk’a yoktur çün iķrārī
8. Kime artuķ ola inkār odur Hakk dostlara ser-dār
Hasetden çatlasun aġyār işiden ķosun inkārī
9. Ne bu medħ ü ne bu zemler çü dost ile sürer demler
Bize bu yār u hem-demler keser mi hīç zūnnārī
10. Eyleşe bunda ger bir kes niçe olur ‘aceb bī-kes
Bize artuķ olur mu pes ‘acep şormaz mı ebrārī

11. Şunulmuşdur çün 'ilm-i Hakk̄ yakīn ehline uş muṭlak
Olursun sen sañā mülhak̄ ol oldı gizlü āşkārı
12. Kime ol dost nazār kıldı muḥibb-i dervīşān oldı
Nişāndan bī-nişān oldı kamu 'ālimlerüñ-vārı
13. Taşrada gök yedi katdur irişen ehl-i diḳkatdur
Bu mi'rāc-ı haḳīkatdur gönülde bul bu envārı
14. Gönül daḫi yedi yirde görülmüşdür dil-i mürde
Ulu devlet gerek serde bula kendüde esrārı
15. Taşrada şol ki ṭayandı yedi dürlü oda yandı
Ḥalāş oldu kim uyandı bu uyḫudan olup ārı
16. Hakk̄'a dā'im uyan cānlar suvār iken yuyan cānlar
Anı bunda duyan cānlar ḳomadı veche Settārı

17. Özin anı gören H'da odur f'il u mulada
Nie Manur ene'l-hda omaz esfelde 'Aarı
18. Baar hulı görür d'im bairet h ile 'im
Baar her-dem olur n'im bairet görmede bari
19. Ezelden ta ebed sensin yine perde sana sensin
u bu cn u nefestensin asız görme o karı
20. İer gel gzn aup Őudan ztna aup
Bu ince köprüden geup seyr kıl vech-i Settrı
21. İki 'lem ten  cndur nib-ı vech-i cnndur
Bu mevcdt andandur gider vechinden efkrı
22. Giderdn un seni senden amu mevcd anula andan
Tolu yer gök sana senden amu dil sana yalvarı

23. Saña senden görinen Haqq odur ser-cümlede muṭlaḳ
Vücūda olmaz ortak toḥm verirmiṣdürür ezhārı
24. Bu teşvīşe olup ḳā'il k'olasın Ka'be'ye nā'il
Gelür ḳurbān İṣmā'il bin İbrāhīm bin Āzārı
25. Cihāna bir gelenlerdür ḥaḳḳıyla ḥaḳ olanlardur
Yücelerde ḳalanlardur mu'aṭṭar misk-i Tātārı
26. İriş bu semt-i bālāya tokuz eṭbāḳ-ı a'lāya
Düşesin 'aşḳ-ı Mevlā'ya unutma ism-i Ğaffārı
27. Bize bizden görünür Ḥaḳ bu şüretler bürinür Ḥaḳ
Ḳamu şekden arınur Ḥaḳ gönülde ḳoma aḡyārı
28. Silenler kendülük tözin görürler ḥaḳḳıyla özin
Ḥicābsuz yüzyüze yüzün anıñdur zāhir ezhārı

29. Şāhādet ġā'ibe olmaz 'ukūbet nā'ibe olmaz
Hem ücret mevhibe olmaz miḥekke ur hükümdārı
30. amu Őeyde műcāhidler bu birlikde műŐāhidler
Özünden űzre Őāhidler bulunmaz bunda tekrārı
31. Begim kime onar Őevdā olur anda fiten peydā
Bu ġavġādan olur Őeydā unudur yād ile yārı
32. Bu Őevdā tār u mār atdı niĉe taḥtı niĉe tācı
Çeker elden amu raḥtı ider bu ḥalkla bāzārı
33. Ezelden var bu 'aŐk serde yakında dűŐesin derde
ŐataŐınca dil-i műrde oyasın fānī efkārı
34. Yanarsañ Şimdi bu evde yarın yanmayasın anda
Bu āteŐ çűn ola sende Őoyunur bu caḥīm nārı

35. Gider çün lâ alur illā nie Leylā olur Mevlā
Dil-i Mecnūn'a bir ola gōremez ayrı deyyārı
36. uluñ a'māline bamaz nazardur niyyet ü zanna
Dü-dest anda olursa güzel zann ola dil-dārı
37. ulundan yolu ister ol anuñda cümle her varlı
Fenā bulan bu varlıdan idenden mülk ebed-dārı
38. Ne zühd ister ne od tavā ne 'ilm ü ma'rifet bunda
Hemān bir derd u ā-ı sūz budur vāşıllaruñ kārı
39. Bu def'a böyle dinildi kime kim cür'a şunıldı
Daı bir devre onıldı teraı şükrüñ ezkārı
40. Gelüpdür mīm ile Şevküñ teraısinedür 'aşuñ
Bütün oldur o dem şıduñ çü fet eyler il ü şārı

41. Şataşduñ bolluğa andan hālāş olup bu tūfāndan

Çün olduñ ehl-i ‘irfāndan ‘adāletden bu eş’arı

42. باذن Hāk haber vardur bu def’a tāli’üñ tādur

Egerçi nefse pek ‘ārdur götürme kalbe eksāri

43. Zihī elṭāf-ı bī-pāyān irişdüñ devlete uyan

Sürer yüz pāyiñe a’yān nazar kııl naqş-ı mi’mārı

44. Qayırmışdur te’ālallah kefīl oldur vekīl oldur

Quluna ne ki lāzımdur gelür eḡall u eksārı

45. Cihānda ola mı derdüñ bunuñ ġavrine bir irmek

Naşīb oldu bi-faḡlillah dile getürmek esrārı

46. Göñül dīvāne meşrebdür kerem ehli tuta ma’zūr

Quluñ eksikliġi çoḡdur qapınca tarz-ı hünkārı

47. Eyü nām olıcak sende amu ‘ālem olur bende
İşiden olur efkende idersin hıra astārı
48. Yaramazdan aar derler eger gokler eger yerler
abūl itmez cefā ılur Őoar kendūzini mārı
49. Cihānda cūmle denī rūuñ ūn issı var insānda
Olıcak nefesine yoldaş kimi put kimi zūnnārı
50. Bulur zulmātudur perde arañlıtur dil-i mūrde
atı devlet gerek serde bulardan urtara cānı
51. Ki bundan soñra nūrānī hicāblardur grūr anı
Bulardan urtaran cānı bu mūlkūñ ola ser-dārı
52. ūn evvel feyz-i adesde yūrūdi seyrine mūlkūñ
Eyleşdi nie yerlerde odı rehnūñ alup varı

53. Gelince ādeme böyle odunç olup idindi borç
Bu yetmiş biñ hicāb oldu özine nūr ile nārı
54. Ṭabī'at bendine bunda düşenler varımaz anda
Meger bir hüsn-i zann ile bütün kalbe ire bārı
55. Bu şüret-i kayd bir zindān niçe kırtula bu merdān
Şehādetle ala meydān meger tevfiķ ola Bārı
56. Gönül mir'āt ola Hakk'a niçün düşünmeye 'aşka
Getüre özini şevka sile varluķ tozun bārı
57. Laṭif ile keşifüñ ol arasında o tura yol
Ola Hakk'dan bu halka yol açıla varluķ anbārı
58. Buña dört terk ola şahid biri dünyā biri 'uķbā
Biri hestī vü terk-i terk yürü artuķ saç envārı

59. İrişdüñ mīm ile sīne bu yüzden yardım it dīne
Çü Mehdī ol zamān ine yūriyüp kıra küffārı
60. Lezādur tārīhi anuñ çıkarmaz degme bir kimse
Cıfrde böyle yazmışlar meger keşf ola esrārı
61. Olasın özge bir sulţān kaçar bu gölgeden şeyţān
Münāfık başları ğaltān şalar çün seyf-i ebrārı
62. Uyanmak günleri geldi Hābību'l-lah nazār kıldı
Niçe taşlar güher oldı şanasın қа' r-ı ebhārı
63. Zūlüm kalksun vilāyetden naşīb oldı hidāyetden
Nazār ola 'ināyetden ider deryā çok aqtārı
64. Eyüler var geçer posta beşāret irişe dosta
Şınā'at göstere usta temāşā naqş-ı ebkārı

65. Olalar Ően kamu eřrāf műzeyyen ola her a'rāf
Kıllalar ni'meti isrāf gűricek bűyle hűb-yārı
66. Girid fethī olıserdűr kaēan seksen ęolıserdűr
Gűren bunda nolıserdűr a'ceb mehtāb-ı aęmārı
67. ehār ŐeŐ yek-serdűr kafādār ű yek-serdűr
Dűker űn 'ayn-ı yek-serdűr seyr eyleñ bu aŐkarı
68. 'Adālet eyleyen altmıŐ harābe degmeye yetmiş
ok ehl-i keyf istemiŐ yeŐil kaēfiyle jengārı
69. Műbeddel olacaę sancaę kıyāmetden niŐān ancak
Ararlarken saēınacaę haŐım olur űn eēvārı
70. Műnāfıē ŐataŐır Őaēte űn irdi pehlivān taēta
Cűlűs eyler bu kez taēta dutar Őenlik il ű Őārı

71. Ola yardımcı Yezdān ider himmet k̄amu merdān
Açıla her taraf meydān kararlar tutup eşrārı
72. Açılmış buña kenzu'l-lah nazar itmiş Habību'l-lah
Şecā'atlü ola bu şāh komaz yanında aġyārı
73. Te'alallah daġı ilki buña ısmarlamış mülki
Ġazāsı Efreng'e'dür belki gönüller Zadre'ye çārı
74. Bu bir özge temāşādur vezīri 'ayn pāşādur
Sebeb men'-i şavaşadur tutar şulh ile ızrārı
75. Daġı tuġfe temāşāsı çıkup 'askerle pāşāsı
Zerīn oġlın başup aşası Alaman taġı itmārı
76. Toludur āleme adı 'adūdan aliser dādı
Muġammed'dür çün üştādı tutubdur korġu eġvārı

77. Çü Hakk'dan soñra yoğ hādī n'ider ādem bu mu'tādī
‘Adūdan almađa dādī gerek açmađ bu düşvāri
78. ođur kōrfez sehlice ceng ‘adūye bu dahi bir renk
Freng Dubrovnik bed-reng n'iderler gospe gospedāri
79. Ğabel semti Omiş vardur kūçuk al'a yolu dardur
Çetine nehri bir yardur oña Hersekle bī-yāri
80. Klis Split Trođir dađi tođuz astel ōbūr dađi
Boliçe semti yar daği olaydur feth-i ağarı
81. Şibenik al'ası dirler ıra nehri aya yerler
Gūzel bāđlarla çayırlar limanı boldur anbāri
82. Anuñ fethi gōrūlmişdür hem ūç yerden sūrūlmişdür
Kūyı kenti dūzūlmişdür yıarlar topla dīvāri

83. Hırvat semti kamu hālī muḳayyed olmadı vālī
Gelicek himmet-i ālī yine ma'mūr ola varı
84. İki sancaḳ birin vīrān bulup zabt eylemiş Freng
O yetmiş huḫbelü cāmi' otuz beş ḳal'a mikdārı
85. 'Acep dīn ḡayreti yoḳ mu virenler şordı mı āyā
'Aḳlı mı memleket virmek 'adūya şormayup bari
86. Görürken işleri mevcūd 'aceb serdür 'aceb maḳşūd
Bunu tebdīl ide ma'būd ḳoparup ḳıra ıtmārı
87. Ne Şırb'dur didiler Zadre alınur dir iren ḳadre
Bizümdür üstü İskadre bu fetḫi gördi dil-dārı
88. Añarlar Ḳal'a-i Ḳāfī velī biñ tutmuş eṭrāfi
Çosek ḳal'ası'dur kāfī alınur cümle āḳārı

89. Vîrân al'ası'na yerler Nadin semti nie yerler
Dirniş'le Esarâdin dirler Freng omuş umandâri
90. Dirniř'de ol yeñi câmi' kilîsâ ola Efrenge'e
ayanmaz kimse bu renge anı bunuñ sinurdâri
91. Buña şabr eylemek lâzım anuñ feti pek âsândur
Şimâlûñ feti yaklaşdı görelüm işbu ağları
92. ırmadur kâfiri cümle Ğradişa'dan idüp cümle
Zerîñ oğlin bunca âdemle utarlar vaqt-i kenârı
93. Venedik kurb İsterebya arâbdur olsa Misterebya
Otuz beş al'a Esiribya kenarıdur a ebârı
94. Alaman ağları yoldur aşağa etegi boldur
Venedik'den öte yoldur uşatmaq hoşdur enhârı

95. O semtden incedür deya fetḥ āsāncası sāliya
Çü topsuz alınur Tālya Venedik ḳur inḫitāri
96. Ötesinde ḥudūd ḳorlar görenler böyle oḳurlar
Ḥazāne anda toḳurlar Süleyman ism-i devvāri
97. Dimeñüz kim bozulmuşdur gelür ansız düzülmüşdür
Ḳoyan ḳarşı üzölmüşdür bunuñ ḥāzır sınıurdāri
98. Buña ḥazret çü nāzırdur direkler cümle ḥāzırdur
Erenler pür-şilāḥ atlu gözedür emr-i serdāri
99. Budur fetḥüñ işārātı bi izn-i Ḥaḳḳ ‘ibārātı
Alup hoş bu ‘imārātı uyandur deyü dindāri
100. Ḥaḳḳ insāna bürünmişdür görür ol kim arınmışdur
Beşāretdür görünmişdür Resülullah’uñ iḳrāri

101. Çü Mehdî'dür buñâ ta'yîn 'abden can verir hâ'in

Budur erkân ile âyin kerâmet bil Zü'l-fiķârı

102. Hüdüdi var kaçan geldi vilâyetler açan geldi

Gül ü reyhân saçan geldi bu meydânın kafadârı

103. Muķarrer görinen budur inânur ol ki nîk Hüdur

Bunu hep gösteren Hüdur қosun münkirler inkârı

104. Ulu devlet ulu hikmet bütün ehl çün ola ümmet

Muḫammed 'âleme rahmet tozuyla şaydı küffârı

105. Dediler izn-i Mevlâ'dur çıkarmak bunu evlâdur

Ḥüsni-zan қadri a'lâdur sebebdür Monla Muḫtârı

106. Ceybüñ güllerin dirdüñ sarāya gelmedin gördüñ

Bunun envârına irdüñ bi-lütf-i Ḥâlık-ı Bârı

107. Görüşdüñ dañi evvelden haberdür şāh-ı ekmelden

Müzāhirdür bu esfelden didirtmek böyle güftarı

108. Kılıç ıslāh ider nāsı muṭi' eyler her ecnāsı

Münāfık gul vesvāsı tokunur hışm-ı Kahhārı

109. Bulanlar yol bu eflāke düşüñdi mā-'arefnāke

Zālemnā ādem hāke gerekdür vird u ezkāri

110. Yürdirse yüridi ol ne gösterse didügi ol

Mesākīne o lütfi bul bakarsa görmez ızrārı

111. Benī mürsel benī hāş bularla kırtulur eşhāş

Muḥakkāk mü'mine ihlāş işide Ḥakk'dan aḥbārı

112. Baḥrden kaçre yol buldı bu şüretde dile geldi

Anıñçün Vāridāt oldı yazısı tuḥfe eş'ārı

113. Alanlar zerreden aldı o hürşid nürine taldı
Ziyası 'āleme taldı tayanmaz yümn ü işarı
114. Beden zeyni harāblıkdur bu şüretler tarāblıkdur
Bu kı̄l ü kı̄l gurāblıkdur bunun dādı zehr-i mārı
115. Ayak ol çıkasın başa eyü şān cümle kardāşe
İçi gör bakmağıl taşa bilesin kadrı aqdārı
116. Macar'dur Engürüs merdi Zerīn oğlin gāzīler sordı
Yalın kılıç kaçan gördi kırıldı gitdi itmārı
117. Şimāl'den Üngürüs bir ceng sürüldi mağribe Efreng
Yedi kı̄l'a alındı denk olalar kim kı̄lup zārı
118. Vilāyetler gide elden harāclar vireler belden
Emir geldi çün ekmelden bākuñ bunda bu esrārı

119. Venedik fetḥ ola düpdüz olur yağma kamu ılduz

Sa'âdetlü olan yıldız bulur imân u ikrârı

120. Yeñiden fetḥ ola iller dola İslâm kamu beller

Bunu vaşf eyleye diller ne deñlü ola yalvarı

121. Adalar qal'a deryâda fetihdür yümñ ü yüsrâda

Ulu kiçi bu feryâda düşüp qorlar il ü şârı

122. Müselmân olalar ekşer çün İmâna gele yek-ser

Vaṭanda n'eylesün çasar olur rüşen cihân-dârı

123. Ğazâya hâzır ol qardaş yedi yüz biñ çün oynar baş

Boyanur tağ u şahrâ taş kızıl kana baqa zârı

124. Bunu böyle kıran Hakk'dur bu ellerle uran Hakk'dur

Vucüd ile ṭuran Hakk'dur gel añsız görme bu kârı

125. ü ğayrı yok orada kes ola mevcüd ile bu ses

Vucüd örtü ola ol pes temâşâ kııl bu bâzârı

126. Şu denlü düzele dünyâ eger tağlar eger deryâ

Barişâ cümleten eşyâ koyun kurd ile uyarı

127. Açıla çünki seksenden hüküm heybet bu toksandan

Zuhür izhâr bu insândan ‘acep hoş kudret-ı Bârî

128. Musannifler kapıserdür uşül ‘ilmin kapıserdür

Vişâle çün tapıserdür hulûş üzre talep-kârı

129. Riyâzetle ola taqvâ yazıyla her taraf fatvâ

Başıla bunca biñ şekvâ ‘adâlet tola eţvârı

130. Mücellid düzeler kitâb okuya huţbeler huţtâb

İşidüp necm ile mehtâb tuta mîzâna ‘ayyârı

131. İdeler birbirin te'kîd okuna şevk ile temcîd
Zikir evrâd ile tevhîd taşavvufla ola cârî
132. Tesellî çün bu kânlarda şatu bâzâr dükkânlarda
Mecâlisler mekânlarda komazlar anda ağıyarı
133. Açıkdur Kıblesi semti müzeyyen köyleri kenti
Binâlarda çok ışıltı kumâş katfe çuhadârı
134. Küşûfât vaqtidür geldi ne kim Hakk gösterir oldu
Bu ümmet 'âleme tıldı şoyup bunca şekve-dârı
135. Dinlen ancak uş şugrâ yürüsün emr ile tuğrâ
Açıla Rûme-i kübrâ çü Mehdî'dür silah-dârı
136. Bulur Hakk'ı vişâl ehli tışarda kaldı kâl ehli
Alur mülki vişâl ehli içinde duta dindârı

137. Huve'l Hâk evvel âhîr kesâfetden olur zâhir
Şu'unda birdur ol tâhir çü bunda yoğ tekrârı
138. Zuhûrî kendüde perde o kı̄'im bahr ile berde
Tecellisi şuverlerde vucûdu sem'-i ebşârı
139. Oķuna âyete'l-kürsî n'iderdi benlik özisi
Lügât u Mağrib u Fûrsî yakînen al oku varı
140. Niçesi kıabarup şişer yakınlıķdan ırak düşer
İraķlık odına pişer nazâr kıl ehl-i ahrârı
141. Hâlîlu'l-lah yakîn oldu anınçün Hâkķ ile tıldı
Gül u reyhân odı buldı selâm-ı vird idüp nârı
142. Aşıldan kim ırak aķdı anı nefis âteşi yakdı
Hâkķ'a ğayrı deyüp baķdı kıoyup bu aşl-ı dîdârı

143. Çü Deccal katlidür cehdi gelüp ‘İsā ile Mehdī

Budur Hakk’uñ ezel ‘ahdi zulümden pāk ide dārı

144. Zulümdārılar munāfıklar ğaraz ile muṭābıklar

Kılıç ura muvāfıklar tutup şahra vü tağları

145. Alanlar zāhir ‘ilminden melālet ola hükmünden

Şuçı afv ide hilminden muṭi’lerdür şuver-dārı

146. Şerī’atle döker kanlar çü Kur’ān hükmidür bunlar

Anınçün döküle kanlar iderler Hakk’a inkārı

147. Niçe şeyhim diyen cānlar inanmaya buña anlar

Hata olmaz Müselmānlar iderler çünkim ikrārı

148. Şürer Kur’ān ile dīnden bu erkān bu āyinden

Bulunmaz artuğ adından çıka kından Zü’l-fikārı

149. Bu māl u manşıba ‘ilmi şatanlar Teñri’ye ul mı

ama’kār olan ‘ādil mi ola mülzim bu kez arı

150. Zebān ‘ārif göñül cāhil namāza uramaz kāhil

Ne hāricdūr ne hōd dāhil hārī Deccāl ut anları

151. Hevāī nefse mā’ildūr hayālinden çü hā’ildūr

Degil anda ki ā’ildūr hem inkār eyler ebrārı

152. apar nefs emrine bunlar şanur Hā’a apar cānlar

Duyar çün ehl-i ‘irfānlar ulaşdırlar bu endādı

153. Mülevves olmasa ümmet çeker miydi benī zamet

İde lūtf ile Hā rahmet şuyın ‘ālemleri cārī

154. Denilmez ötesi çalģu hayāl zıll oyunu ayģu

Şalındı bunda üç şalģu budur ol kim dir aşģārı

155. Yetişdik özge bir ana gelür te'siri her cāna

Çoşa n'eylerdi bir dāne uzatmasa o minķarı

156. Tevekkülde alan cānlar hulūř ile olan cānlar

Haķķ'ı hāzır gören cānlar ider cennet amu şarı

157. Yaķın ehl-i zevāl görmez haķiķat hem hayāl olmaz

Kişilik hırķa řāl olmaz iriş lübbe ıl iķrānı

158. Bu şeş cānib yedi yer gök aĝaç yapraķdur ol bir kök

Aħaddur اترك اتفن bilemez ünkü miķdārı

159. Vücūduñ mülketin feth it ıķup senden saña gel git

Çamusın yit yine gel bit diküp başında ekvārı

160. Olanla ol ki olmiştur olanla ol ki olmiştur

Buluşla bul ki bulmişdur oma dilden bu iķrānı

161. Ne artar bu ne eksilür ararsa yine kesilür

Başarsa yine başılır ehad vāhiddürür Bārī

162. Çü nūruñ aşlı çıkmışdur bu küfristānı yıkmışdur

Çün ‘aşk odını yaqmışdur arıdur taşları ārı

163. Sarāybosna’dan kıpdi kılıçla Zadre’yi kıpdi

Ser-ā-ser Venedik kıpdi bi-lütf-i Hālīk-ı Bārī

164. Naşr-ı nuşret Te’ālel-lah Muḥammed’den ider her gāh

Qo olsun her kişi āgāh kılıç şaldıkda ebrārı

165. Açılsun ayn-ı ümmet münāfıklar çeker zaḥmet

Hakk ide kıllara rahmet yüce Hannān ola yārı

166. Bu İslām selāmetdür kıpar birden ‘alāmetdür

Çün ‘özl ile melāmetdür dimekdür ism-i Gaffārı

167. Özine şaklasun ki kâh bu emre muntazır her gâh

İşâret geliser nâgâh kıla rüşen her eṭvârı

168. Baḥr-ı mevcı durur dâ'im yel esdikçe yürür dâ'im

Gözü açık görür dâ'im tecelliyle bu esrârı

169. İdüpdür seyr ü refṭârı bi-lütf-i izn-i Settârı

Begim şanma bu güftârı ola lağv u sitem-dârı

170. Şükr kııl Kâ'imî şimdi çü gördük söyleyen kimdi

Sücüd et zâtına imdi anuñ bilüp kamu-dârı

171. Añā kim Hakk dedi levlāk şalâtıyla selām it pāk

Hem ehl-i beytine o ḥāk ola her şām o esḥârı

172. Cemî' evlād ü aşḥāba çehār-yār-ı erbābe

Ricālü'l-ğayb u aḥbāba 'aded evrāk u ezhârı

173. Daḥi ol uḫbu'l-atāba gurūb Őark olan bāba
Derūndan ulū'l-elbāba 'aded reml ile atārı
174. ūn 'Abdu'l-ādirī Geylān bu ḫāke rūḫ olan her ān
Kerem ire ulu sulṫān ḫaıyla tṫtdı eṫvārı
175. ehār sitte ser apu aup kılan ḫa'a apu
Gönūlden ğayrı yo yapu Őığa ol Őāh-ı ebrārı
176. Dil anuñdur gönül anuñ vücūdı bu ten ü cānuñ
Hükm her yüzde sulṫānuñ ūn anuñdur uluñ varı
177. Hüve'l-Evvel Hüve'l-Āḫir Hüve'z-zāhir Hüve'l-Bātin
Vücūd ire zıkr-i zākir bulunmaz anda tekrārı
178. Gönūldür bir 'acep anbār omuŐ ḫa anda ok aḫbār
ıkarır 'āleme her bār belüre dürlü āŐārı

179. Hüdā'nuñ lütfi cūdundan kemāl ehli vucūdundan

Melā'ikler sücūdundan apudan Őüdü kindārı

180. Benī AŐfer'dür Efrenĝ'den zārār var çünki bed-rengden

Çıkınca Zadre o rengden niçeler odu tīmārı

(2)

aŐide-i Āhir

(Musammat kasīde)

Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün

1. Ğaflet yeter ardaŐıĝım aç gözini uyana ba

Bu Şekl-i insāna gelüp Ha birliĝin duyana ba

2. Touz ata Őulbin geçüp hem dört ana ramin açup

Bu üç oĝul Őeklin seçüp gel Şüret-i insāna ba

3. UŞ ne felek oldu ata bil çār 'unŐurdur ana

Ma'den nebāt hayvān ile bir bir toĝan mihmāna ba

4. Hep on bölük oldu bular toquz bölük iblīs u cin
İns oldu ancak bir bölük gel kudret-i Yezdān'a baq
5. Ol bir bölük oldu bu kez yüz yigirmi beş hisse kim
Ye'cūc u Me'cūc oldu yüz yigirmi beş olana baq
6. Şol yigirmi beşden daği yigirmi dört kāfir imiş
Ol bir qalandur müslimūn şay bunları mīzāna baq
7. Bu ümmet-i Aḥmed'dürür bunlar daği yetmiş üçe
Taqsīm olupdur ey ḥoca gel bir ulu seyrāna baq
8. Yetmiş ikisi ehl-i nār ancak biri ehl-i cinān
Bil ehl-i sunnetdür bular İslām ile ĩmāna baq
9. İmdi āyā mü'min kişi 'ibretle seyr it bu işi
Qoyup göñülden teşvīşi şükr it ulu ihsāna baq

10. İn'āmı gerçi çokdurur ašlā hisābı yokdurur
İmān kadar olmaz ni'am hamd arturup şükrāna bak
11. Yüz biñden artuq ādemi bulmaz kaçurur bu demi
Tevfik ola Haqq yardımını eyle sücüd 'abdāne bak
12. Bunca şūr olur هلك tā bir kiři ola melek
Devrādadur yedi felek 'ibretle bu devrāna bak
13. Tevhīd-i ef'āle irüp maqşūd ola bunda şifāt
Cān içre toğa 'ayn-ı zāt 'irfān ile ikāna bak
14. Nefsin kişi 'ārif olup Haqq zikriyle kalbi dolup
Dost ile bir birlik bulup gel şefkat-ı Hannān'a bak
15. Nefsin bilen Rabbin bilür Rabbiñ kelāmüñ işidür
Öz cennete da'vet ider gel Zü-l-minen Mennāna bak

16. Dāh̄il olur çün cennete şol devlet-i bī-minnete
Müş̄tāk̄ hazret-i hazrete bul vuşlat-i hāk̄k̄āna bak
17. Devr-i Muhammed'dür bugün günden kırbān oldu yekūn
Bulur kemāl istediğün sen bu meh-i tābāna bak
18. Nuṭkı zuhūr itmekdedür gelen yine gitmekdedür
Her ekilen bitmekdedür zāhir olan fī-şāna bak
19. Āhir zamāndur fitne çok meydānda oynar tuhfe ok
Aña siper ortada yok teller kıpar 'udvāna bak
20. Kıanda var ise gerçek er baş kırkaya çekmiş gezer
Mehdī zamāna muntazır hāş [u] 'avām yek-dāne bak
21. Bin seksene irdi zemān fetḥ oldu hem Girit hemān
Hāk̄k̄ zabtına vire emān anda olan yārāna bak

22. Efreng'i gūyā başdılar ğavgāyı Őimdi aşdılar
Tuħfe mūdārā yaşdılar āħir hemān efşāna baķ
23. Freng ħīlesin yıķmaķ gerek ğayret odın aķmaķ gerek
Düşmen dilin yaķmaķ gerek Şol yaķıcı nīrāna baķ
24. Hep ħīledür işi ğücü vīrān ķodılar oķ ucu
İklis Kırķa Zadre Yeçi Hersek Nūh vīrāna baķ
25. Bir ķal'adur fetħ olduğı ol deñlü kāfir aldığı
Ya Şol Kōtar'a tılduğı mişl-i Mışır bostāna baķ
26. Aldandı Şimdi bir kişi Ħaķ toğrudur cümle işi
Zaħmet eker erkek dişi ağlar ğözi seylāna baķ
27. Ser-cümle ser-ħad ağlaŐur bu tuħfe ħāle talaŐur
Bunca esīr var iñleŐur erkek dişi oğlana baķ

28. Söyler sözün kâdir Hudâ bir bir çıkar işbu edâ
Cân güşına irdi şadâ kevnden çıkan ekvâna bak
29. Terk eyleyüp özinligi dilden kamu düşmenligi
Bulup Muhammed şenligi şâfî dil-i merdâna bak
30. Eş-şulh-i hayr gerçi var dîn gayretin her kim kovar
‘Aşk atına olup süvâr kâfirdeki tuğyâna bak
31. Ser-had kamu oldu karı düşmâna komazlar arı
Her birisi kaçır geri dirler otur fermâna bak
32. Düşmân sözine inanup ziynetle dünyâ donanup
N’etsün soñunda utanup âteş düşen ormana bak
33. Düşmâna göz açdurmayup hemyânı hem saçdurmayup
Ser-hadde kuş uçdurmayup kur topları diñdâna bak

34. Şulh ile iş yaptı Frenk eyler bize çok dürlü renk
İklis Kötür ancak mihenk şimdi nedür meydāna bak
35. Uşkoqları doquşdurur yaylak egerçi kışdurur
Ba'zı taraf yokuşdurur fi'l-cümle bu noqşāna bak
36. Gerçi soñu İslām olur hünkāra i'lām olur
Çok çok elif kad lām olur şol bu'l-heves fermāna bak
37. Dīn derdi qanda bād belek dōne murād üzre felek
Şimdi bozuldı Hersek qarış muruş gerdāna bak
38. Qul azmasa gelmez belā itdüğini herkes bula
Bu şimdiki halkdan n'ola bī-reng olan erkāna bak
39. Şulhı Freng çün bozdı hep kāfir ser-ā-ser ezdi hep
Bir kendi 'asker düzdi hep yedi qral aqrāna bak

40. N'etdi Hırvat Kötaları İklis dolāyı tarları
Haydūd ile yatarları ansız düşen kurbāna bak
41. Deryāda mähirdür Freng şan'atla yapmış dürlü ceng
Hoş yerlerin eylerdi tenk Hax Hax diyen korşāna bak
42. Yā Engürüs ser-ħad qanı dutmış Macarlar dört yanı
Haxk'a sığın kırtar cānı derde devā dermāna bak
43. Ger olmasa bir feth-i bāb şems ü kamer tıtsun niqāb
Ögütmede bir āsyāb kendüm gibi galţāna bak
44. Dirler şüyūf kından çıkar taç ile çün tahtı yıkar
Birbirini ādem şıkar demdür bu kez tūfāna bak
45. Özge 'alāmetdür deyü tuħfe kıyāmetdür deyü
Halka nedāmetdür deyü neler çıkarsan ana bak

46. Ekşer bu h alk azmişdurur H ak dostları bezmişd ur ur
Bir er  ıkar sezmişd ur ur  ekmiş başın pinh ana ba 
47. Meyd ana  ıksa ger biri m nkir uş  omaz diri
Neler  ek pd ur her biri ya şimdiki iz' ana ba 
48. K fir iderse i'tib r anlara olur ar adar
Feth ideler d r u diy r mescide şol v r na ba 
49. Ehl-i memleket v r n  alup kimden alur şursat şanup
Ya z lm ile m llar alup yardım ider d şm na ba 
50. Ser- ad olup Bosna-Saray  andadurur şimdi bu ray
 al'asıdur ş h n Giray oldu bug n y z h na ba 
51. K ff re devlet y z tutar   n z lm  yok atup tutar
Her memleket misl-i  otar t bi' olup efg na ba 

52. Yel esdi tença fortada bî-çāre kaldık ortada
Bu semti kalur varçada hubbū'l vaṭan evṭāna baḳ
53. Erdel daḫi baṣ ḳaldura bunca memālik aldura
Çoḳ 'askeri ū ṭaldura Eflāḳ ile Boḡdan'a baḳ
54. Posta heves eyler tatar firsat görür alup ṭutar
جيك atları oldur yutar ansızda bu ṭuḡyāna baḳ
55. Vardur heves zīrā ḳatı ildürmede ūudan atı
Fevt eylemez ol sā'ati tedbīr olan fermāna baḳ
56. Őarkdan aḳıla Arz-i Rūm uzatmasun bu nefsi-ū ūūm
Biñ seksen olduḳda ḫūkmü ḫūkm merdāna baḳ
57. Bunda 'azīm erler ḳopar dīn ḡayreti işler yapar
Ḥalk ekşeri buña ṭapar zāhir olan sultāna baḳ

58. İslāmbol'u ol fetḥ ider Freng'e ğazā idup gider

Mehdī ola bu cān peder rüşendür ālīşāna baḳ

59. Hünkār aña karşı vara hoş baĝrına anı şara

Heybet ire cümle şara bu kudret-i Sübhān'a baḳ

60. İslāmbol'a döner bile anda n'olur gelmez dile

Mü'min ola güle güle sen emr ile Qur'an'a baḳ

61. 'Asker tola derya kara çün 'adl ile meydān kura

Karşusuna kimler dura gel kudret-ı Rahmān'a baḳ

62. Deryā 'adalar açılır Venedik'den öte geçilür

Tuḥfe geçitden geçilür şol Alamān ilmāna baḳ

63. Zadre bu kez iç il kalur çün Bosna'yı hünkār alur

Çotoz Omiş Anbar olur İsplit Şibenik yana baḳ

64. Feth olunur cümle şimāl çıkar defā'in bunca māl
Herkesde ʔolu dest-māl gel bu ulu ihsāna bağ
65. Cün memleket çok açıla eṯrāfa nūrlar şaçıla
Beç'den ötedür geçile bu Şevket-i 'unvāna bağ
66. İslām başılmaz bir zamān ger dünve vü āḫir hemān
Devlet anıñdur bī-gümān seyfin ura düşmāna bağ
67. Ğāzī olursa merd olur her kim şehīd ol ferd olur
Şāfī'-i ehl-i derd olur bu şefkat-i Raḫmān'a bağ
68. Ḥavf etme Ḥađ zikrinde ol her dem-be-dem fikrinde ol
Her ni'mete şükrinde ol zevi'l-kerem Ḥannān'a bağ
69. Kāfir bu kez çün birlene iki ṯaraf ayırtlana
Çok yaralar var ḫurtlana derdi viren Loḫmān'a bağ

70. Birbir bular çün doğuşa kim inişe kim yoğuşa
Kırdı duzağ her bir kuşa tağdır ile Yezdān'a bağ
71. 'İrfāna bu özge mihenk çün baħre hükm eyler nihenk
Kuşaq kemer hem pālheng lāyık olan yārāna bağ
72. Şağlandı şüret uğrusı añlamaz oldu tuğrusı
Fāş oldu bu baş ağrısı bu ğayret-i ĩmāna bağ
73. Ma'lūm bilinmez Hep'ālim diñler bulunmaz hep Kelīm
Mecrūh yoğdur hep selīm hāzık hağĩm ihvāna bağ
74. Mü'min muvaħhid oldurur öz zāta gerçek kuldurur
Baş cān virmek yoldurur bĩ-'illet ol Mennān'a bağ
75. Her mü'mine cennet mağām andan alınmaz intiğām
Hağ'dur şehīdedür liğām bu va'de-i Sübhān'a bağ

76. Neden üşütsün dīn eri qorqup ya qaçsun mı geri
Çün ‘izz ü şefkat her biri bulur kemāl ihsāna bak
77. İmdi bu vaqt olan şehīd dā’im giyer lebs-ı cedīd
Mevcūddur olmaz nā-bedīd Haqq’ı bulan ‘irfāna bak
78. Bunda şühūd üzre olan oldur ebed dā’im qalan
Bu sözde yoq aqlā yalan nātīq olan Qur’ān’a bak
79. Fī-maqsad-ı şıdk kişi togru görür her bir işi
Cümle benī Haq dost işi cem’ eyle bu Furqān’a bak
80. Görüp bu āfāk enfüsi bildi kim imiş Rabbisi
Da’vet ider Efendisi bu cennet-i vicdāna bak
81. Gider qalur anda ebed vaḥdetdedür dā’im eḥad
Çün oldur ‘Allahu’ş-şamed ne’ hūr u ne ğilmāna bak

82. Aç göñlini gir Һalvete ta iresin bu devlete
Sil evini gel Һalvete cān içre gel cānāna baқ
83. Yoқluęa şol bāyi' olan gerçeklige řāyi' olan
Anlar degil zāyi' olan gel sālīk-i iҺvāna baқ
84. Taşra çıқan zāyi' olur küfriyle hem řāyi' olur
Bātıł ile tābi' olur Fir'avn ile Hāmān'a baқ
85. Ortaęı yoқ meřhūd odur bu'ahd ile ma'hūd odur
Bu kařd ile maқřūd odur AҺmed gibi yek-dāna baқ
86. Kendüzini Һaқ gördi hep bātıł olan Һaқ gördi hep
Һaқķıyla Һaқķda turdu hep artuқ degildür ana baқ
87. Çün göñline Rabbuñ tola 'ālem қamu fitne ola
Gelmez zārār hīç bir қıla sen sendeki öz cāna baқ

88. Mülkinde ortak yokdurur zāhir butūn hep Hakk'durur

Çün fā'il-i mutlakdurur her gün havfī şāna baķ

89. 'Ālem kamu zıll-ı hayāl her bir celāl içre cemāl

Anı bilüp sen andan al anuñla bu elvāna baķ

90. Eşkālîyle oynun ider bu ortada ğayrı n'ider

Ayrı dīn ayrı gider bu mevc ile 'ummāna baķ

91. Bil sākīn olsa bir nefes aşla görünmez ten-ķafes

Ne cünbüşü ne özge ses sen bu ulu bürhāna baķ

92. Gel özge bul varlığı n'etseñ gerek bu ıarlığı

Terk eyle bu ağyārlığı dostu bulan yārāna baķ

93. Bāri anuñla gelesin özge bir yol bulasın

Hubbü'l-vaıanda ķalasın bu 'aşķ ile ĩķāna baķ

94. Rehberlik ide Muştafā cānuñ bula dā'im şafā
Gider cefā kalur vefā 'arş üzre bu cevlāna bağ
95. Ŗalbūñ yedi řat gōñlüñi iĉerdedür Hāķķ dilegi
Tevĥīd-i řarbuñ bilegi işbāt u nefy' ĩmāna bağ
96. Birbir bulardur aĉılur tā kim iĉerü geĉilür
'Aşķuñ şarabı iĉilür bāķī ebed mestāna bağ
97. Anda şutan ünsiyyeti birlikdedür cinsiyyeti
Zāhir olan ünsiyyeti ol Hālık-i abdāna bağ
98. Zāhirde ĉok işler olur şankim ĥayāl dūşler olur
Hem yaz ile kışlar olur şol zemherī imkāna bağ
99. Hōş ibtidā ĉıķar yavaş ansız olur tuĥfe şavaş
İşler yapar ĥaydūd ĝılavaş demden olan seylāna bađ

100. Bakmaya kardaş kardaşa yüz tutalar tağ u taşa

Ansız konar haldür başa vîrân kalur çok hâne bak

101. Zimmîler uş baş kaldura tenhâda âdem öldüre

A'dâya çok mâl aldıra şol ahmağ u dîvâne bak

102. Anlar kıyâs eyler bunı fetî ideler öñi soñı

İçlerde bir 'âkîl kanı diye şağın uşlana bak

103. Ansız olarda uşlanur fermân gelür hep taşlanur

Mecrûh olanlar yaşlanur şol berk ile bārâna bak

104. Rüşendürür dîn-i mübîn dâ'im olurlar gâlibîn

Meydân içinde t̄alibîn gâlib olan yārâna bak

105. Kendin koyundur gösterir özge oyundur gösterir

Erkân âyindür gösterir devlet budur bu yana bak

106. Ey Qā'imī seyrān imiş 'aqluñ 'acep hayrān imiş

Dil hānesi vīrān imiş Haqq şūret-i elvāna baq

107. Haq söyleyen Haq diñleden bu müşgüli Haq añladan

Hem bağlayan hem bağladan vāhid ehad yek-sāna baq

108. Dünyā ser-ā-ser ditreşir ağır yüki kimler taşır

Qo varlığı derbend aşır irişdi vaqt ezmāna baq

109. Şimdi bu seksen birden uş oldı 'ayān ta'bīr düş

Bosna Saraya baqma boş neler çıkar şālyāna baq

110. Uş Zadre'ye 'asker yürür çün ibtidā kāfirdürür

Bir kaç yeri haydūd urur sen cem'olan sekbāna baq

111. Doldu Hırvat İklis Qotar Hersek ilin Qotur tutar

Gāret idüp ehlin şatar şehri ü qurā vīrāna baq

112. Bosna Saray oldu kenar şeyr it başa neler qonar

Hünkāra ‘arzi kim şunar qorqar ser-i gālṭāna baq

113. Ol kim ṭuraq biñ zādeye kim inanür dil-dādeye

Hāqq’dur mu’īn bu va’deye çalar ṭopın çevgāna baq

114. Bildürdiler hünkāra hep kimdür sebep bu kāra hep

Freng hīlesi bed-kāra hep baht u cedel ‘udvāna baq

115. Hünkār diyüp emr eyledi eski hudūd üzre dedi

‘Askerle hem paşa qodı qayd olunan ‘unvāna baq

116. دوزخچه bu haṭ gele bunda qopar bir velvele

Düşmen olur hep yel bile āşkār ile pinhāna baq

117. A’dā ider ṭuḡyān henüz döker saçar hemyān henüz

Ġaflet yeter uyan henüz gel ġayret uyana baq

118. Şulhı bunuñ yine çıkar çok hâne hem yaqıp yıkar
Her merdi benlikdür şıkar şaşmış gider a'yāna bak
119. Bunlar gelür vardur hudūd taqdır idüpdür çün Vedüd
Hırsı qosun her bir künüd oq hāzır it İkmāna bak
120. Hakk Hakk diyen çok oq atar fetḥ olunur Zadre Kotar
Tā Venedik mülkin tutar sen kudret-i Raḥmān'a bak
121. 'Adā ebed egmez boyun ger görmese ardın oyun
Seyf ile bu erkān āyīn gālip olur 'udvāna bak
122. Yoḥsa muḥabbet istemez bir dürlü ülfet istemez
Bir ğayr-ı hikmet istemez sen hikmet-i Lokmān'a bak
123. Gözi açık cānlar görür kangı biri a'dā urur
Bu iş niçe yürür turur envār ile nūrāna bak

124. Bu bir vücūddur amusı yer gok ile umak amusı

Terk eyle ‘ar namūsı tecrīd olup bir dane ba

125. Halik-i husn ol Őa isen a’daya sen ekdurürsen

Eflake sen olma kusen lada sen selmana ba

126. Yezdan senun buhran senun devran senun merdan senun

Meydan senun handan senun vildan senun gilmana ba

127. Mamud olup ma’bud olup mevcud olup maŐud olup

Mev’ud olup meŐud olup ma’ud olup bunyana ba

128. Teri ili Amed dili irdi eli adı yolu

Ekser ulı dirler bel blbl guli efgana ba

129. Ha Muştafa ehl-i Őafa buldı vefa hoş iktifa

Derde Őifa dondi cefa af’dan af’a ayrana ba

130. Nesli ‘alī oldı velī albi celī irdi eli

Her bir velī syler belī sordı yolu āna ba

131. Vāhid ead mlki seded nkim resed dā’im ebed

Olmayadur tā ced-be-ced oldur sened Hāāna ba

132. Bir velvele opdı hele n blble erler gele

anlarıyla dnerseler barn dile Frengāna ba

133. Demler ola meydān dola her ul ula ıar yola

adan ola alar yola at bir pula ad-dāna ba

134. bu rumz māh-ı Temmuz a’yānımız ıar omuz

drākımız eflākımız zge semr urbāna ba

135. Alu btn nāzik otun bu diatu aldı atun

Nāre atu ısun dtn oru atun ‘udvāna ba

136. K̄ā'im olup dostı bulup'asker dolup dem dem gelüp

Bahre talup dürler delüp dehķān şalup aķrāna baķ

137. Baķdı 'adū mişl-i gedū işler 'adū geldi yādu

Olmaz şādu bozdı ķādū cānlar odu dihķāna baķ

138. Baķ yıldıza işler düze çün yüz yüze gelür söze

Toprak toza ķanlar üze kāfir ķoza zennāna baķ

139. Nürdur işim içim taşım gel ķardaşım ol sırdaşım

Gözüm ķaşım dökme yaşım cānım başım dostāna baķ

140. Geldi nidā ince şadā ķādir Huda viridi edā

Kibrit şuda çıķdı bu da düşme cüdā ilmāna baķ

141. Añsız hücum tutdı ucum budur gücüm taht-ı tācum

Düşdi nücüm ehl-i rücüm n'etsün ķoçum rindāna baķ

142. Bitdi lis n'oldu kilis gitdi bolis uca dolis
Derniş balis eyle nalis a umulis rindāra ba
143. anda Nadin ya İşkaradin mişl-i Budin bunca Ğradin
Çetin Adin vīrān şadin bari Kenin bu yana ba
144. Sen bunda al bir hişşe al ba cendrol al yedi ral
Bunca çuval şaçmada mal donanma çal bu yana ba
145. a emr ider bir gerçek er kime döner il źabt ider
Cān-ı peder artu n'ider anda gider yek-sāna ba
146. Kāfir düzer ma'mūr ider źālim gider zīr ü zeber
Gōñül sezer devlet büber bir diridür ğeylāna ba
147. Ba kendüme gel bu ğama źālim dime sen ākime
Gir āteme ir şiteme niş-i deme 'ilmāna ba

148. Bu bir geliş Hakk'dan alış 'aklı bulış soñra gúliř

Her bir uliş birdür bulış belli noliş hakkāna ba

149. Halka göre böyle sora İslām vere şol kāfire

Hem bavura hem alura seyfi dre skkāna ba

150. Añsız gelür midār alur o yalvarur Teñri verr

İşler olur şanma alur İslām bolur meydāna ba

151. Hersek'le Mostār ser-addin İklis Drniş İşkaradin

Hem Sedd-i İslām hem Nadin nie gider düřmāna ba

152. řanmañ begim böyle alur hep bunları hünkār alur

almaz bu iş iden bulur mikdārını bu yāna ba

(3)

Kaşide-i Ahir

(Terkib-i bent)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- I. Hamdulillah buldı şıhhat tonları pāk eyleyen
Gayret idüp ehl-i dīni şol feraḥ-nāk eyleyen
Bu tedārikdür 'adūyı zār u ḡam-nāk eyleyen
Mürted ü İblīs olanuñ sīnesin çāk eyleyen
'Āfiyetde ola dā'im Freng'i ihlāk eyleyen
İşbu sırdur kulların meydānda bī-pāk eyleyen
Derd-i mazlūmāna kaşdun tuhfe tiryāk eyleyen
Var mıdur şimdi du'āda dīde nem-nāk eyleyen
Eski işler bitdi ancaḡ özgeler peydā imiş
Serverān-i 'ālem ancaḡ vālih ü şeydā imiş
- II. Top atıldı şarḡa ḡarba işidildi bir şedā
Şayd bitdi çün yapıldı 'āleme emr-i Hūdā
Zadre'ye 'asker yürüdi var gibi ince şadā

Her ne deñlü al'a varsa dağı andan m'ad

Hacilerden bir 'almet oldu vardur bir nid

Pehlvn geldi zuhr etdi 'acebdr bu ed

ok gedlar Őh olur bunda nie Őhlar ged

n pnardan zahir oldu ıdı bir sel ibtid

Eski işler bitmede bir bak neler peyd imiş

Servern-i 'lem ancak vlih  Őeyd imiş

III. Geldi dem tfn andur a gz gfil مباحث

Őaqla sırru ger var ise zgeye sen ılma fŐ

Bir Şalındı var cianda ditreşir tağ ile taş

'leme zehri tokundu Şofrada var tufe Ő

Dost dŐmenden Őeilmez aynamaqda bir Şavaş

Bunda sır var arslan olur ceng iinde her bu aÇ

Ser-adde Şimdi baalum var mı bir urtara baş

ki e sanca yaıldı almadı raht u umŐ

Eski işler bitmede bir bak neler peyd imiş

Servern-i 'lem ancak vlih  Őeyd imiş

IV. Zadre fetħin eyleyiser mīm u ħā vü dāl olan

Ėayrı dirse yine oldur ehl-i ķīl u ķāl olan

Böyle dimişdür mübeşşir daħi ehl-i ħāl olan

Reml içinde bunu bulur kāmil-i remmāl olan

Göster budur ķullarına Ėālīķu'l-ef'āl olan

Cehd ile irdi irenler irmedi iħmāl olan

Müjdelerle geliserdür 'arz ile irsāl olan

Pādişāh oldu ma'lūm Freng ile aħvāl olan

İşleri çerħ-ı felek bitürdi hem peydā imiş

Bu sebebden cümle 'ālem vālih ü şeydā imiş

V. Her murāda irişürsün pāy-dağı ol sürücü

Niçe şāhı māt idersin şānı ķomaz ķorıcı

Bunda işler açılır çün bitirirler orıcı

Ėaķ ķulaķ virsün saña hem dīde rüşen görücü

Uşte meydāndur açıldı geldi bir darb urıcı

Münhezim olur aña her ķarşu ķoyup durıcı

İbtidāda gördi zaḥmet şol ҡotara yürici
Ta gelince şer' ile nefis ejderin öldürici
Çerh gerdün-ı dūne geldi baқ neler peydā imiş
Niçe 'aқl issı serāsım niçeler şeydā imiş

VI. Şıdқ u ĩmān ҡanda ise anda sırr-ı Muştafa
Dĭn-i a'dā ҡarşı durmaz yürüsün Ҙāf'dan Ҙāf'a
Şıdқ u 'adl ü cem'-ı şabr çār-yārı bā-safā
Berk ider göñlünde 'ahdi eyleye 'ahde vefā
İşbu ḥāl içre olanlar ola her derde şifā
Cümle olmaz 'asker içre bir kişidür iktifā
Her zamānda şonu rāḥat gösterür her bir cefā
Açılır cümle bu müşgil çıksa cĭm u ğayn u fā
Çerḥ-i gerdün içre seyr it özgeler peydā imiş
Serverān-ı 'ālem ancaқ vālih ü şeydā imiş

VII. Bir fetih āsān olurdı ehl-i ḥāle şorsalar
Hĭç dayanmaz tārik-i māl u menāle şorsalar

Bir vīrāne alb iinde Zū'l-celāle Őorsalar
Yandan irer arar her bir kemāle Şorsalar
Alayup yūz yerde oyup bī-zevāle Őorsalar
orudan tācın oyardı cāndur āle Şorsalar
Benligi terk eyleyūp eski ricāle Őorsalar
Diseler bu ūlmi o dūŐme vebāle Őorsalar
Bu sebepten bitdi işler Özgeler peydā imiş
Serverān-ı 'ālem anca vālih ũ Őeydā imiş

VIII. Geldi fermāndur sefer var feth olsun bu araf
Bunda seyr var ola aın Hā'dan Özge mā-'aref
Dīn-i İslām bolıyserdūr dā'imā 'izz ũ Őeref
Urdu pāzārdur ne devlet yūriye ne cūmle hıref
ıŐ gūnūnde arb olur ūn aları tutar berf
Bunları bir bir tanur her kimde varsa men-'aref
ūn ziyāde eyledi Hā'a temennā bir hārf
arŐu durmaz anlara meftūh olur her bir araf
erh gerdūn-ı dūne geldi ba neler peydā imiŐ

Añlamayan nefsinı şaşmış gıder şeydā imiş

IX. Feyz-ı Hāķ'da çün yoķ isteyen buldı murād

Ėaflet ehli ķaldı maħrūm uyanıķlar ber-murād

Ėalb-i mü'min beyt-i Yezdān'dur muħaķķaķ olma yād

Bir nefesle tāc u taħtuñ řāhlaruñ eyler mezād

Ehl-i faķra pādiřāhlar şığınur itmez 'inād

Kim Ėusūla gelmek iķün Hāķķ'da bu Hāķķ-ı 'ibād

Hem cehennem āteřinden cānını ide āzād

Mūlk-i zāhir gibi ola āĖiret mūlki ābād

Böyle Ėālde ādem ister baķ neler peydā imiş

Kendüyi bilmez kişiler vālih ü şeydā imiş

X. Dīn-i kāmil oldurur edyānı ilzām eylesün

Sözlerine ķarřu bir söz Ėařmı bulmaz söylesün

Söz ile ilzām idüp soñra ķılıķla boylasun

Dīn-i pāk-ı AĖmedi er bu yūzden toplasun

şimdi İklis'le Ėırvat bunca kāfir n'eylesün

Hem söz ile hem kılıçla böyle tuğyān eylesün

Ma'nī gerek ādemīye kuru da'vā n'eyesün

Hem kılıçla hem söz ile Hakkı işbāt eylesün

Çün kılavuz gözsüz ola baķ neler peydā imiş

Gözin açmak lāzım ancak bī-başar şeydā imiş

XI. Göz ciḥāna şıġmadı 'ālem kamu şıġdı göze

Cümle 'ilmi añladı göz baķıcaķ yüzden yüze

Yedi tamu göze uçmak sen kulak tut bu söze

'Arş-ı a'lā cümle cennet tamu olur göz göze

Muştafā hükmi itdi bu göz ile ay u yıldıza

Yeri gökü feth idüp gösterdi yol kamumuza

Muştafā'ya kim uyarsa ol irişdi her öze

Gün bugündür çalıřa gör baķma cānım imrūze

Eski işler bitmede seyr it neler peydā imiş

Serverān-ı 'ālem ancak ne 'acep şeydā imiş

XII. Ğāfil olma ne turursun çıķdı maġribden güneş

Çatlanursın belki geldi uşta sāl üç dörd u beş

Haqq uyarsun bunda iken kanda varsa yār-veş

Çar gitdi çünki geldi posta hükm eyleye şeş

Çarıcedür nuşret-i Haqq birlene cümle dü-deş

Zadre hem Kotor Kilis ser-te-serdür Bağleş

Feth-i Venedik'le Alaman İşpenādan mā 'adeş

Bu şimāldan yedi kal'a Ramedayimler şadeş

Tuħfe işler bitmede hem tuħfeler peydā imiş

Niçe 'aқıl ıssı ser isim niçeler şeydā imiş

XIII. Ya İlahî vāli-i Bosna suçın senden diler

Raħmetünle ref'i çün bu şıkleti tenden diler

Zadre fethin dīn-i İslām zāt-i isminden diler

Mu'ciz-i Ahmed'le Haqq'a fi'l-i resminden diler

Cümle bu ser-had kolı hem fażl-ı raħmetden diler

Bir nidā olsa üşenmez Freng zaħmetden diler

Her biri 'ālem içinde gerçi Rabbinden diler

Ümmet-i Ahmed Muhammed şevk-i cennetden diler

Hey dirīgā özge uşdur baķ neler peydā imiş

Serverān-ı ‘ālem ancaķ vālih ü şeydā imiş

XIV. Nefsimiz tūğyānına baķsañ daħi azdur bu iş

Milketi vīrān iden şimdi Őoťurladur Omiş

Sancağı İklis Őırķa İsplit Şibenik Yadraniş

Zadre nāmı üzredür ğayet müheyyā bu yakış

Uş otuz beş ħal’a vīrān eyledi böyle geliş

Ġayret-i dīn bizde olsa olmaz idi bu seviş

Cem’-i māle mā’il oldı hey dirīgā iç ü dış

Bir piyāde geldi çatdı şāh mātudur didi kiş

Eski işler bitmede bir gör neler peydā imiş

Serverān-ı ‘āleme ancaķ ne ‘acep şeydā imiş

XV. Arz-ı Rūm’uñ şarkına zāhir olan a’yāna baķ

‘Asker-i Īrān u Őūrān itdügi tūğyāna baķ

Açılup bunca defā’in bezl olan hemyāna baķ

Fitne-i āħir zamāndur aç gözüñ her yana baķ

Dīde-i albũn aılsun gel aı uyana ba
Şol Mũselmān hey'etinde muhtelif edyāna ba
Feth-i oştanın iinde bulunan her yana ba
Kesret ire vadeti bul sen daı bu yana ba
Eski işler bitmede şabr it neler peydā imiş
Serverān-ı 'ālem ancak vālih ü şeydā imiş

XVI. ahra mazhar pek büyük dūşmen imiş hergiz Tātār

Bir sehl fırsat bulursa ba nie atup utar
Ala işdũr bunlaruñ yanında bu aydı otar
Gölleri deryā mişāli ıldurur şanma batar
Hem ovarken hem açarken oların durmaz atar
Boza iũn cān virũr bir omeeye esĩr şatar
Her biri bār-gĩr esĩrden balamış büyük atar
Etmegi āzĩr bĩ-āyretig onu lũb lũb yutar
Eski işler bitmede ancak neler peydā imiş
Serverān-ı 'ālem ancak vālih ü şeydā imiş

- XVII. İde olsun ařra olsun yandı dñnyā ser-te-ser
Bağdı gonce her bucağdan bir ahr-ı bādī eser
Ata oğul avm ü hışm birbirin sevmez kuser
Anıñcñn orđu vardır bir arafa opıser
urtuluř yok cñmle ‘ālem bu zehirden atıser
Zerre deñlü yok azar özin bilene ey püser
Kendüye gel ñn añlamaz bunda ‘ađl u cān u ser
Mehdī-i şağip-zamāndur bunda Deccālı keser
Tuħfe işler bitmede hem tuħfeler peydā imiş
Serverān-ı ‘ālem ancağ vālih ü řeydā imiş
- XVIII. Ğāfil olma geldi atdı tārīhi biñ seksen üç
Mü’mine özge tesellā münkerüñ cānına güç
Bir ģaber seksen birinde ñn tamām oldu oruç
Zadre’ye olsun ředārik bunca yapu bunca uç
Kāfir Efreng eylemekde řulģ içinde özge şuç
Seyf-i merdān andasın gel dem-be-dem meydānda uç
Geldi uş bayrama urbān olmağa bir şürü oç

Pādiṣāha ola fermān ‘asker ile ide güç

Tuḥfe işler bitmede hem tuḥfeler neler peydā imiş

Serverān-ı ‘ālem ancaḳ vālih ü şeydā imiş

XIX. Düşmeni ḥor görmek olmaz Rabbisin pek yalvarur

N’eylesün Fir’avn’a Mūsā çünki bī-şek yalvarur

Kāfire virür murādın ḳanda ol pek yalvarur

Bel’am’uñ postını alur çün Ḥaḳḳa seg yalvarur

Çoḳ gedā şehler elinden alur etmek yalvarur

Ḥaḳḳ şehīdler naḳd-ı ömrin ḥoş ögütmek yalvarur

Eski işler bitmede bir baḳ neler peydā imiş

Serverān-ı ‘ālem ancaḳ vālih ü şeydā imiş

XX. İşbu fetḫe Ḳā’imī yazdurdılar bir ḳaç rumüz

Kimisi añlar bu ḥaḳḳuñ kimisi şıḳar omuz

Dīn-i pāk-ı Aḥmediyye ‘aşḳ ile bu Şevkimiz

Ehl-i dil yārāna dā’im cān baḳışlar zevkimiz

Feth u nuşret Ḥaḳḳ müyesser eyledi mäh-ı Temmüz

Zebh olundı yağmalandı bir öküz ammāsemüz

Ḥaḵ ile Ḥaḵḵ'da olunca dem-be-dem bāzārımız

Āḳıbet rāḥat getürür yokluğıyla rāhımız

Eski işler bitmede envā'-ı nev' peydā imiş

Serverān-ı 'āleme ancak valih ü şeydā imiş

XXI. Tārīḥi 'ayn-ı şülüşeyn ki zuhūr itdi henüz

Seksen üçde bir aç سسزار olup bitdi henüz

Şarḵ u ğarba bu şadālar yayılup gitdi henüz

Mīm-i evvel mīm-i şānī bitüben yetdi henüz

Mīm-i şālişden bidāyet zāhir itdi henüz

Fitne-i āḥir-zamānı baḵ biraz n'etdi henüz

Merd-i meydān hırḵasını şimdi eskitdi henüz

Bir iki tezyīn olunca çok iş işletdi henüz

Eski işler bitmede bir baḵ neler peydā imiş

Serverān-i 'āleme ancak vālih ü şeydā imiş

XXII. Çıkmada özge nişānlar ortalıḵda tırma hāy

Kendü miqdârın bilenler ötmeye tenhâda nây
Hâyır u şer bunda añılur püser bunları şay
‘Aqla uyup varlıguñ sofrasını gel bunda yay
Şol iķâmet ‘adl için maşşür olan yoşsül u bây
Baķ caķım olmaķ idi niķün sekizdür bāb-ı rāy
Eski işler bitmede bir baķ neler peydā imiş
Serverān-ı ‘ālem ancaķ vālih ü şeydā imiş

(4)

Kaşide-i Āhir

(Tercī-i bent)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- I. Hāmd añadur ‘izzetinden buldı ādem ıştıfā
Secde iden emrine dā’im sürer zevķ-i şafā
Hāķķ’uñ emrin tutmayanlar tamuda çeker cefā
Düşmenāne ğālib oldu eyleyen ‘ahde vefā
Bu tabī’atda olanlar hüküm ider Kāf’dan Kāf’a
Şevk-i -i Aħmed tarz -ı ‘ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muşţafā

II. Şūrete aldanmayup öz özine bakmak gerek

Birden artuḵ her ne ise 'aşqına bakmak gerek

Bahre ulaşmak dilerseñ alçağa akmak gerek

Ev kapusın feth idince turma ha kaçmak gerek

Yalnız çıkmaz çün âteş taş u kav çakmak gerek

Şevk-i Aḥmed tarz -i' ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muşţafā

III. Bāḫın iken işbu varlık levḥ u kalemde bugün

Dīn-i İslām selāmet ḫoldı 'ālemde bugün

Her kim ikrār eylediyse nūr-ı eslemde bugün

Her kelāmı cevher olur baḫr añlamada bugün

Kāfir ü münkir münāfiḵ ḫaldı elemde bugün

Şevk-i -i Aḥmed tarz -i' ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muşţafā

IV. Hakḳ'ıñ ihṣānı iriṣüp ḳonsa devletler başa
Şiddet ü şovuk bu halka yaz gibi gelür āṣā
Yoḥsa vīrān ḳaldı Bosna illeri başdan başa
Cāh-ı manşıp māl u altun aluben gelen pāṣā
Zūlmi te'şīr itmeye mi ḥükm eyle tağ u taşā
Şevk-i -i Aḥmed tarz -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā
İḥtiyārī ḥādim-i şer'-i Muḥammed Muştafā

V. Ehl-i 'adluñ gölgesin Hakḳ ḳullara ihṣān ider
Līk ḳullar bunı ister nefsleri tuğyān ider
Azmışı yola götürüp ḥāk ile yek-sān ider
Zūlmi olmayan 'adūnuñ işini āsān ider
Cānibīni oḥşayup düz kāmīl-i insān ider
Şevk-i Aḥmed tarz -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā
İḥtiyārī ḥādim-i şer'-i Muḥammed Muştafā

VI. Çok kişiler uyurıdı şimdi uyansun çok şükür

Vaḳti geldi gerçi kim ‘asker tayansun çok şükür

Feth olur seksende Krid dil inansun çok şükür

Kāfirūñ kandilleri çok çok ufansun çok şükür

Ehl-i tuḡyān u munāfiḳlar utansun çok şükür

Şevk-i Aḫmed tarz -ı’ ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḫādim-i şer’-i Muḫammed Muştafā

VII. Çār u şeşden mīm çıḳdın hoş şataşduñ añsızın

Māh u yohuñ şu’lesi düşdi ulaşduñ añsızın

Çanda bir zālīm olur kırduñ şavaşduñ añsızın

Köprüden geçdüñ şuyı varduñ ödeşdüñ añsızın

Bu şuyūfuñ zāhir ارنكه bulaşduñ añsızın

Şevk-i Aḫmed tarz -ı’ ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḫādim-i şer’-i Muḫammed Muştafā

VIII. Şulḫ-ı Efrenḡ’i dirseñ bunda elḫaḳ igreti

Bunı böyle gösterüpdür uş mübeşşir ḫāzreti

Bu Çotār’dan bir sebeple ḳoparırlar fitreti

Bir سلجة göç gelür a'yâna İklis hasreti

İş olur çokdan İslâm bulur elbet nusreti

Şevk-i Aḥmed tarz -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādım-i şer'-i Muḥammed Muştafā

IX. Çal'alar var bir kaç Korfes Boğazdur didiler

Fethine vardur işâret kâfir azdur didiler

Top korup lağm eyleyüp dīvār kazdur didiler

Ekşerin teslīm iderler kışda yazdur didiler

Freng'i yıkan bunda ancak bir cānbāzdur didiler

Şevk-i Aḥmed tarz -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādım-i şer'-i Muḥammed Muştafā

X. Arnāvud tağları kırbında Kotor var hem praş

Memleket vardı ḥarābe def' ola mı bu نقاص

Bunca biñ erkek dişi tutup şatarlar bî-ḥalāş

Gözlerimiz görebilse bunlara olur kışaş

Nuşret-i Ḥaḳḳ'dan temennā vācib ide 'āmm u ḥāş

Şevk-i Aḥmed ṭab'-ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādim-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XI. Dopre Venedik ḥīlekār mürted u telbīsdür

Ne çālar ḳavm-ı 'azāzil öğredür İblīsdür

Dürlü zaḥmet dīn-i İslām çekdügi tedrīsdür

Bunlara dīndār u şādīḳ seyf urur Ḳaysdur

Māl-ı Ḳārūn yere geçsün zīrā kim ḥasīsdür

Şevk-i Aḥmed ṭarz -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādim-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XII. Şūretā bunlar muṭī'dür Freng ile birlikdedür

Evlerinde ḥaydūd Uşkoḳ gizlü tedbīrlıkdedür

Müselmānlar māl ile ancak bular dirlikdedür

Vaḳt irişsün dīn-i İslām daḫi tekbīrlıkdedür

Bu ṭabī'atda olanlar dā'imā erlikdedür

Şevk-i Aḥmed ṭarz -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādim-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XIII. Kurb-ı Mostar Ğabel'dür kal'a-i Efreng oymış
 Gelmesine şarlıca'dur özge senkistān imiş
 Bosna'ya fermān olıcaķ ancaķ aña bir geliş
 Hersek u Bipar levendi topla ider yūriyiř
 Bir taraf Ğetin suydur fetħine sebep ğoliş
 şevk-i Aħmed tarz -ı' ilmi Ğār-yār-ı bā-řafā
 İħtiyārī ħādim-i şer'-i Muħammed Muřtafā

XIV. Kal'a Klis İsplit yoldur Poliçe nāhiye
 Bāğları zātü'l-İrem zeytūn u incir māhiye
 Hem Trōĝirle toķuz ķastel olara hāviye
 Ğok sitemler olmiş anda yeñiĝeri sipāħiye
 Gide sancāķla otaĝlar tekkeli pāřāliya
 Tarz-ı Aħmed şevk-i 'ilmi Ğār-yār-ı bā-řafā
 İħtiyārī ħādim-i şer'-i Muħammed Muřtafā

XV. Daḥi Zadre al'asıdur ol otar'dan tesi
Ho mubeir gsteridr ola cmi' potası
andarali al'a ire balayuben utası
Ehlinn baında hl cn siyhdur fotosı
İbu hliyle i iler pute v n-putesi
evk-i Amed arz' -i 'ilmi r-yr-ı b-af
İtiyr hdim-i er'-i Muammed Mutafa

XVI. Bir kils vardurur Zadre iinde didiler
Ounurmu avt ile anu iinde didiler
Ol ezn dinleyenler ho geende didiler
Triin yazmılar u seksen cnde didiler
Sre-i ihl yazılmı bir aında didiler
evk-i Amed arz' -i 'ilmi r-yr-ı b-af
İtiyr hdim-i er'-i Muammed Mutafa

XVII. Feth-i nuret ile zhir olıser bir pehlvn
Ehl-i İslm uta uvvet d ola pr  civn

urilur fetun arb bunda hne dvn
btid yol bulmu iken ta ile her n-tvn
zz ü rif'at bula d'im dnde bir ayret-i ur'n
evk-i Amed arz' - 'ilmi r-yr- b-af
tiyr hdim-i er'-i Muammed Mutaf

XVIII. Hem veleh bi yaylas taında f'un ullesi

tede  al'asun dery lebidr bilesi

Dret ile ılı ura de yz bi kellesi

B-huu ol ok i eyler zincr top gllesi

Bu azda bak Saryun pas v mollas

evk-i Amed arz' - 'ilmi r-yr- b-af

tiyr hdim-i er'-i Muammed Mutaf

XIX. Bunda Zerrn oln baarlar bir 'ac'ib hl ile

Memleket neler ekpdr urtulur m ml ile

ok fetihler var ol ilde erlik ile l ile

ayn u f v cm olıcak ailur i l ile

Gösterilen çıka bir bir hāl ile hem kāl ile

Şevk-i Aḥmed tarz' -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer' -i Muḥammed Muştafā

XX. Ötesi Venedik ilidür Ostorya yaya şahrāsı yol

Alaman tağı etegi 'askere bir bolca yol

Çiftligi bol memleketdür gāziler geçdikde göl

Her kişi olur ganī andan açılır sağ u şol

Her ne kim Hakk gösterirse çıkdı geldi cümle ol

Şevk-i Aḥmed tarz' -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer' -i Muḥammed Muştafā

XXI. Çün alınur Talyesi Venedik teslīm olur

Tab'ı rüşendür bularuñ ekşeri Müslim olur

Hakk tarafından işbu sırlar ādeme ta'līm olur

Vāridāt-ı Hakk olan söz ehline teklīm olur

Dīn-i İslām zabtı āḥir bu yedi iklīm olur

Şevk-i Aḥmed tarz' -ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muşţafā

XXII. Feth için tedbîr iderler şâliyedür yapılır

Her taraftan yürüyeler çok esîrler kâpılır

Ġazîler putlar kırarlar vech-i Hakk'a tapılır

Bunda zünnârlar kesilür artıĠa çün şapılır

İşbu mi'râca varınca 'aşk atılır çapılır

Şevk-i Aḥmed tarz' -i' ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muşţafā

XXIII. İçi taşı hep şu imiş gelmesi Ġâyet Çetin

BaĠçe vü meydân yokdur oynada erler itin

Şâlyalarla top yürüdüp görseler hizmetin

Ol zamânda göre herkes dîn-i İslâm şevketin

Evle cāmî'ler yapılmış hep kilisâdan metin

Şevk-i Aḥmed tarz' -i' ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muşţafā

XXIV. Kıblesi semti açıkdur âdemîsi pek zarîf
Dîn-i İslâm olıcağ ‘ilm ile kıpar çok şerîf
Mu’tedildür hem hevâsı ehline olur hafîf
Şâhib-i ‘ilm-i taşavvuf hem şerî’atle laţîf
Ehl-i fetvâ ehl-i takvâ çok ola anda harîf
Şevk-i Aşmed tarz’ –ı ’ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ
İhtiyârî hâdim-i şer’-i Muhammed Muştafâ

XXV. Bunda Rim pâpâ iledür fetîhi ma’lûm dillere
Devr-i Mehdî’de dimişler tola İslâm illere
Şark u ğarb berr ü bahr tuta tola dillere
Kâfir ü münkir münâfık ğark olıser seyllere
Gülistân-ı Aşmediye eş-şalâ bülbüllere
Şevk-i Aşmed tarz’ –ı ’ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ
İhtiyârî hâdim-i şer’-i Muhammed Muştafâ

XXVI. Çün şelâşîn mîm çıkdı ğayb-ı ‘âlemdür bugün
Engürüs’le Freng ilinde bunca aklâmdur bugün

Çok kilîsâ mescid oldu dîn-i İslâmdur bugün
Nafy ile işbât içinde zât-ı Mevlâm'dur bugün
Şâhid-i meşhûd bir oldu çünkü i'lâmdür bugün
Şevk-i Aḥmed ṭarz' -ı 'ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ
İhtiyârî ḥâdim-i şer'-i Muḥammed Muştafâ

XXVII. Allah Allah cân u dilden çağırıcak merdümân
Ditremez mi heybetinden bu zemîn ü âsümân
Mürşidinden izn alıcak şıdk ile bu mü'minân
Niçe yüz biñ kâfir urgrı bak ṭayanmaz bir zamân
İçlerinde ḳorḫu düşer ḳal'adan diler emân
Şevk-i Aḥmed ṭarz' -ı 'ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ
İhtiyârî ḥâdim-i şer'-i Muḥammed Muştafâ

XXVIII. Ḥaḳḳ mu'în olduḳda âsân ola almaḳ intikâm
Dîn-i İslâm müsahḫar çün kim oldu her maḳâm
Ḥaḳḳ buyurdu ol kişiye vâcib olmuşdur liḳâm
Dîn-i pâk-ı Aḥmediye şıdkla ola imâm

Cān u başı terk ider kimler diye ‘arşa çıkam

Şevk-i Aḥmed tarz-ı ‘ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādīm-i şer’-i Muḥammed Muştafā

XXIX. ‘Aşk ile gel bundadır ‘ayn-ı rızā-i zū’l-celāl

Niçe yıldur ‘asker-i İslām olupdur pāy-māl

Nā-sezā sözler dimekte münkir ü ehl-i ḍalāl

Ḥaḳḳ için a’dāya kılıç urmak olmuşdur ḥelāl

Göster mir’āt içinde Ḥaḳḳ cemāl ile celāl

Şevk-i Aḥmed tarz-ı ‘ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī ḥādīm-i şer’-i Muḥammed Muştafā

XXX. Tā ezelden her kim ister ḥaşmına gālīb ola

Nefsini bilmek için bir mürşīdin ṭālīb ola

Ḳapusunda bir ḳatlı ile nefsinin şālīb ola

Kendüyi yok anı var bilüp aña cālīb ola

Bozar anuñla cihānda ḳanda bir ḳalīb ola

Şevk-i Aḥmed tarz-ı ‘ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XXXI. Şol Ƙoṭur ḥāyinleri Ƙurıtdı Hersek sancağın

Ƙasaba köyleri yaḫub itdi vîrān ocağın

Aldılar ne buldularsa ƫarayup her bucağın

Bunca biñ ādem esîr idüp ƫoyun ƫuzicağın

Vācib olmışdur erenler şala seyf ü nacağın

Şevƫ-i Aḫmed ƫarz-ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XXXII. Sancağı İklis'de otuz beş ƫal'a olmışdur ḥarāb

ƫağ u şahrālar aşarsın bulımazsın bir ğarāb

Nār içi gibi iken berr ü beyābān ƫaş türāb

Nefsimüzden mi bilelüm başa ƫonmuş ızdırāb

Şuşanurken ƫarşudan yaḫın gelicek hep serāb

Şevƫ-i Aḫmed ƫarz-ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XXXIII. Zadre feth olduđı řā'at cümlesi ma'mūr ola
Dīn-i İslām her tarafından gālib u mansūr ola
Hep re'āyā yurdlarına konuřa mesrūr ola
Mürted ü Uřkođ olanlar ol zamān mađhūr ola
řer'i icrā eyleyenler yüzü ađ meřhūr ola
řevđ-i Ağmed şarz-ı 'ilmi řār-yār-ı bā-řafā
İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muğammed Muřtafā

XXXIV. Zadre'ye yerleşdi İslām memleketdür düzilür
Cümle Efrenđ'ün tılsımı bātıl olup bozılır
Tā Alaman şağlarına 'askere yol çözilür
Hem Venedik'den öte işler çeteler süzilür
Şağ etegi bağr ucu köyden köyedür gezilür
řevđ-i Ağmed şarz-ı 'ilmi řār-yār-ı bā-řafā
İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muğammed Muřtafā

XXXV. Vāridāt hağdurur bu kim görülmüş söylerüz
Himmet-i merdān ile hağkıyla Hađđ'da boylaruz

Cānları cānān söziyle dem-ā-dem oylaruz
Emr ile ibrām ile ün soyledürler neyelerüz
Bizde hāzır seyr idüp Hāğğā tevekkül eylerüz
Şevğ-i Aħmed arż-ı ‘ilmi ār-yār-ı bā-şafā
İhtiyārī hādīm-i şer’-i Muħammed Muşţafā

XXXVI. Engürüs’le Freng ilinde bunca aqlām açıla
Yedi al’a fetħ olıcağ ġayb-ı ‘alām açıla
Kāfirüñ küfri başıldı dīn-ı İslām açıla
Rūme-i kübra künūzi kenz-i Mevlām açıla
Her fağır olur ġanī ün ‘adl-i bālām açıla
Şevğ-i Aħmed arż-ı ‘ilmi ār-ı yār-ı bā-şafā
İhtiyārī hādīm-i şer’-i Muħammed Muşţafā

XXXVII. Ağlamanuñ ġülmesi var bu demi hoş görelüm
Mīm ile sīndür ıkınca hāke yüzler sürelüm
Hoş haberleri işidelüm ġüşümüzü buralum
Dīn-i İslām şevketinde hāğ hāğığat duralum

Vahdet-i Hakk'da bir olup biz de bir bir duralum

Şevk-i Ahmed tarz-ı 'ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ

İhtiyârî hâdim-i şer'-i Muhammed Muştafâ

XXXVIII. Uş şelâşinden nazâr kıll feth-i Efreng Engürüs

Pây-mâl ola didiler şimdi bed-reng-i Üngürüs

Baş başa çıkup dilermiş eyleye ceng Engürüs

Qıl tevekkül Hakk'a olmaz mü'mine denk Engürüs

Al-i 'Osmân darbını katlanımaz leng Engürüs

Şevk-i Ahmed tarz-ı 'ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ

İhtiyârî hâdim-i şer'-i Muhammed Muştafâ

XXXIX. Yalnız bunlar degil Zerrîn oğlu Hırvat kâfiri

Hep kılıçdan geçürürler Macar u Tât kâfiri

Qal'aları aldiran Uşkoğ ve Şuldat kâfiri

Dîn ü millet bilmeyen şol qara Hırvat kâfiri

Qaç gürühdur şimdi Efreng İspanatât kâfiri

Şevk-i Ahmed tarz-ı 'ilmi çâr-yâr-ı bâ-şafâ

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XL. Yedi yüz biñ bāş döküle tağ u şahrā kan ola

Ey ğazālardur bu demler kāfire tūfān ola

Ceng ola top u tūfenk oklar kılıç meydān ola

Dīn-i İslām ola rūşen 'ibret-i ḥayrān ola

Mu'ciz-i sırr-ı velāyet 'izzet-i seyrān ola

Şevk-i Aḥmed tarz-ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XLI. Kıblesi açıkdur keşf ola bunca 'ulūm

Hem hevasına bakup dir Kā'imī artdı bilüm

Bunları seyr itmişim bir kaç olupdur çün yolum

Gösteripdür Ḥaqq ulağın daḥi irse elüm

Bu tabī'at aliserdur söyledükin bu dilüm

Şevk-i Aḥmed tarz-ı 'ilmi çār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādīm-i şer'-i Muḥammed Muştafā

XLII. Kāfiruñ tuğyānı vardur anı bunda yazmaduk
Sel şuyı gibi geçer andan ötürü düzmedük
Anları yaşmak gerek biz ol deñizde yüzmedük
Dīn-i İslām ipini pek tutarız biz üzmedük
Kāfir İslām üzre ğālib ola bir dem sezmeduk
Şevk-i Aḥmed tarz-ı ‘ilmi çār-yār-ı bā-şafā
İhtiyārī ḥādīm-i şer’-i Muḥammed Muştafā

XLIII. Her tarafından zāhir olup gösterir böyle öñi
Hiç kayırmaz Mehdi şāhib-i zamāndur çün soñı
Ġāret itse kāfir ü zālīm egerçi bir yanı
Çün soñunda böyle ḥāl var ğayret-i İslām kanı
Sür piyāde bende düşme farz olup kırtar cānı
Şevk-i Aḥmed tarz-ı ‘ilmi çār-yār-ı bā-şafā
İhtiyārī ḥādīm-i şer’-i Muḥammed Muştafā

XLIV. Ol şehīdüñ efḍalı bunlardurur dimiş Resūl
Ne sa’ādet cānlara çün bulalar Ḥaḳḳ’a vuşul

Ġayret-i dīn-i Muhammed neydügin bilmez cehül

Özge sırdur bunlara irmez begüm her bir 'uķül

Şefkatinden bir sebebdür cānımız ide ķabül

Şevķ-i Aķmed ıarız-ı 'ilmi ķār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādım-i şer'-i Muķammed Muştafā

XLV. Üşta Mehdī'nüñ zuhūrı seksen üçdendür tamām

Zāhir oldı ibtidādan gerçi kim vaķt-i ğamām

Buñā ğayretle şabırdur ehl-i dīne ey hümām

Doķunır cān enfesine ğāhī 'acāib bir şümām

Bir beşāret daķı vardur posta geķdikde imām

Şevķ-i Aķmed ıarız-ı 'ilmi ķār-yār-ı bā-şafā

İhtiyārī hādım-i şer'-i Muķammed Muştafā

(5)

Kaşide-i Ahir

(Musammat kaside)

Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün

1. Hey dostumuz mîrî-'alay Hakk eyleye işün kolay
Dil-ḥānesine ur ḳalay anda ḳonar mihmān-ı çerḫ
2. Şulḫ u şalāḫ olsa eyü bu iş soñı بولق قبو
Düşman ḳazarmış bir ḳuyu aña düşer küfrān-ı çerḫ
3. İş erleri bir iş yapar a'dā 'acāyip nem ḳapar
Mürted-i ezeldür ḫapar şeyr it nedür devrān –ı çerḫ
4. Yaḳmış zulüm dünyāyı hep ḫaḫıtdılar re'āyāyı hep
Unutdular 'uḳbāyı hep baḫ ne imiş seyrān-ı çerḫ
5. Freng Ḳotarı başmak diler Uşḳoḫları aşmak gerek
Cāmi'de çāñ aşmak dilerdür Niş'de hem eyvān-ı çerḫ

6. Şoñun şayar olsa kişi ilte başa her bir işi
Bir bir şayar yaz u kışu boldur aña meydān-ı çerh
7. Öz nefsinu evvel yeñer kılıç kuşanup at biner
Hayder mişālī öldürer uyar aña merdān-ı çerh
8. Düşmen tapanca yemedin şulh ile mālā kıymadın
Ta kórqup emān dimedin aldırmaya dīrān-ı çerh
9. Köyler harāb işsiz yatur ne kaldı at na hod katur
Haydüt gelüp urmuş şatur hāli kómuş o zamān-ı çerh
10. Ğayret idüp şems u kamer alup ele seyf ü kemer
Şer'-i Resül 'adl-ı 'Ömer dutup ola sulţān-ı çerh
11. Çün Teñri'den kórkar kişi düşmāna heybetdür işi
Ditretdürür tağ u taşu olur muţī' a'yān-ı çerh

12. Cifr içre hoş yazmış n'ola her şark u ğarb İslām tola
Put-ḥāneler mescid ola çün yürüye fürsān-ı çerḥ
13. Bir pehlüvān añsız çıkar bunca kılā' alup yıkar
Küffārı şol deñlü çıkar pāyın öpe ḥākān-ı çerḥ
14. Qarışma ceng olsa gerek demden kıyu talsa gerek
Seyr idesin n'olsa gerek ol demde bu mīzān-ı çerḥ
15. Etrāfi bol yerdür Qotur mesken yapup anda otur
Her dürlü esbābdan getir anda açar dükkān-ı çerḥ
16. Dubrovnik'i kimler şatar deryā kenārıdur batar
İsplit Şibenik'le Qotar anda qonar yārān-ı çerḥ
17. Klis-i kadīmi ḥutbedür cebḥānesin al ḥarbedür
Etrāfi fetḥ it ḍarbedür çatdı hemān ezmān-ı çerḥ

18. Hakkıyla Hakk'da bilmez şaklar haşuddan eylemez
Kenzi olunca dilemez bekler şıdk 'ummān-ı çerh
19. Klis'dür bu ser-ḥad kilid aldırđı anı bir pelīd
Mişl-i Yezīd oğl-ı Velīd aqmış girü mīzān-ı çerh
20. Zadre ne hoş rüşen mekān mülk-i vezāret rāygān
Her bir gürüha özge kān İslām ile Keyvān-ı çerh
21. Anda kilīsā bakınur ḥālā ezānlar okınur
Cephānesi çok şakınur irince bu irfān-ı çerh
22. Anda kenār ile varup Sek ḳal'asın hem ḳurtarup
Ta Venedik mülkin yarup 'asker ḳola ilmān-ı çerh
23. Baş Alaman ḥadd-i ḥudūd gāzīler evlerde ḳu'ūd
Eyle müyesser Vedūd İslām ile ĩmān-ı çerh

24. Yaḥṣī vilāyet bitmelü farzdur ğazāya gitmelü
Mehdī ‘acep iş itmelü insān ide ḥayvān-ı çerḥ
25. Bu bir oyundur qarışur Mehdī zamāna irişür
Ekşer bu a’yān görışür uyar aña şāhān-ı çerḥ
26. Mü’min olan anı duyar yetmiş biñ er aña uyar
Münkirleri kırup şoyar hükmin sürer sultān-ı çerḥ
27. Deccāl çün katl eyler ok kāfir tağ ile sağ u şol
Tağ taş Şecer bulmaya yol çün göstere Yezdān-ı çerḥ
28. Şirkden ciḥāmı pāk ide münkirleri çālāk ide
Köşk ü sarāyuñ ḥāk ide çün kırıla dīvān-ı çerḥ
29. Ey Kā’imī gel berüye gir bu ḥayırlu sürüye
Kurd ile koyun yürüye hoş dizile ihvān-ı çerḥ

30. Şer'-i Resûl'e pek yapış ibrâr ile Hakk'a tapış
Baħre girüp cevher kapış rahmet ide Hannân-ı çerħ
31. Bezm-i elest 'kālū belā' bang-ı Muhammed e's-şalā
Gel bu sücūda evvelā mi'rāc ola Mennān-ı çerħ
32. Hakk birligin itmiş beyān bu şürete gelsün 'ayān
Oldur yine sırrın duyan 'irfān-ı Hakk Sübhān-ı çerħ
33. Mehdī hidāyet kendidür kendü kināyet kendidür
Hük-m-i hikāyet kendidür Hakk şüret insān-ı çerħ
34. Yā Rabb ħabībūñ ħürmeti gerçek erenler himmeti
Göster bu derde hikmeti ide devā Loḳmān-ı çerħ
35. Maħlūḳ olup cinn ü beşer kendüde kendüdür eşer
Kendü vücūdı ħayr u şer bir gösterir ihsān-ı çerħ

36. H̄ayrān olurlar bu işe bilmez neden bende düşe
Yol gösterilse azmışa gizlenmede p̄irān-ı çerh
37. Benlikden özge suç mı var k̄urbāna gelmez k̄oç mı var
Yokluk gibi bir güç mi var bu dem ola bürhān-ı çerh
38. Cān varlığı çün oldu cūd yokluk imiş z̄āta s̄ücūd
Sensin çü mevcūde vücūd özgüdürür ekvān-ı çerh
39. Ehl-i dili gel şoldaş it Hızır ile İlyās yoldaş it
Gerçek erenler k̄uldaş it buna iz'ān-ı çerh
40. Bulup h̄akīkat k̄ardaşını esrār-ı dostā sırdaşını
Ol baħr-ı vahdetdürür taşını bulasın rukbān-ı çerh
41. Gönülde H̄akk k̄omuş yapı girüp açgıl içre kapu
Andan añaru yok tapu z̄āta tapar ihsān-ı çerh

(6)

Kaşide-i Ahir

(Kasīde)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şimdi biñ yetmiş toköz târihidür geldi dinür
Açılır bunca ğazālar ehl-i İslām ögünür
2. Çok işāretler görüñdi eyü yatlu dünyāda
Olıcak seksen tamām dirler Girid'dür alınur
3. Hep fetihdür bundan artuk kudret-i Bārī ile
Kanda olsa ehl-i tuġyān başıluben utanur
4. Engürüs'le Freng ili çün ehl-i İslām ola hep
Çok kilīsālar yıķup mescid yapup bang okunur
5. Hem yedi kulle metīn ğāyetde meşhūr ortada
Bunları darben alurlar cümle küffār uşanur

6. ıağ u řahırā vü medāyin ırırudan ola muğı'

Böyle dir ehl-i başıret ehl-i İmān inanur

7. Gösteren sırrını der şüphe mi var bu söze

Ehl-i dīne kim ulaşsa aña oğlar ıoğunur

8. Tā Alaman ıağlarından öte sınır olası

İçerü ırıldı Venedik ğāzīler çün ıolanur

9. Bir buketde ortada balık gibi ırıldı Freng

Kimi ağla kimi salla şöyle böyle avlanur

10. Alaman ıağı etegi hoş çimen bostān bağ

ıatlu şular var ırışup 'asker anda şulanur

11. Ceng ola meydān içinde ıop tüfenk başa baş

Bu ğazā için dem-ā-dem anda atlar tavlanur

12. Dīn-i İslām aldı meydān Engürüs Freng n'eylesün

Ekseri eyler itā'at hükmi-İ Hakk'dur kullanur

13. Kesdirtüp artuq sınırlar virile peşkeş harāc

Oralarda ser-ḥad olur ḥāl-i ser-ḥad ḥāllenür

14. Açıla yeñi fetihler dīn-i İslām konuşa

Hep kilisā yerleri cāmi'le mescid kıılınur

15. Yer yüzün başdan başa mescid idinmişdür Resül

Mu'cizātı zāhir olur münkir olmaz mı şanur

16. Olmayadı Hakk bilinmezdi dimişken aña Hakk

Ümmeti dutmaz mı dirler 'ālemi çünkim o nür

17. Zāhir oldı Mekke'den sürdi sürer қaranlığı

Aydın eyler her bucağı şems çıkınca hoş o nür

18. Kendü mülkidür ziyāsın mülkine şalmaz mı kim

Ol sehāvet-kānı ol şāhib livā-yı berk-i nūr

19. Her zamānda birdürür birden açılır yinesi

Çanda olsa şāhib-i ĩmān ehl-i tuġyān ũrkũnũr

20. Ħamdulillah bir mũbeşşirdũr açılson ‘āleme

Her ne deñlü iş var ise olmadın ol söylenũr

21. Ħayy u Çayyũm rahmetden gösterir hem bildirir

Gelmedin eşya zuhũra kalb içinde añlanur

22. Çapusu dā’im açıldur isteyen ‘āşıklara

Bĭ-ġaraż çũn geldi daġı bunca ‘ilmi ũġrenũr

23. Anı bilũp andan aña kul tevekkũl eyleyũp

Bulur elbet dimesũnler Ħaġġ kulundan uşanur

24. Viricidür her ne deñlü istese kul Teñri'den

Lik bunda yokluk ister ehl-i varlık üşenür

25. Qā'imīn'ün varlığı yok cümle varlık Teñri'nün

Ġayrı vardur dirse bir şey seyf ile hoş taşlanur

(7)

Qaşıde-i Āhir

(Kasīde)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Bi-ḥamdillah demi geldi açıldı küh ü şahrālar

Bulut gitdi güneş çıkdı ziyālandı hep isrālar

2. Zerrīn oğlu geldi hünkāra durup bir 'ahde ikrāra

Qılıç urmağa küffāra pākān oğlunu yağmalar

3. Güzel tıtdı anı hünkār buña olmaz begüm inkār

Çıkar ilhām olan efkār yine döner bu ğavġalar

4. Murādı bir avuc hāke bu yüzden geldi idrāke

Ola biñ yine emlāke izin aldıra pāşālar

5. İrişdi sāl biñ seksan nişāndur ‘āleme yek-sān

Olupdur müşgil iş āsān başılsun bunca şekvāllar

6. Muşarrahdur kitāplarda cıfrde vü hiṭāplarda

Rumüz māh-ı tāblarda hüküm sürer çü esmālar

7. Münāfık münkir ü kāfir ġam u ġuşşa göre vāfir

Müselmāna döne Ğāfir ‘ayāna gele rü’yālar

8. Çü feth ola vilāyetler ider Mevlā ‘ināyetler

Beyān etmişdür āyetler ne gösterür bu sevdālar

9. Muḥammed ümmeti ġālib oliser ḥaşma ey ṭālib

Gelüpdür emr ile hâcib ğazā mālın ulaşalar

10. Alınsun Alaman ıağı yatağda başıla bāġı

Bozanlar ‘ahd ile bāġı bu vağtlerde utanalar

11. Budīn ser-ıad öte Beç’dür şayılsun ıal’ası kaçdur

Alınur yedisi üçdür güzel zīnetlü odalar

12. Bu kūh-i Kāf etekleri ne çıđdı ne ıor tekleri

‘Adūya baş kötekleri gele inşāfa rüşvālar

13. Zuhūr etdi ‘alāmetler ‘adū bulsun melāmetler

Yā İslām selāmetler muıı’ olunca tersālar

14. Düzele defter-ı tomar ze’āmetler yazup tīmār

Şaġolsun bunca biñ bīmār ıırılısun bunca a’dālar

15. Yere düşdi put u haçlar yolar ‘āşī Macar saçlar

Müselmān ola kışstaçlar onunca eyle a'lālar

16. Yazıyla bāc arāc defter yayalar Őıreden gūfter

Gelicek at deve ister sipāhī 'asker aalar

17. Gidiser lā alur illā onulur adı vū monlā

Çü mālūñ mūlkine Mevlā anuñdur hep bu eŐyālar

18. Venedik dūzdi ya n'itsūn ya gelsūn ya oyup gitsūn

Yā Őul idūp bir iŐ itsūn zuhūr itdi temāŐālar

19. oor Kōrfes yalı bunca Omiş misli ılā' anca

Bular daı alıncı dōgūnmez mi Őu sermālar

20. Klis İsplit Troir aŐtel Őibenik Zadre'dūrūr MāŐtel

Velebik'den öte Deştel daı bundan ne ra'nālar

21. Daı o memleket zībā olur anda ua dībā

Olur urağ eylemez İbā ne ıŖŖı ide ayvālar

22. Ele girince Frengistān olur ĥūnkāra bir bostān

Re'āyā olur jalustan çūn zabı ola bu aęvālar

23. Kenāri Zadre'den alup gemilerle atın Ŗalup

DolaŖmıŖdur aņarıdur ulaŖmıŖ hep mu'ammālar

24. Ötesi İspana ġarbe Ŗınurdur uğrasun ĥarbe

ayanmaz ol kadar ĥarbe ider Ŗulĥ ü temennālar

25. Oradan kıbleye varup karadan yolların yarup

Uğurdur anęuta Ŗalup gelür peŖkeŖle ارجالر

26. Bulardan Rim pāpā sālīm gerekdür aņa bir 'ālim

Olur teslīm ider ġānim gütüren aņa fetvālar

27. Ŗorunca dīn-i Aĥmed'den ĥaber alur Muĥammed'den

Olur hālîş bu ümmetden görüp dîn içre taqvâlar

28. Sebebdür vālî-i Bosna çü biñ seksen üçe târîh

Dü-mîm ü sîn ola ismi Zerrîn olğuyla buluşalar

29. Olur çün hükmi sulţānî ider teslîm hep evţānı

Qılâ'lardan o şeyţānı varup zorin çıkaralar

30. Hırvāt'da ser-ğad Qotar varup haydūdları tutar

Qamusın Bosnalı şatar ğanîmet mālın alalar

31. Qanije qal'ası gölde Mekomorye qalur şolda

Alaman tağı sağı kolda Venedik'e yürüyeler

32. İrtelene vilāyet hep irişür çün hidāyet hep

Nihāyetde bidāyet hep bu bahre cümlesi talar

33. Zerrîn oğlu ola bu dilden çıkarır Nemçe ilden

Zühür ider bu tekmîlden şerâb u tatlu halvâlar

34. Zerrîn oğlın Qā'imî görmüş gelüp posta yüzün sormuş

Elin öpüp urudurmuş sizün iz bilsün ağalar

35. Peçüy cenginde bu seri gören dir doquna hayrı

Döner İslâm'a hep diri dimişdür bunı dānālar

36. Uşüliyle ola bu iş piyāde sür atıyla kiş

Māt olur ol şeh irgürmüş yedi qal'asın açalar

37. Açılır bunda çok seyrān ola cāmi' niçe vīrān

Bu 'ālem hep olur hayrān zebūn māt olur tersālar

(8)

Qaşıde-i Āhir

(Mutekerrir museddes)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I. Şarq u ğarb u baħr u berri kıldı özge şadā

Feyz-i aķdesden irişdi zāhir u bāṭın edā

Mīm ü sīne ‘ayn ide nuşret ola cānlar fedā

Hānedānı heft-iķlīm ola bir řāha gedā

Şeş cihāte zāhir olur belki Hāķķ’dur bu nidā

Şāh Süleymān mülketinde ķul ķomaķ diler Hūdā

II. Gösteren ‘ilm-i ledünni işbu sırrı men ‘aref

Her cihetle zāhir oldu yokdurur anda ṭaraf

Anı andan öğrenüp izhār ider cümle ħiref

Ķurtulur bunda olanlar suçlarına mu’teref

Dīn-i İslām buldı dā’im nuşret-i ‘izz ü şeref

Şāh Süleymān mülketinde ķul ķomaķ diler Hūdā

III. Hāmdulillah geldi eyyām-ı sa’ādet ğam degil

Hāķķ’ı bir bil münhezim ola řeķāvet ğam degil

Hıbb-ı Hāķķ’da maḥv ola her dem ķasāvet ğam degil

Gel sürūra çün gider cümle ‘adāvet ğam degil

Buldı nuşret çünkim İslām selāmet ğam degil

Şāh Süleymān mülketinde ҡul ҡomaҡ diler Ҳudā

IV. Emr-i Ҳaққ'dur җop җeқilsün şimdi Efrenг üstine

Fī sebīli'l-lah ғazādur yūri bed-renk üstine

Uғradup ańsız levendi bunca tüfenk üstine

İntikām almaқ revādur yatmaya denk üstine

Şulһ iken şimdi җıқarlar һіle vü ceng üstine

Şāh Süleymān mülketinde ҡul ҡomaҡ diler Ҳudā

V. Kāfir ü münkir münāfiқ ola dā'im ser-nigūn

Vardılar ҡa'r-ı caһīme Ҳaққ-ı şāhib kāf nūn

Ġālib oldu dūşmene her vech ile җün mü'minūn

Yā şehādet yā ғazādur һaşmına olmaz zebūn

Māt olur bir şāh evinde her ҡurulunca oyun

Şāh Süleymān mülketinde ҡul ҡomaҡ diler Ҳudā

VI. Fitne-i āһir zamāndur Ҳān Muhammed җoқ yaşа

Yek oyansun bu ғazāda geldi bu һāldür başа

Serħadde baķmaķ ħudūdı gōnderilse ok pāšā

Yol virilmez dūšmen ile aña bir ħoř zleřā

Vaķti zīrā gelmemiřdūr bir uřūle yaķlařa

řāħ Sūleymān mūlketinde ķul ķomaķ diler Ĥudā

VII. Ĥaķķ nā-Ĥaķķ gōrilūr dirken bula cānlar řafā

Bī-vefā dūnyā meger anda n'ider būyı vefā

Gōz aılmaz şaşrası ķıř ortada ok cefā

Olmaya mı ķanı şimdi var mı şer'-i Muřtafā

Didiler bu demde ıķar ħūkm iden Ĥāf'dan Ĥāf'a

řāħ Sūleymān mūlketinde ķul ķomaķ diler Ĥudā

VIII. Ol gelicek mūdde'īye seyf-i ķāti'ye urılır

Cūmle dūnyā řağ u řaşrada ne var hep gōrilūr

Aña ħā'il nesne olmaz her řarafdan řūrilūr

Ařikār olur cevāhir ūnki deryā dūrılır

Ĥalb-i ħālisler saılsun tuĥfe meydān ķurılır

řāħ Sūleymān mūlketinde ķul ķomaķ diler Ĥudā

IX. N'eyesün şems u kamer çün böyle derd ü-rân-ı çerh

Seyf merîhi alup baş oynada çevgân-ı çerh

Müşterîniñ kaçdı cānadur Zühāl merdān-ı çerh

Zühre şaldı nevbetin kan ağlaya her an çerh

Nizesin alup 'aḫādur n'eyesün raḫşān-ı çerh

Şāh Süleymān mülketinde kul komaḫ diler Ḥudā

X. Ğayreti-i dīn-i Muḫammed bellü kanda var ise

Mü'mine lezzet bağışlar her ne deñlü sözde ise

Asker-i Deccāl'e korma münkire hem vesvese

Kāfire korlar mı şimdi dest uralar İklis'e

Hep bizimdür Zadre İsplit 'an karīb bir yıl ise

Şāh Süleymān mülketinde kul komaḫ diler Ḥudā

XI. Aḫ deñizde bunca kal'a vü adalar açıla

Cümle hem deryā kenarı çün donanma geçile

Balyemez toplar atılup dane kurşun saçıla

Buluşub meydān içinde küfr ü ĩmān seçile

Tā Venedik ötesinde tatlu şular içile

Şāh Süleymān mülketinde kul komağ diler Hudā

XII. Şād ola mü'min bu demde rüşen ola didiler

Kāfir ü münkir münāfiğ münhezimdür dīdiler

Zevk ile tevḥīd idenler cennet içre gideler

Bağçelerde meyve virmez çevre dursun بیدلر

Ehline ehlin alup her demde çünkim yideler

Şāh Süleymān mülketinde kul komağ diler Hudā

XIII. Postına çünkim oturdu ḥükm ile bir pehlivān

Dīn-i İslām buldı kuvvet şād ola pīr ü civān

Mehdī-i şāhib-zamāna yetişür işbu dīvān

Çanda var āl-i Muhammed geldi gayret kovan

Çorḥusundan ditreşürmiş Çā'imī her nā-tuvān

Şāh Süleymān mülketinde kul komağ diler Hudā

(9)

Kaşide-i Ahir

(Kasīde)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ğālib olmak düşmene himmet bülend-ahter gerek
Erlik on hîle toköz gerçek bir ol Hakk'dur gerek
2. Ğālib olmak isteyen muhtārī-veş hāyinlere
Aña sırr-ı Muştafā'dan añlamış rehber gerek
3. 'Ālemi Deccāl tıtdı seyf-i Mehdī kãdadur
Monla Muhtārī de fetvā-i hāş 'adl ister gerek
4. Āl-i 'Oşmān pādişāhı bunu böyle qor mı hıç
Emrine ğālibdür Allah cümleye ekber gerek
5. Nefse uyup Hakk 'adli setr iden telbīsleri
Pāy-bend itmekde bunda ra'y-ı İskender gerek

6. Bunca mollālar gelüpdür bu Sarāy-ı Bosnaya
‘İlm-i muhtārī didiler cümleden ekşer gerek
7. Böyle bir dānā mükemmel pür-hüner pür-ma’rifet
Bosna’ya gelmiş mi söyleyiñ böyle ‘ilm ezber gerek
8. ‘Ār ider ehl-i ḥased mülzim olur baḥt eylese
Bunlaruñ ṭab’ına lāyık cāhil-i ebter gerek
9. Hāk-i pāyin ‘ālemüñ Ḥaḫḫ dostları sürme çeker
Gözleri zīrā açılır görünür dilber gerek
10. Ğayret alsun cümle ‘ālem nefsinı ögütülsün
Muştafā’nuñ şer’i içre ‘adl ile ‘Ömer gerek
11. Ḥaḫḫ Muḥammed çār-yār-ı bā-şafānuñ ‘aşkına
Şer’e ḥāyin olana pek ḍarb ile şeşper gerek

12. Geldi biñ seksen mübârek târîhî mâh-ı Receb
Bunda sırlar açılır bu çerha bir çenber gerek
13. Mîm ola seyf ile sancak Hakk kelâmu'llah işi
Her 'Alî sîretlü dosta yine bir Kanber gerek
14. Yüz sürüp ayağına birbir gelürler 'özü ile
Döne ne âb-sîret hem şefkat-i mâder gerek
15. Kim ne itse kendüyedür gayra yokdur zerrece
Gam saçın gidermege Selmân gibi berber gerek
16. Fülk-i dil ey Kâ'imî tutmak ferâgat küşesin
Bu fenâ bahrında aña bir metîn lenger gerek
17. Muştafâ'nun şer'i içre tuğrılup Muhtâr-ves
Böyle bir tûfânı şavmak pür-hüner bir er gerek

18. Ne arafdan yel eserse lengerin oparmaya
Nūhı vat olup تبتین cūdī aña yer gerek
19. Cümle aña ‘ır ola dostlar amu bula necāt
Hakla Hak’a sığınmış böyle utlu ser gerek
20. Enbiyā vü evliyā Hak birdür artu yo vüçüd
Mağv ide deryā-yi vaħdet anda bir defter gerek
21. Kizb ü bühtān ü ‘ināda düşdi birkaç Hāricī
Bunlaruñ ‘ırın keser bir ātil ejder gerek
22. Bunları nūr-i firāsetler arayup apdura
Getüre ılı yüzine aşfer u esmer gerek

(10)

Kaşide-i Ahir

(Gazel)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Pādişāhım iş açıldı şulh-ı Efreng oldı güç
Hile birle memleket zabt ideler bisyār suç
2. Ğayret-i Hakk ger var ise top çekilsün Zadre'ye
Tārihi bir pehlivānuñ didiler biñ seksen üç
3. Yazılan aşlā bozulmaz fitneler kaynaşmada
Olacak var kurtuluş yok ister iseñ göge uç
4. Dīn-i İslām soñra ğālib olur elbet düşmene
İl vilāyet fetḥ iderler toplara şalınca tuç
5. Her keçi taşlıkda zāhir bir hüner-mend olsa ger
Anda bile duramazlar karşıya çıkarsa çoç

6. Dem-be-dem Mehdî zühûrî geldi çatdı Qā'imî
Hâzır olmuş Hâkq erteler durma ha merdân-ı güç

7. Ne sa'âdet kim yetiŝe ne büyük bayrâm olur
Seksen üçde çün temâm olur otuz yıllık oruç

11.

Qaŝide-i Āhir

(Kasîde)

Me fâ'îlün Me fâ'îlün Fe'û lün

1. Ŗataŝduñ özge bir hâle ne çâre
İş elden gelmiyor olduk âvâre
2. Cihân ser-â-pâ yanup dutuŝmuş iken
Dağî âteş ŝalurlarmıŝ diyâre
3. 'Adüyî hor gören elbet hor olur

Baķuñ n'etdi Freng işbu kenāre

4. Kūfür yıķmaz zūlūm yıķar cihānı

Niçe erlik ide 'ālemde fāre

5. Delik delik iderler ıağ u ıaşı

Muķābil iş bařarmaz yūzū ķāra

6. Hırvat'la Hersek ū İklis diyānı

Bütünden ķalmadı onuncu pāre

7. Ne deñlü Uřkoķ u ģaydūd var ise

Freng ile ıolup ģūkm ide řāre

8. Bu kez beglerbegi Bosna sipāhı

Bu 'askerle yanaşmazmış Ķotar'a

9. Melā'ın 'askeri çoķdur bu def'a

Hırvat'da çalmada cünk ü neġġāra

10. Bize hünkār bunı virmiş dimekte

Bize bizden midür āyā bu yāre

11. Bu derdi katlanur mı ehl-i İslām

Şoñun gösterse bari istiḥāre

12. ‘Aceb hünkār haber almaz mı bundan

Dutuben bayılsun başın kopara

13. Hem ilkyaz Zadre'ye toplar yürüdüp

Deñizden göndere keşti kenāre

14. Venedik'den anahtarlar gelürdi

Donanma kaçd iderse bu diyāre

15. Velebik'den kenār ile Alaman

Eteklerüñ alurlardı nezzāra

16. Görülmişdür mübeşşirden bular hep

‘Ayān olur çün Hakk bizi uyara

17. Hakkikat Kā’imī bunu görüpdür

Şabır lāzım begüm bu intizāra

18. Kavıyyün Kādirün Hakkun Şedūdün

Okıyan irişür bu iktidāra

19. Bilüñ Mehdī zemānidur bu demler

Şataşdı dīn-i İslām iftiḥāre

20. Şimāl ü mağrib ü deryā kara hep

Açıla Rūme-i kübrā kibāre

21. Olasın tahta cālis bil bu sā’at

Sevensin bülbül-i dil gül'izāre

22. Şu deñlü intizām ola cihānda

Var altun başıyla her küh sāre

23. Koyun kurd u yılan insān berāber

Doğunmaz birbirine bağ bu kāre

12.

Kaşīde-i Āhīr

(Kasīde)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. 'Ālemün aydınlığı hem varlığı

Yār ister istemez ađyārlığı

2. Bir nefesdür añā artuğ olmadı

Şan'atinde hoş bilür mi'mārlığı

3. Şüretinde geldi Ağmed emr ile

Ehl-i dīne öğredüp dindārlığı

4. Küfr ile olmuş iken bu yeryüzi

Açdı İslām selāmet yarlığı

5. Uyumışken cümle ‘ālem ser-te-ser

Muştafa’dan aldılar bīdārlığı

6. Merhabā yā nūr-ı rahmet merhabā

Dıyyık iken bol eyledüñ her varlığı

7. Dönmeyene ya kılıç ya hüd harāç

Hakk ile kılduñ muṭī’ cebbārlığı

8. Her za’ife kahr iden bī-dīnlere

Gösterirsin ‘adl ile kahnārlığı

9. Mescid itdüñ yeryüzün başdan başa

‘Asker-i dīne idūp serdārlığı

10. Putları bāṭıl kıılup Ḥaḳḳ emriyle

Āb-ı raḥmetle yuduñ murdārlığı

11. Olmayayduñ olmaz idi kā’ināt

Gösterirsin dostlara ebrārlığı

12. Cism-i ādem şu ile bālçık iken

Ögredirdüñ cānlara Ḥaḳḳ yārlığı

13. Cism ü şüret ile bağlamadın enbiyā

Şaçmadılar ümmete envārlığı

14. Ümmetüñ olduğıçün kırtuldılar

Kim çekerdı nefsleri ızrārlığı

15. Şüret ile ümmetüñ olmasına

Didiler setr eyleye esrārıgı

16. İşbu devlet hazret-i 'İsā için

Hakk kayırdı eyleye bāzārıgı

17. Mehdī şahib zamān devrānına

İrişüp Hakk göstere dīdārıgı

18. Qatl-ı Deccāl ü zulm idenleri

'Adl ile tağıdalar bed-kārıgı

19. Tārīhūñ biñ sekseni geçdikdedür

Gidereler ortadan inkārıgı

20. Hük-m-i Qur'an u ehadīs üzre kim

Men' ideler seyf ile ikfārıgı

21. Açıla sırr-ı vilāyet her taraf

Ol netice şer'-i Hakk ekşarlığı

22. Rüşen ola yeryüzi uçdan uca

Kalb-i şâfî vü taşavvuf yârlığı

23. Yedi kal'a vü medâyinle kura

Rüme-i kübrâ n'ider ekbârlığı

24. Bunları feth ideler Hakk emriyle

Göstereler kâfire çasarlığı

25. Engürüs'le şol Venedik illeri

Ehl-i İslâmuñ ola anbârlığı

26. Ele girer hep Alaman İspana

Qoyalar anda sınır konbarlığı

27. Rim pāpā evler yapa sultān için

Eyleyeler şulh ile yek-bārlığı

28. Qorhudan eyler itā'at düşmenān

Āl-i 'Osmān ala il ü şārlığı

29. Qā'imī haqqıyla Haqq'dandur bu söz

Kendüye kendü ider eş'ārlığı

30. Rabbisine inanup olan muṭī '

Dü-cihānda görmeye düşvārlığı

31. Bundan evvel kāfire fırsat olur

Zālime çalsa gerek mişvārlığı

32. Gireler İslāmbol'a bir lu'b ile

Olduğiçün şūr-veş ağıvārlığı

33. İbtidā Freng'den zarar 'Osmānlı'ya

İre çün oğlan tuta hünkārlığı

34. İki ola ođlanuñ

Rūm ilin ide ĥarāb idrārlığı

35. Sīn anı ĥatlı eyleyüp milkin ala

‘Adl ile teskīn ide eṣrārlığı

36. Mehdī-i ṣāhip-zamāna buluşup

Bī’at ide terk ide hep ‘ārlığı

37. Gelüp İslāmbol’a anuñla bile

Yürüye Mehdī ala ekvārlığı

38. Sīn icāzet ala bile yürüye

Feth ideler Freng ile çasarlığı

39. Şol yuĥaruda yazılanlar böylece

Çıka bir bir yazıla iskârlığı

40. Fitneden ol kişiye yokdur zarar

Muħkem ola Haħk ile bāzārlığı

13.

Kaşide-i Āhir

(Kit'a-i kebire)

Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün

1. Deryā-yı dil cūş eyledi andan haberler söyledi

Ehl-i dili hoş eyledi baħr-ı vilāyet vaħtidür

2. Tāriħ bi-küll-i ġayb 'ālem irişdi gördi hāş u 'ām

Bitdi kamu işler tamām nūr-i hidāyet vaħtidür

3. Şāħib-i zamān meydān göre gerçek erenler durdura

Zālimleri cümle kıra seyf-i 'ināyet vaħtidür

4. Yalancılar yanılsun başa tedāriħ eylesün

Ḥaḳḳ ehl-i Ḥaḳḳ Ḥaḳḳ söylesün rüz-ı kıyāmet vaḳtidür

5. Taḳlīd-i ‘ilm ehl-i olan rızḳ u riyā üzre ḳalan

Hep sözleri oldı yalan özge nedāmet vaḳtidür

6. İrdi nihāyet bu zamān kezzāblara olmaz emān

Ḳılıç urula bī-gümān āḥir rivāyet vaḳtidür

7. Ḳurd ile ḳoyun yürüye toprak ese taḡ eriye

Yanar ve gizler sürüye ḡayret nihāyet vaḳtidür

8. Dīvāneler uynayıser şirk ü nifāklar gidiser

Bu demdür ol dem ey püser ‘ayn-ı şehādet vaḳtidür

9. Ḳalka mezāhib cümlesi irince ḳudret ḥamlesi

Bir mezheb ancak ḳalası zīrā sa’ādet vaḳtidür

10. Ol kim Muḥammed’dür Resül andandurur cümle uşul

Dirseñ Haqq'a bulam vuşul toğrı hikāyet vaqtidür

11. Sırr-ı Hudā'dur āşikār esmā-i Bārī kıl şümār

Қудret makāmı Girdigār Qur'an u āyet vaqtidür

12. Ey Qā'imī çoқ söyleme çünkim irişdüñ bu deme

Seyrāna gel hiç ğam yeme Mehdī 'alāmet vaqtidür

(14)

Қаşıде-и Аһир

(Gazel)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Gel ey tälüb 'adem vaşfin bu dünyādan geçenden şor

'Ulümüñ şehrini dağı kapusını açandan şor

2. Eger Simurğ-ı 'Anqā'dan haber almaқ dilerseñ hem

Yedi kez kulle-i Qāf'a urup қanad ucundan şor

3. ҳayāt-ı Cāvidān remzin haқıqatle bilim dirseñ

Hızır-veş āb-ı hayātı karamlıkda içenden Şor

4. Nedür bu Ka'be-i ma'nā ya mi'rāc u tecelliler

Duyam dirseñ dūşüp 'aşka bu esfelden çıkandan Őor

5. Nedür Şol havf-ı Yezdānī muhakkaķ bilmek isterseñ

Yazıklardan idüp tevbe 'azābından kaçandan Şor

6. Hāķīkat Aħmed ü Maħmud kim imiş işbu dehr içre

Çehār-yār gibi sen daħi anı Veyse'l-Ķarān'dan Şor

7. Muhakkaķ Ķā'imī ĝāfil duyarsañ sırr-ı insānı

Hidāyet irişüp Hāķķ'dan o 'ulyāya ĝöçenden Şor

(15)

Kaşide-i Ahir

(Mesnevî)

Mefûlû Fâ'ilâtün feûlün

1. Ey dil uyansuñ açsuñ gözünü
Aḥvāl görseñ bulup özüni
2. Alduñ emānet yir gök götürmez
İmdi bu ğaflet bir iş bitürmez
3. Yok mu görürlük cānuñ gözünde
Neye düşündüñ bu yeryüzünde
4. Her dürlü naqşa aldanup ḳalduñ
Aşla dibi yok deryāya ḫalduñ
5. A'lāda iken ins u melekde
N'itmek dilersin zīrā felekde

6. Var mı ma'ānī bir baq sözüñe
İrerdı destüñ kendü özüne
7. El'ān viren kim senden saña bil
Cehl içre alma ol 'aşıka ā'il
8. Bosna'da sen mi yosa ol ola
Bir dem teferrüc ıl sağ u şola
9. atrede geldüñ gizlü nefesde
Bir dāne içün aldüñ afesde
10. Sen seni şanduñ bir merd-i kāmıl
aqq buyruğına olmayup 'āmil
11. Yel gibi yeldüñ benlikde aldüñ
Yedi caıme kendüyi şaldüñ

12. Nefs āteşini ‘aşk odı şanduñ
Çün geldi ‘aqluñ şimdi utanduñ
13. Tā gitmeyince senlikle benlük
Terk olmadın hem bu cān u tenlük
14. Hīç añlamazsañ bir nesne bunda
Kanda ola kim ādemde tonda
15. Dervīş dirseñ tã’at ‘ibādet
Farz u sünnetdür bu resm ü ‘ādet
16. ‘İlm ü ma’ārif ‘aşk u hevālar
Bu āh derd ü hikmet devālar
17. Oruç namāz u evrād u ezkār
Penddürür ancak hep gayrı efkār

18. Bu cümlesinüñ dünyā vü āhiri
Hakḳ'dan alınur kübrā vü şagrā
19. Dānā vü nā-dān yoḳdur fenāda
Şıgmaz bu 'akla düşme 'ināda
20. Müflis ü miskīn dervīşliğinde
Zerre kadar yoḳ 'ālem öñünde
21. Dise birisi yoḳ bende benlik
Miskīnlik oldu pes anda benlik
22. Hakḳ'da yoḳ olan ḳalmadı kendi
Maḥv oldu özi benlik dükendi
23. Bāṭınla zāhir bir ol efendi
Hem evvel āhir hem özi kendi

24. ‘İbret nazarla baksañ cihâne
Gören görinen ancak şehâne
25. Bilmek bilinmek şürete kaldı
Kaatre yoğ oldu çün bahre taldı
26. Bu t̄ac u hırka nev’-i beşerde
Şeyhlik murīdlik ancak taşrada
27. Ne K̄ā’imī’dür ne ād u şanı
Hep cümle Hakk’dur seb’u’l-meşānī
28. Her fātihādur kendü yüzine
Tutar kulağı yine sözine
29. Eşya fenāda göründi Hālik
Ol Hayy u Kayyūm ortada Mālik

(16)

Kaşide-i Āhir

(Mesnevî)

Mefûlû Fâ‘ilâtün feûlün

1. Ey dil ‘acebdür olduñ dîvâne
Bilmez mi sanki düşdüñ ĩmâne
2. Baħr-i ezelden ayrıldı atireñ
Hatırda mıdur Şimdi bu fitreñ
3. Zat idi evvel terk-i nihâne
aŐikar olduñ geldüñ cihâne
4. Touz atadan bu dört anaya
Gelüp anadan dürlü bināya
5. Hem üç ouldan geldüñ vücūda
İnsāna bu dem varduñ sūcūda

6. Şu ile toprak āteşde pişdüñ
Üstād elinden potaya düşdüñ
7. Ma'den nebāt u hayvān u ādem
Seyrānuñ oldı bu demde bu dem
8. Bu yiryüzinde gezdüñ temāmet
Kāhī yatarsın kāhī kıyāmet
9. Oldu müzāhir dürlü 'alāmet
Kāh bende düşdüñ kāhī selāmet
10. Uğradı yoluñ ma'den nebāta
Hayvāna geldüñ dürlü şifāta
11. Bir niçe demler atup dutarsın
Bir döne döndüñ kendin atarsın

12. Şu gibi ađduñ yel gibi yeldüñ

Bu üç oğuldan insāna geldüñ

13. Çanda ŐomıŐsın eski vağanı

Ne işe geldüñ kendüñi tanı

14. NađŐ-ı cihāna aldanma Şağın

Dön Hađđ'a ğāfil yitürme Hađđ'ın

15. İŐidüñ ādem tuğrı yol imiş

Hađđ hānesidür şalbi bol imiş

16. Őün kim iriŐdüñ ādem dūnına

İmdi görün kim bunuñ Őoñına

17. Sen niçe yüz biñ yıllar segirtseñ

Yine budurur her çanda gitseñ

18. Kendini bulmaq ardınca ölseñ

Lāyık budur kim nefsiñi bilseñ

19. Nefsiñ bilince Allahı bildüñ

Göñül evinüñ pāsını sildüñ

20. Sensin hemān bil arada perde

Var ise ‘aqluñ ger şimdi serde

21. ‘Aşq odı yaqsun küllī vücūduñ

Özüñ özine ola sücūduñ

22. Sen seni bilüp dā’im anı bil

Cümle şu’ūnda cān u teni bil

23. Ol kim ezelde ne ise oldı

Çaç kerre güller bitdi vü şoldı

24. Blbl dem--dem bir gne ister

Dil baĝesinde bir gne ister

25. Bu kez sebepsiz ‘kl delrmez

Dirler mgildr geen belrmez

26. Şimdi bu demde olan iŐmz

Olsun berber i  dŐumuz

27. Tifl oldu srrun mektebe vardun

Bir aŐdurur kim biŐp ıotardun

28. Grdn okurlar ‘ilm  luĝtı

Kimi vazfe kimi ıuztı

29. grenlen kim ‘ilm  ma’rif

Dny huŐŐ işbu maŐrif

30. Ğaflet deminde hep aldı bunlar

Ancak uzakdur işbu şu'unlar

31. Ařlā netice bunda bulunmaz

Ol mihr-i vaħdet oĝup olanmaz

32. Dimez birisi bu ĥāl ne ĥāldür

Işşı mıdur kim yoħsa vebāldür

33. Kimi müezzın kimi imāmdur

Ğafletle geçer gider eyyāmdur

34. Kürsīde kimi vā'iz ü maķāli

Ezberlemişdür dürlü su'āli

35. Kimi cüz' oķur alur vazife

Bir özge sırdur lāĝ u laťife

36. Bu iş haqqıçün yoǵdur arada
Her biri şusuz ǵalmıř ǵarada
37. Olmasa aǵçe virmezdi ařlā
Niçe ulaşur iş böyle viřāle
38. Kendüyi dānā ādem şanurmış
Kāmil ǵatında řoñ utanurmış
39. İki ayaklu ģayvāna beñzer
Aģmed ǵatında bu cehle beñzer
40. Yimek ü içmek řehvāte mā'il
İşbu řabī'at perde vü hā'il
41. Ser-cümle işde ģalkā şaparlar
Bir aǵçe içün yoldan şaparlar

42. Bir merh̄amet yok 6z kardeşına
İçi karañlık bakar taşına
43. Şāfī riyādur kılduğı t̄ā'at
Oruç namāz u s̄ā'at-be-s̄ā'at
44. Dünyāya t̄alib şeyhī vü şūfī
Halkdan çekerler her dürlü havfī
45. Kim bilmez özin bakmaz özine
Aldanu kalur halkuñ sözine
46. Hakk t̄alib olan mezmūm-ı maḫhūr
Hakkuñ katında horlıkla meşhūr
47. Medḫ ile 'āşık añlamamışdur
Halkuñ huyunca hīç gelmemişdür

48. Dünyāya raġbet itmez olarla
Çün oldı maġlūt yaġşī ħuyarla
49. Aġlınca ister bu ħalk-ı ‘ālem
Yol eri ola dünyāda her dem
50. Ol niçe mümkin olur şıfatda
Zillet melāmet bir iltifātda
51. ‘Aşġ ehli bir dem ħalka ħarışmaz
‘Aġl olaruñ aña irişmez
52. Ehlini bulur her biri dā’im
Bile oturır hem bile ħā’im
53. Hem birbiriyle ħālince söyler
Münkir münāfık arada neyler

54. Şāfī-dil olan ister şafāyı

Cān ile özler çün Mustafā'yı

55. Ümmet olanlar ol yolu ister

Ḥaḳḳ yolda bize bu cānı göster

56. Ol ḥāk-pāye yüzler şürelüm

Ḥavf u recādan ḳalup gidelüm

57. Yoḳluḳ şarābın içüp ḳanalum

Ser-mest oluben Ḥaḳḳ'a dönelüm

58. Dünyā vü 'uḳbā gitsün fikrden

Şıdḳı duyalum Ebū-Bekr'den

59. Adli 'Ömer'den bunda duyalum

Şeyṭāna nefsi bir dem ḳıyalum

60. Cāmi'-i Qur'ān 'Osmān'a varup
Yedi bahtından İķāna varup
61. Bāb-ı 'ulūmi tarz-ı 'Alī'den
'Aşk şarābını nūş it velīden
62. Yanup yakılup 'aşk ile bunda
Oddan necātı bulalum anda
63. 'Āşıklar ile hū hū diyelüm
Mürşid sözine dā'im uyalum
64. Murşid-i haķīķī 'aşk-ı Hudā'dur
Kim anı bilmez Haķķ'dan cūdādür
65. 'Aşk ile devrān ider felekler
Etrāf-ı 'arşı döner melekler

66. Niçe çeker dil bunca emekler
Deñiz içinde mişl-i semekler
67. Kanda olası bilmez ne sırdur
Kendünüñ aşı özine yerdür
68. Gökteki mañlûk yire baqarlar
Hayret odına kendin yaqarlar
69. Alçaqda ola durma sezerler
Arayı arar şöyle gezerler
70. Yerdeki mañlûk gökler yüzine
Baqup dururlar baqmaz özine
71. ‘Ārif olanlar biri birinden
Şorar ki ammā qopmaz yerinden

72. Āyīne olur biri birine

Duyar ki kendü özi yerine

73. Bildi ve gördi kendü öz imiş

Söyler sözini kendü söz imiş

74. Benden bañadur göründi Mevlā

Mecnūn'a kendü oldı vü Leylā

75. Bu cümle şüret kendü evidür

Ortağı yokdur özge kavī'dür

76. Göründi eşya ser-cümle Hālık

Ġayrı degildür ortada Mālik

77. Şüret yüzidür bu devr-i gerdün

Kimi hareket kimisi meskūn

78. Aşğ ile bunlar cümle devrdür
Kimi āşkāre kimi setrdür
79. Olmasa bu ‘aşğ cümle donardı
Şu virmez ise yine yanardı
80. Ger olmasaydı bu ‘aşğ-ı Mevlā
Bu cümle’ālem olurdu lā lā
81. Levlāke levlāk Hāğğ’ında geldi
Artuğ kim anı medğ idebildi
82. Şallū ‘aleyhi cān u dil ile
Āl-u aşğāba gel gel yol ile
83. Tā Hā vü Yā Sīn Kūr’ān gelüpdür
Ol zāt-ı Mevlā mehdin idüpdür

84. Bir ‘āşıkā kim ol ola delīl

Bir dem ola mı ‘ālemde zelīl

85. Çün ‘aşk ola bu ‘ālemde varlık

Çanda añula yanar u varlık

86. Hey Qā’imī gel yeter sefāhet

Nutqa urır çün şāhib-i feşāhat

87. Ol müznibīne eyler şefā’at

Tevbe ile sen eyle qanā’at

88. Yoqluq iline ger yol bulasın

Bellüdürür kim menzil alasın

(17)

Kaşide-i Ahir

(Kasīde)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Yetiřdüñ özge seyrāna beřāret vardur 'irfāna
Sa'adet ehl-i ĩmāna erenler çışdı meydāna
2. Yalancılar üzölmekde zölümkārlar yüzölmekde
Yeñiden hep düzölmekde erenler çışdı meydāna
3. Hükümet ide 'irfānlar bula maķşüd yārenler
řalādur hey Müselmānlar erenler çışdı meydāna
4. Döner haķıķa bu taķlīd meddāhīler ola tefrīd
Şıla ancak hemān tevħīd erenler çışdı meydāna
5. سدغاج oldı buña tārīh didi bize bezm-i tāliħ
Zuhūr ider bu dem fātiħ erenler çıřdı meydāna

6. Bu dem şāhib-i zamān vaḳti gōñüller meyl idüp aḳdı
Gözü aḳıḳ olan baḳdı erenler ıḳdı meydāna
7. amu işler tamām oldu muḥabbet dūr-kām oldu
Bir er geldi imām oldu erenler ıḳdı meydāna
8. Bu اويينك şaḳalı bitdi amu kim iş bitüp yetdi
Olan oldu giden gitdi erenler ıḳdı meydāna
9. Hūrūç olsun diler herkes ki zīrā vardur bu ses
'Alāmetler belürdi pes erenler ıḳdı meydāna
10. ددوية yetmiş iki millet buña hiç ḳalmadı 'illet
Bu demde ref' ola ḳillet erenler ıḳdı meydāna
11. urb ile hep münāfiklar ala meydān şādıklar
Haḳīḳatde muvāfiklar erenler ıḳdı meydāna

12. Z̄ulüm h̄iç kimseye olmaz bu serverdür Һarāç olmaz

Қılıсın жоқ yire şalmaz erenler ыıқdı meydāna

13. Hidāyet ire ol cāna ola bende bu sulṭāna

Gelür ыoқ kāfir īmāna erenler ыıқdı meydāna

14. ‘Alāmetler belürmişdür niçe ‘āşık delürmişdür

Freng’ler ыoқ kırılmışdur erenler ыıқdı meydāna

15. Yürüsün ğāzīler artuқ eyyām жоқ kāfire gördük

Daһi keşf ehline şorduқ erenler ыıқdı meydāna

16. Қыл’ālar fetһ ola vafir duramaz فرشويه kāfir

Çü raһmet eyleye Ğāfir erenler ыıқdı meydāna

17. Göñüller cümle şād olsun esīrlер de āzād olsun

Niçe ber-murād olsun erenler ыıқdı meydāna

18. Emirdür **Ḳā'imī** söyler hep 'uṣṣāḳa nidā eyler
Bu yolda cān fedā eyler erenler çıḳdı meydāna

(18)

Ḳaṣīde-i Āhir

(Mutekerrir murabba')

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- I. Hı̄kmeti ḥaḳ oldu çün 'ālemde fāṣ
Vāḳi' oldu Zadre Freng ile şavāş
Sedd-i İslām ser-ḥaddi oldu tırāş
Bir bölük kāfir bizi ḳaldı zebün
- II. Ğāret oldu cümle **Ḳırḳa** sancāḡı
Bunca ḳal'a yaḳdılar hem ocaḡı
Oldı artuḳ n'idelüm olacaḡı
Bir bölük Efreng bizi ḳıldı zebün
- III. Bir ḡarā'ib devre iriṣduk bugün

Şevkimüz yok şöyle oldık ser-nigün

Çayguda dost düşmene bayrām düğün

Bir bölük kâfir bizi kıldı zebün

IV. Bu ne serdür başdı ğaflet ‘ālemi

Şıdk ile t̄a’at mı kılr ādemi

Gözlüler dirlerdi evvel bu demi

Bir bölük Efreng bizi kıldı zebün

V. Gerçi vāfir var bizim ‘askerimüz

Kāfire karşı yürümez birimüz

Bilmezüz neye yarar ser-dārimuz

Bir bölük kâfir bizi kıldı zebün

VI. Baş uyudı niçe ayak uyanur

Başsız ayak niçe yola dayanur

Mü’minüñ kalbi bu demde bulanur

Bir bölük Efreng bizi kıldı zebün

VII. Pādişāha var mı bildüren bunı
Bosnalı zārī kıtur dün ü günü
Āsmāna çıkdı feryādın üni
Bir bölük Efreng bizi kıldı zebün

VIII. Kıanı ğayret ey ğazāye kışd iden
Yok mı bir er kāfire kırsu ğiden
Ğayret ile kendi mālın bezl iden
Bir bölük kāfir bizi kıldı zebün

IX. Bir tabanca çaldı bu çerh-i felek
Ğaflet ile hıç revā mıdur dilek
N'idelüm oldı hebā bunca emek
Bir bölük Efreng bizi kıldı zebün

X. Dīn-i Aħmed böyle olmaķ yol mıdur
'Asker içre yoħsa bir er yok mıdur

İntikām almağ bulardan çok mıdur

Bir bölük kâfir bizi kıldı zebün

XI. Fi'limizdür bu felâket n'idelüm

Ya varup kime şikāyet idelüm

Şuç bizimdür pes yakında gidelüm

Bir bölük Efreng bizi kıldı zebün

XII. Epsem ol ey Kā'imī çok söyleme

Mihnete şabr eyle feryād eyleme

Hem bī-ma'nā yollara hīç boylama

Bir bölük kâfir bizi kıldı zebün

(19)

Kaşide-i Āhir

(Mütেকerrir murabba')

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I. 'Asker-i İslām yürüdi kaşdıña

Hāzır ol kâfir Venedik vaqtüne

Bosnalı hep cümle vardı üstüne

Hâzır ol kâfir Venedik vaqtüne

II. Bu gelen Bosna Saray'uhn mollası

Elli biñ âdem piyâde atlusu

Çatlan imdi uş irişdi niçesi

Hâzır ol kâfir Venedik vaqtüne

III. Dîn için meydâna başın kodılar

Ehl-i 'ilmin sözlerin güş itdiler

Hâk rızâsın gözleyüben geldiler

Hâzır ol kâfir Venedik vaqtüne

IV. Suhte vü 'âlim mu'allim hem imâm

Bunca mevcüd şeyh vâ'izler temâm

Çarkaçı çoçak yigitler ve's-selâm

Hâzır ol Efreng-i bed-reng vaqtüne

V. Bu hıyānet niçe bir eylesüz
Bir gün ola Alaman'ı depesüz
Şimdi erlik niçe imiş göresüz
Hāzır ol Efrenḡ-i bed-reng vaḡtũne

VI. Aḡmedĩler dĩni ḡaṡa basıla
Anlara ḡarṡu gelenler kesile
Şarḡ u ḡarbı ser-te-ser anlar ala
Hāzır ol kāfir Venedik vaḡtũne

VII. Enbiyā vü evliyā ḡürmetine
'Āṡıḡ u ṡadıḡların himmetine
Durıṡalum šimdi ḡaḡḡ'ũñ ḡükmine
Hāzır ol Efrenḡ-i bedr-reng vaḡtũne

VIII. Devr-i sulṡān-ı zamāndur iṡbu gün
Aña ḡarṡu gelemesiz tek durun
Şol vilāyetler añundur gül virün

Hāzır ol kāfir Venedik vaqtūne

IX. Zadre al'asın viresin arb ile

Balyemez oplarla ceng ü arāb ile

Evliyādur ün āna rehber bile

Hāzır ol Efreng-i bed-reng vaqtūne

X. Bir arafdan Bosna 'askeri gele

Bir arafdan Yenieriler gele

Ya sipāhī vü za'īmler ne ıla

Hāzır ol kāfir Venedik vaqtūne

XI. Sedd-i İslāmı orarsañ bī-isāb

A deñiz'den hem donanma bā-avāb

arşı gel kāfir Venedik vir cevāb

Hāzır ol Efreng-i bed-reng vaqtūne

XII. Buldīñuz hālī vilāyet adīñuz

Boş bulup bir niçe yaqdıñuz

Müselmāna ħorluğıyle baqdıñuz

Ĥāzır ol kāfir Venedik vaqtüñe

XIII. Göre meydān kimlere qalur hemīn

Merħamet eyleye şāyed ol mu'īn

Bunda vardur çünki aşħābu'l-yemīn

Ĥāzır ol Efrenğ-i bed-reng vaqtüñe

XIV. Qā'imī dīvāne söyler sözini

Ṭutuben şāhib-i zamāna yüzini

Seyr içinde atuben kendüzini

Ĥāzır ol kāfir Venedik vaqtüñe

(20)

Kaşide-i Ahir

(Gazel)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Pādişāh fermānidur varalum Efreng üstine
Bize Hakk ihşānidur varalum Efreng üstine
2. Cem' ola Yeñiçeri bunca sipāhī 'askeri
Çārkaçı çok illeri varalum Zadre üstine
3. Bosna'ya irişdi fermān hāzır olsun gāziyān
Feth ola kāfiristān varalum Efreng üstine
4. Bu yere 'asker tola tabur metrisin kazla
Balyemez top atıla varalum Zadre üstine
5. Freng iledür bu şavaşlar çok kesilür başlar
Tağ u taşlar zār ider varalum Efreng üstine

6. Şöyle feryād idelüm ol Hakk erenler irişe

Bize imdād ideler varalum Zadre üstine

7. Pādişāh-ı kām-yāb gāzīlere kıldı hıṭāb

Kāfire virem cevāb varalum Efrenḡ üstine

8. Çıkdı bu devrānla seyrāna geldi Kā'imī

Zadre fetḡi vaḡtidür varalum Zadre üstine

(21)

Kaşide-i Āḡir

(Mutekerrir murabba‘)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I. Çün hıyānet şadır oldı Freng'lere yoḡdur emān

Hīle ile mü'minēne eylediler çoḡ ziyān

Bulur anlar da belāsın vaḡti gelmişdür hemān

Hāzır olsunlar irişdi Āl-i 'Oşmān 'askeri

- II. Ol ḥabībūñ mu'cizāti hem erenler himmeti
Cem' olup bunca 'asākir işte Ḥaḫḫ'ūñ ḥikmeti
Zadre ḳal'ası içinden ḳaldıralar zulmeti
Ḥāzır olsunlar irişdi ehl-i İslām 'askeri
- III. Söyleñüz artuḫ ṭayansun şol Venedik begleri
Āl-i 'Oşmān atlarına ḥāzır etsün yemleri
Bu ğazāda ḳoç yigitler gel sürelüm demleri
Ḥāzır olsunlar irişdi Āl-i 'Oşmān 'askeri
- IV. Ḥācī Bektaş-ı Velīn'ūñ sırrıdur gör heybeti
Yeñiçeri ḳullarına vire ol Ḥaḫḫ nuşreti
Bunca biñ atlu sipāhī gözlemekde fırsatı
Ḥāzır olsunlar irişdi ehl-i İslām 'askeri
- V. Aḳ deñiz donanmasıyla bunca 'asker yüriye
Kāfir Efreng ḳaçā ḳaçā iplerini sürüye
Şaşdı artuḫ niçe itsün baḳa ḳaldı gerüye

Ḥāzır olsunlar irişdi Āl-i ‘Ořmān ‘askeri

VI. Emr-i Ḥaḫḫ’la bu fetihler kāfire virdi elem

Diñle gel sāhib-i zamānı budurur ‘ālī-himem

Ḷā’imī abdāl dimiřdūr Freng’lere uř dem-be-dem

Ḥāzır olsunlar irişdi ehl-i İslām ‘askeri

(22)

Ḷařıde-i Āḫir

(Mesnevī)

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

1. Metīn olan yedi ḳal’a hücüm ile ola meftūḫ

Buña göre řehr köyler ola āyinleri mensūḫ

2. Ḥudūd irer ḳaranlıġa ḫarāca kesile etrāf

Çü fetḫ ola memālikler ḳonula gözci vü ‘arrāf

3. Gelüp İslāmbol’a donanmasıdur çıḳa deryāya

Adalar fetḫ ola bunca zūhūr eyledi ol māya

4. Bu orfes'le otur Zadre Omiş İsplit şibenik'den
Söküp deryā kenāriyla ıkar öte Venedik'den
5. Alaman ağı üsünde hudüd orlar direklerle
Ol erāfa harāc bağlar niçe māl ü dileklerle
6. řimāilde üç kişi nāmı cihānda avlanur artuğ
Dağı deryāda üç kimse opar er söylenür artuğ
7. ü ğayret-keş ola ğāzī geçer her vech ile nāzı
alab andan olur rāzī ü nā-ehle dimez rāzı
8. Girid'le yetdi ün Efreng řimāl ire oparır cenk
Tātārĥān'a bu kez i'lām olur eyler a'cāib renk
9. Sebeb olan Tātārĥān'dur dökülen şu degil andur
Bu fetĥ ulu bürĥāndur aılan bir ulu kāndur

10. Olar bir kaç bölük imiş hem eskiden sükük imiş
Sefer kılmak sülük imiş hazîne çok delük imiş
11. Kopard anda büyük tufân kesilür baş dökülür kan
Sa'adetle çıkup sultân ider lengin başın galân
12. Bu mu'ciz Muştafâ'nuñdur fetî-i nuşret Hudâ' nuñdur
Denilmez bu filanuñdur hemân anda kalanuñdur
13. Muharrik cümleten Hakk'dur diyenler gayrı ahmağdur
Vucüd bir olmaz artuğdur göziñi aç hele bağdur
14. Ezelden Kâ'imî gönlin yakup bu gayret-i İslâm
Anıñçün ba'zı sırlardan Hudâ kıldı aña i'lâm

(23)

Kaşide-i Ahir

(Gazel)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Mübârek bir seferdür bunca biñ yılda bir düşmiş
Ya gâzî ya şehîd olur hürî kızlarla ço çoşmuş
2. Şimâlde Remle'nüñ fetħi yazılmış niçe yıllardur
Niçe gâzî bu hasretle virüp cân dünyâdan gitmiş
3. İşidenler sevinürdi buña kırk yıldan artuğ var
Niçe keş ehli söylerdi bu sırrı hayli demlermiş
4. Huşûşâ Şeyh-i Ekber hem gün ü sâ'atlerin yazmış
Şimâl-ı Remle semtinden yedi sancağ yerin düzmiş
5. Yeñiden mescid ü cāmi' yaparlar dürlü zînetle
Kamu deyrân içinde kâfirin kandilleri sönmiş

6. Niçe putlar kilīsālar yıķarlar bu ‘azīmetle
Kimi bend idüp dağı kiminüñ başını kesmiş

7. Görüldi Қā’imī bunda niçe seyr u temāşalar
Bu demde ğāzīler cümle Frengi ortadan sürmiş

(24)

Қаşıде-і Аһир

(Gazel)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bir Үрақа var şehirde līk azdur çok degil
Құrtulur şanmañ sitemden kim ötede yok degil
2. Fitne-i āһir-zamāndur herkese te’şir var
Pek şaқlanur bu ğazāda Һаққ ile kim тоқ degil
3. Doқunur bunlara işler тағ ile таşı deler
Oқ denilmiş āgulu bir һүн-bāredür oқ degil

4. Hakkıyla Hakk'a sığınmak 'âdetidür kâmilüñ
İşleri şâfi 'ademdür mâ-sivâ varlık degil
5. İlkbahāruñ hoş şadāsiyle bu kuşlardur öter
Kangısıdur añladuñ mı şüret tuluqluk degil
6. İki mīmledür 'ubūrı katl-ı rānūñ cevridür
Sīm ü zerle üç yüz elden bunda kāse çok degil
7. Bunca 'asker ceng ü harbe hāy hūy u kıl ü kâl
Kāfirūñ vardur emānı dīn bilür Uskoğ degil
8. Elli beş dirhem erişi elli biñ taş üstine
Üç beş ile üç bir olmışdur dañi artuğ degil
9. İşbu tārīh ile kamu kāfir olurlar cümle māt
Mu'ciz-i Aħmed'ledür Hakk'a bize bu çok degil

10. Varlığa irince kalmaz bu vücuduñ zerresi

Qā'imī ol haqqiyle Haqq varlığı tarluk degil

(25)

Qaşıde-i Ahir

(Kaside)

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Muhammed'dür çıl-sāl-i temāşā

Vezīri mīm elif Köprili Pāşā

2. Şimāl ü kıble şark u ğarbi açar

Vezīri mu'tedil Köprili Pāşā

3. Bu dem çün iş başarırlar cihānda

Şalup askerleri fetḥ ü şavaşa

4. Yazılmış salṭanat kırk yıldan artuk

İç u taş düşmeni ğāyet yavaşa

5. Var ola Ekvār'uñ fetḥi müyesser
Olup varmayalar daḥi yoḳuṣa
6. Anı ūlḥ eyleyüp fetḥ-i Girid'dür
Hem anda ġāzīler cenge alıṣa
7. Ol işler yine hep seksān üçe dek
Freng çün ḥīle itmege çalıṣa
8. Hırvat Ƙotarları zabṭ etmek ister
Hem anda bir nice pāṣā duruṣa
9. Anı da ūlḥ ider Cān Polād oĖlı
Ḥudūdı kesdürüp cizye barıṣa
10. Biraz Ḥaccāc ile iş zāhir olur
Başılır ol daḥi kimseler çıkıṣa

11. Bu devlet şark u ğarba yayılıser
Buña karşı koyan düşdi inişe
12. Şimāl-ı Remle'ye Tātār sebebdür
Diler 'asker 'adüsüyla doğuşa
13. Şimāle 'azm ide Sultān Muḥammed
Sa'ādetle ulu fetḥe yapışa
14. Yedi ḳal'a metīn olur bu demde
Ḥudūdı ta ḳaranlığa ulaşa
15. Kilisā yerine mescid yaparlar
Kim andan Mosḳov'a ḳılıç girişe
16. Esīr ü cevher ü māl ü ğanā'im
Ḳamu 'asker girer dürlü ḳumāşa

17. H el al etmiŐ  Mu ammed h urmetinde

 o doysun  mmeti altun g m Ő 

18. Atılır C n Pol d oğlı bu demde

BaŐarır iş ki her  anda  arıŐa

19. Olanlar a rab  h nk ra bu dem

Yediler gibi olur yedi p Ő 

20. Őim l i re O i n mın  ı ara

O i dağı donanmada ba ıŐa

21. Bular h nk rın uğrında d riŐ p

 ki  alem mur dına yetiŐe

22. Őim lden  asker-i  l m d ni ek

Sa' detle ɡan yime irişe

23. Hemān İstanbul'ı tîzce alurlar
Uşüliyle donanmalar doğuşa
24. Şu denlü devleti anuñ açıla
Semek deryāda tağda kuş dutışa
25. Enalar cümleten hem ta Venedik dek
Çalur elde çü 'askerler yapışa
26. Alaman tağı üstünde hudūdı
Çodılar Çā'imī anda buluşa
27. Mübeşşirden bunı kat kat görüpdür
Ma'āz-Allah hayāl bunda çarışa
28. Hüşüşā mu'cizāt-ı Hakk Muhammed
چہرہ ابدی cevher irince kara taşā

29. Diyemez niçedür bu şarḫ Arz-ı Rūm

Çıka andan daḫi bir kes dūrişe

30. Beşāret mü'mine kāfir bozılır

Bütün illerine İslām girişe

31. Bu def'a kesdüren Efreng ḫudūdın

Ḥotin ḫal'asına varup ḫonuşa

32. Şimāl-i Remle'nüñ atlu yayası

Ḥomañ ḫurdlar deyü 'asker ḫatışa

33. Ḥudā ḫünkāra bildirmiş anı hep

Anuñ bir ḫılına ḫalmaya pāşā

34. Degil ḫünkār ḫamu 'ālem bilüpdür

Kitāb u sūnnete 'āḫil buluşa

35. Ne al'a dayanur aña ne 'asker
'Adāletle memālik hep dūziŝe
36. İki u ide Bosna illerini
Dūzūp oŝdı hem ol bamaz umāŝa
37. 'Adl bir sā'ati altmıŝ yıl oldu
ilāf olmaz سولك sözi āŝā
38. Nie yıl oldu ba'zı hī añulmaz
Vucūdı almayupdur döndi aŝa
39. Süleymān postıdur her bir ükūmet
Buña dīvler 'aceb nie baıŝa
40. Elinde ātemi ānında vardur
Ne yele ükme ider ne urda uŝa

41. Ne lāyık dīvlere virmek hükümet

Süleymān ṭab'ı olanlar bakışa

42. Cihānı kız kabına koya hükār

Kaçan şehzādeler hükme kaşıa

43. Bularuñ göñli şınmış ğayret ile

Aşıl azmaz başın çekmez yoķuşa

44. Bular ekşer vilāyet şāhibidür

İyü aşla kerāmetle bakışa

45. Bi-ḥamdillah bize bizden temāşā

‘Amelden gösterir insān maşa

46. Lezātüñ tārīḫi biñ seksān üçdür

Muḥammed salṭanatda müsem mā

(26)

Kaşide-i Ahir

(Tercî'-i bend)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'lün

I. Kuvvet-i zât-ı ezelden âdeme tekrîmdür

Bu Muhammed ümmetine bir ulu ta'zîmdür

Mîm mîmüñ mîmine mazhar dimişler mîmdür

Haqq erenler arasında bir yeñi taşmîmdür

İsmidür sultân Muhammed şulb-i İbrâhim'dür

Bu ulu fetḥ ü gâzâlar şayd aña ta'lîmdür

II. 'Âdil ü 'âkil ḥalîm goñli alçak bir kişi

Ḳanda olsa Haqq aña âsân ider müşkil işi

Haqq ile gözi açıldı fetḥ ider iç ü taşı

Dost düşmen yolına eyler fedâ cân u başı

İsmidür sultân Muhammed şulb-i İbrâhim'dür

Bu ulu fetḥ ü gâzâlar şayd aña ta'lîmdür

III. Ceng ile hem Zadre fetḥ eyleyen server budur

Bu Şimāl Remle'yi temlīk iden server budur

Nemçe'yi ilden sürüp kânūn düzen server budur

Şayd ile her Qal'a-i Qāf'a iren server budur

İsmidür sulṭān Muḥammed şulb-i İbrāhim'dür

Bu ulu fetḥ u ğazālar şayd aña ta'līmdür

IV. Lütf-ı Haqq'dur Haqq erenler gözcisidür her zamān

Qanda varsa düşmen-i dīn bulımaz andan emān

Toğrı varsun taht-ı çasar fetḥi yaklaştı hemān

Hep kaçır qal'aların teslīm iderler bī-gümān

İsmidür sulṭān Muḥammed şulb-i İbrāhim'dür

Bu ulu fetḥ ü ğazālar şayd aña ta'līmdür

V. Tā Alaman hem Venedik ötesi olsun ḥudūd

Ağdeñiz Körfes Mesina Qandıye ḥüšn-i ku'ūd

Dīn-i İslām buldı nuşret kovalım çeksün ḥasūd

Zāhir oldı 'ālem içre her ne gösterdi Vedūd

İsmidür sulţān Muḥammed şulb-i İbrāhim'dür

Bu ulu fetḥ ü ğazālar şayd aña ta'līmdür

VI. Ḥazret-i 'Ömer cihānda 'adl ile görünlüdi

Kendi nefsin zabt idüp 'adāsını ḥor eyledi

Ehl-i küfri ḳahr idüp İslām dīni topladı

İşbu ḥaşlet bunda vardur bir mübeşşir söyledi

İsm-i pākīdür Muḥammed şulb-i İbrāhim'dür

Bu ulu fetḥ ü ğazālar şayd aña ta'līmdür

(27)

Ḳaşıde-i Āḥir

(Gazel)

Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün

1. Buldı feraḥ diller 'acep bu şevḳ ü bu esrār ile

Geldi yine māh-ı Receb ṭoldı cihān envār ile

2. Cinn ü şeyāṭīn ḥabs olup bu dem geçince بتر olur

Min-ba'd artuḳ lebs olur gelen gelür iḳrār ile

3. Bir al'adur un yapılır nie nie dil apılır
Hakk'a riyāsız apılır pek renk olur ibrār ile
4. Rā Yā Cīm Vāv Yā Çin ire cānāndan olma بنجر
Al eline ti u teber sōyleŐ yūri ayār ile
5. Burc-1 haıatden gūneŐ odı sana oldu āteŐ
Sayedūrūr erāf-1 ŐeŐ iriŐ bu nūra tār ile
6. Şevk u muabbet bundadır 'izzetle Şevket bundadır
Ol bāı devlet bundadır hū hū diyūp ezkār ile
7. 'AŐ ile yandurdu serā pervāneler oldu turac
Layık durur sana mi'rāc bu Őıd u bu efkār ile
8. Bu aydadur orı aleb our haıbin ol alab
Nota cevāba aa leb bu āh u sūz u zār ile

9. Kıldı nazār çün Muşafā bul Kā'imī sen de şafā
Dā'im ide dostuñ vefā hūsn u edā güftār ile
10. Sulţān 'Abdu'l Kādirin yolında kor cān u serin
Himmet diler gerçek erin bu demde bu eş'ār ile
11. Daĥi münāsip dostları çağır yola ser-mestleri
Birlikde dura kaşdları bu tevbe istiġfār ile
12. 'Aşķ şarābın iç hem içür dostı yine dosta geçür
Vaĥdet iline cān uçur meclisde toġrı yār ile

(28)

Kaşīde-i Āĥir

(Tercī-i bend)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- I. Elif ile seksān birinde şoralum
Ĥaķķ yolında çalışalum ŗuralum

Ḥāricī kanda var ise uralum

‘Askeri Deccāl bir bir kıralum

Mehdī-i şāhib zamānı görelüm

Ḥāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

II. Mīm elifūñ vaḳti ekşer kim toğar

İşbu vaḳte yetişüp çoğı ağar

Kim düşünde görse sūd içre şağar

Görinirler kanda Deccāli boğar

Mü’mine bārān-ı raḫmetler yağar

Çıkarup taşra döküp mällar yığar

Mehd-i şāhib-zamānı görelüm

Ḥāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

III. Mīm şāliş bir mübārek dem ola

Mü’mine naşr ehl-i küfre zemm ola

Ehl-i ĩmān derdine merhem ola

Deyü nefse ḳahr ider Rüstem ola

Bir tūfān olur dimişler dem ola

Müşrike mevt muşibet sitem ola

Mehd-i şāhib-zamānı görelüm

Ḥāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

IV. Şāyeñe yaklaşdı tutuşdı dem-be-dem

Ḥalk-ı ‘ālem muntazırdur hey dedem

Atlar uş geldi irilü ur kadem

Çalmadı iş bir daḥi dirseñ gidem

Ġāfil olan çok çeker bunda nidem

Dem bu demdür dem bu demdür dem bu dem

Mehd-i şāhib-zamānı görelüm

Ḥāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

V. Bu karşıma şulḥ anı katlanmada

Hep erenler pür-silāḥ atlanmada

Çuzı çoç kurbān için otlamada

Ehl-i ‘irfān birbirin kütlanmada

Münkir ü zālīm ‘acep dertlenmede

Fitne-engīz kav̄l ile dōrtlenmede

Mehd-i şāhib-zamānı görelüm

Ḥāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

VI. Zāhir oldı hep ‘alāmetler hemān

Çıkdı bid’at bid’at üzre bī-gümān

Mīm ile sīnden didügin tercümān

Bu şimālde yedi kal’a bī-emān

Çok kilīsā mescid ider merd-mān

Emr-i Ḥaḳḳ ile fetihdür bu zamān

Mehd-i şāhib-zamānı görelüm

Ḥāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

VII. Seyf-i ḳudretdür şalındı ḳol ḳola

Ḥaḳḳ revā görmeye mescid deyr ola

Engürüs’le Freng ili İslām ḫola

Seyf-i ḳudret şalına şağ u şola

Aķ deñizle y¼riy¼p toğrı yola
Zadre ¼al'asın alınmışdur bula
Mehd-i řāhib-zamānı g¼rel¼m
Ĥāk-i pāyine y¼z¼m¼z s¼rel¼m

VIII. Bir elinde Ĥaķķ kelāmu'l-lah imiş
'İbret ile ¼ıl nazar ne řāh imiş
Z¼'l-fiķār'dan añla ne dergāh imiş
Yolına cānlar viren āgāh imiş
Toğmadın ¼ıķar zıyā ne māh imiş
Ĥārici'ye seyf uran bir āh imiş
Mehdī-i řāhib zamānı g¼rel¼m
Ĥāk-i pāyine y¼z¼m¼z s¼rel¼m

IX. ¼ā'imī'ye didiler al ¼alemi
¼¼nki ¼ıķdı oñarıcı 'ālemi
¼anda bulsa diri ¼omaz zālimi
Ĥāl diliyle ¼¼n iřid¼r nālemi

Mazlūm ider çünki añlar hālūmi

Seyr idelim şol dütünsüz yālumi

Mehd-i şāhib-zamānı görelüm

Hāk-i pāyine yüzümüz sürelüm

(29)

Kaşide-i Āhir

(Gazel)

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Merhaba pek mīm ü hā vü mīm ü dal ol tā ebed
Hayy u Kayyūm sende sensin ola Allahu's-samed
2. Muşafān'uhn mu'cizi merd-i Hudā'nuñ himmeti
Dā'im olsun sende sırrı lem yekün küfven ehad
3. Şıdķ-ı Bekr u 'Ömer 'Oşmān hayā 'adl ıssı evvel
Murtażā'nuñ şabr u 'ilmī eyledi saña meded
4. Her murāda irişürsin bir gönülden dostluķ it

Dem bu demdür añılursın tã kıyâmet ced-be-ced

5. Bolluğa tarlıqdan irdüñ fazl-ı Yezdân birle çün

Haqq'a nüfuz it umuruñ hıfz ider seni seded

6. Keşf olup müşkilin zaḥmet şoñı raḥatdurur

Hâfızuñ Haqq'dur zarar ırgürmeye ehl-i ḥased

7. Haqq erenler bir kişiye eylese bir Haqq nazâr

Gözlere heybetlü gelür nür ile tolar cesed

8. Dünye işler açılır halk aña muhtâc

Ähret'de'akla şıgmaz ni'met-i Haqq bî-'aded

9. Qâ'imî'den vefq-i tevfiķüñ gelüp esmâ ile

Haqq'a şükr it fetḥ ü nuşret var çıkar yahşî veled

(30)

Kaşide-i Ahir

(Terkib-i bend)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I. Niçedür Muhammed aġamuz göñli uş özelenmede

Anda bunda suçlı gibi olmasun gizlenmede

Ba'zı sözden zāhir egerçi biraz hāzlanmada

İhtiyārı elde yoġdur gāhice bezlenmede

Dem şüre 'ālem içinde külliyyen sızlanmada

Çün haġīkat söz dinür göñli biraz bezlenmede

Şabr onda pek otursun devleti düzlenmede

Şavm a'yān geçdügince dem olur yüzlenmede

Eski işler bitdi zāhir özgeler peydā imiş

Serverān-ı 'ālem ancaġ vālih ü hayrān imiş

II. Haġġ'a şükr it bir nazār ġapduñ göñül yapduñ 'acep

Şunda çok mu añlanursan 'ahd imiş mäh-ı Recep

Andan evvel rızġlanursun zāhir ola çün sebeb

Çok hüner vardır dimişler cān-ı mine'l-edeb
Hakk'ı bir bil her iş içre bunda añlamaz neseb
Dost idindüñ çün imāmı fetḥ olunur bu ḥaseb
Uş bu yüzde saña şāfi' olıser şāh-ı 'Arab
Kendüye gel tā kim ola sende zāhir fazl-ı Rabb
Eski işler bitdi bunda bak neler peydā imiş
Bu sebebden cümle 'ālem vālih ü şeydā imiş

III. Bu kadar şimdi yeter cānım Muḥammed sözi kes
Epsem otur işidürsün bu yakīnde dürlü ses
Didiler vaḳtinde gelür manşıba ḳalduñ heves
Ol gelince anda bunda rızḳlanursun çok ceres
Uyan bekçi ṭuta gör sürçmeye bu dem feres
Dürlü ni'met şofrada etmek noḥud piriñ 'ades
Vālī-i Bosna yanında olmaya işüñ 'abes
Bunda özge devletüñ çok vaṭāna sende pes
Tuḥfe işler bitmede hem tuḥfeler peydā imiş
Niçe 'aḳıl ıssı serāsım niçeler şeydā imiş

(31)

Kaşide-i Ahir

(Musammat kaside)

Mef'ulü Mefâ'ilün Fe'ülün

1. Gel diñle cânım cāna cenānım

Rūh-i revānım bu این وانى

2. Sözler sañadur özge edādur

Çādir Hūdā'dur pek diñle anı

3. Uyma zamāne çalma yemāne

Gel bu emāne bul sen emānı

4. Çurtul yükünden hem çift tekinden

Ol sen yükünden añla lisānı

5. Bu söz rumūzdu cümle künūzdu

Issı Temmūz'dur oldu olanı

6. İşler bitüpdür ğayrı n'idüpdür
Vaḳti gelüpdür etme gümānı
7. Seyr it burada anda orada
Deryā ḳarada fetḥ it nişānı
8. Gel gör gözüñle irgür izinle
Hem sür sürenle baḳ gözle ānı
9. 'Ārifler añlar hū deyü bañlar
Vaḳtidürür añlar düzdür lisānı
10. Esrāra vāḳıf ehl-i me'ārif
Ol sen de 'ārif olma yabānı
11. Çalış onuñla iş yap sözüñle
Gel gör gözüñle şāhip zamānı

12. İhsan haqdur hem-dād haqdur
Haq ehli haqdur sırrı ‘ayānı
13. Gerçek erenler Haqqı görenler
Tevhīd sürenler buldı cānānı
14. Haqq’dan ‘ināyet irdi sa’ādet
Qaldı melāmet şulhı bozanı
15. Mektūp yazıldı başma başıldı
Sözler şuşuldu herkes nidānı
16. Küfr ile kāfir lu’b ile māhir
Qahr ide qāhir seyf ile anı
17. Bed-reng-i Efreng itmek diler reng
Ceng eyle bir ceng qovdurma anı

18. İt gibi bağdı sel gibi açdı
Bağrını yağdı tutuşdı cānı
19. Yağdı yaşılmaz açdı aşılmaz
Kaçdı kaşılmaz bu nām u řānı
20. İşler ağıldı nūrlar şağıldı
Meydān seğildi gel gōr bu yanı
21. İrişdi himmet Lođmān-ı hikmet
Geldi bu ūmmet řād oldı cānı
22. Bu dīn u ĩmān oldı nūmāyān
Seyf ile merdān açdı cihānı
23. Kūfr ile dūnyā dolmıřdı hayfā
Hađđ kıldı ihyā virdi ĩmānı

24. خوش بزئ الدار آيلة بولدار

Gelince dündār virmez emānı

25. Aldanma bir dem ur seyfi her dem

Dirsen ki مردم sür o şeytānı

26. Paydağ süre gör haşmuñ göregör

Bir ferz ura gör māt eyle anı

27. Baq ehl-i tuğyān küfr-i nümāyān

Sözleri yalan çıqdı çıqānı

28. Kāfir bi'l-lah çün oldı gümrāh

İrişdi ol şāh kendi meyānı

29. Meydān qurıldı defter dürüldi

Kāfir kırıldı düküldi qanı

30. Hakk emri olur kafir yog olur
İdende bolur seyr it nihani
31. Sal uce irse iki ile girse
Hakk omri virse gorseñ o kani
32. Seyf ile irdi cun yola girdi
Kuffani surdi seyf-i merdani
33. Sırdur cu Hakk bir iki ile uc yir
Hakk ehl-i Hakk dir budur beyani
34. Ozge temasa ol ayin pasha
Zuhd ile yasa oku ma'ani
35. Cıkdı bu demle irince hamle
Feth itdi cumle kafiristani

36. Putlar döküldi addi büküldi
Bağı söküldi gördükde anı
37. Sözler düzüldi balyüz buzuldu
Kāfir üzüldi nār içre cānı
38. Bir çürük ozdur it gibi yüzdür
Azgın doñuzdur kāfir yabānı
39. Çok hīle urdu ondı oturdu
'Askerle durdu yazdı yalanı
40. İnanđılar ba sürdü o paydā
Ey oca ama yodur iz'ānı
41. Bunlar inanup zīnet donanup
N'etsün utanup göñli bulanı

42. Olsun ğazālar el-ḥaḫ sezālar
Eyle ezālar qarṣu devrānı
43. Kāfir nedāmet buldı melāmet
Ṣoñu selāmet virme emānı
44. Feth it diyārı al il u şārı
Nuşretle Bārī kıldı iḥsānı
45. İslām aḫardı ‘asker baḫardı
Sürdi çıkardı ḳal’adan anı
46. Toplar atılsun ḳurşun şaçılsun
Kāfir bozulsun ḳaçdı ḳaçanı
47. Tātār n’edüpdür firşat güdüpdür
Atup tutupdur elde kemānı

48. ‘Arz itdi Tātār seyr ile baqar

Vaqtinde aqar ol beyâbânı

49. Bağlandı yollar hem sağ u şollar

İslâmda çöller kâfir olanı

50. Açıldı bir sır konuldu yir yir

Gitme otur dir bend itdi anı

51. Olunca şekvâ virildi fetvâ

Kim ider icrâ hükmi-i Qur’ânı

52. Küffâra qalmaz umduğın bulmaz

İslâm başılmaz Haqq’dur İmânı

53. İrince bu âb fetih oldu ebvâb

Nür ile mehtâb kıldı cihânı

54. Geldi çoğ oldu gitdi yoğ oldu
 Kana boğıldı cism ile cānı
55. İrdi ‘alāmet şavmı temāmet
 ‘İd-i selāmet şükr-ı Yezdānı
56. Seyf ile hāmil ‘ilm ile ‘āmil
 Ol merd-i kāmīl vuslātda cānı
57. N’işlerse işler düşmānı şişler
 Küffārı n’işler gör pehlivānı
58. Hākk yardım ider vakti geliser
 Seyr it noliser hük-m-i Sübhānı
59. Oқundı mīm hā medle hüveydā
 Olmaz aña lā geldi zamānı

60. Rā cīm ü bā'da olma liķāda

Oldı küşāda vird-i ħandānı

61. Gel bunda ħal sen bir ħişşe al sen

Ol şāġ u esen ħılma ziyānı

62. Kāfir olanuñ virmez emānuñ

Budur zamānuñ sāhib Ķur'ānı

63. Tārihi güçdür bin seksān üçdür

Otuz oruçdur 'īdūñ nişānı

64. Mīm üç ħurūf ile oldı zāhir

Ħamd ola cānā Mehdī bil anı

65. Ķādiri özle ol dostı gözle

Cān içre gizle sırrı cānānı

(32)

Ḳaṣīde-i Āḥir

(Gazel)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Şevāba nā'il olursın gönül yapmağa sa'y eyle
Şaḳīl olma bu meclisde eger irdikse 'irfāna
2. Hıyānet itme pek şaḳın tuz itmek yidügin yirde
Ḥalīm olup sa'ādet bul eyü şan cümle ihvāna
3. Zelīl it nefis ü şeyṭānı bular düşmendürür gāyet
Zikr kıl rengi her dem çün irdüñ semt-i ĩmāna
4. Selāmet buldı şol kimse gönül virmez bu dünyāya
Sa'ādet ehli anlardur yüzün döndüre Sübhān'a
5. Yazuḳdur Ḳā'imī bu dem eger gāfletde ḳalursañ
Yürü laf urma 'ālemde özüñ tütgıl faḳīrāna

6. Bu ‘ālem halkı ‘uṣṣāka dilā ekṣer deli dirler
Ne’am çünküm bu ma’nide ma’ārifde velī dirler

(33)

Kaṣīde-i takrīrū’l ‘ārifin Dervīṣ Veysī güft

Mefā’īlün Mefā’īlün Mefā’īlün Mefāīlün

1. Elā ey kavm-i İstanbul bilüñ taḥkīk oluñ āgāh
İrişür nā-gehān bir gün size kahr ile hıṣmu’l-lah
2. Kıyāmet kopdı siz dünyādan el çekmez uşanmazsız
Zamānidur Mehdī’dür nüzül etmekte rūḥu’l-lah
3. Yapup dünyā evin aḥzāb idersiz ḥāne-i dīni
Ne Fir’avn yapdı ne Şeddād binālar bu şekl bi’l-lah
4. Niçe bī-çārenüñ yıkarsız ḥātırın her dem
Degil mi mü’minüñ kalbi e zālīm yoḥsa beytu’l-lah

5. Fiġān-ı āh-ı mazlūmuñ e kim göklere irse
Teraħħum itmeyüp hergiz dimezsiz yerde qalmaz āh
6. Niçe bir Şefkat itmezsiz alursız göz göre mālın
Degil mi ħāzır u nāzır buña rāzi mıdur Allah
7. Ne Őer'u'l-lah tābi'siz ne ħod qānūna qāyilsiz
Çihānı dürlü bid'atle ħarābe virdigin eyvāh
8. Ne dīne tapdıñuz bilmem ne mezheb dutdıñuz ħāşā
İmāmlar qulına uymaz buyurmaz dört kitābu'l-llah
9. Qurup bir dām-ı tezvīri qomışlar maħkeme nāmın
Qanı seccāde-i Aħmed qanı aħkām-ı Şer'u'l-lah
10. Yekūn taħķīr idüp dīni idersiz ħīle-i Őer'ī
Őefā'at mı ider yarın size ol Ĥaķķ Ĥabību'l-lah

11. ‘Acep münkir misiz haşre kıyāmet yoḥsa ḳoymaz mı

Size yarın ümmetüm der mi bu fi’l ile Nebiyyu’l-lah

12. Zamāna uydı nisvāna düşündi ekşer oḡlana

Aña ṭapdı هينانه olup yārın ‘aduvvul’l-lah

13. Sözine uydı civānuñ şınup emrini Mevlā’nuñ

Sürüldi çıḳdı cennetden görüñ ādem safiyyu’l-lah

Temmetü’r-risāletü’l-me’āb

İtmam-ı müyesser oldı kitāb

Temmet

SONUÇ

Genelde Türk edebiyatı ve özelde Bosna edebiyatı bakımından önemli bir yere sahip olduğuna inandığımız bu çalışma, Hasan Kâ'imî Baba'nın Vâridât'ının transkripsiyonlu metnidir. Metnin yanında Hasan Kaimi'nin daha iyi tanınmasını sağlamak amacıyla inceleme çalışmasına da gidilmiştir. Daha geniş çalışmayı sonraya bırakarak kısmen şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın eksenini devir-şâhsiyet-eser oluşturmaktadır.

Hasan Kâ'imî Osmanlıca olarak yazan Boşnak bir şairdir. Bundan dolayı genel olarak 17. yüzyıl Osmanlı edebiyatı çerçevesinde bilgi vermeye ve devrin karakteristik özelliklerini belirtmeye çalıştık. Tabii ki Bosna'da yetişmiş çok önemli edebiyatçılardan ve bu edebiyatçılar içinde ayrı bir yeri bulunan Hasan Kaimi Efendi'nin öneminden bahsettik.

Kaimi Efendi bir dönem Halvetîlik tarikatına mensup olduğu söylene de Kâdirîliği benimsemiş ve bu tarikatın şeyhliğine kadar yükselmiş mutasavvıf bir şairdir. Ayrıca onun mensup olduğu tarikat hakkında bilgi verirken, Kaimi'nin bu tarikat içerisindeki yerini de ele aldık.

Hasan Kâ'imî Efendi hakkında şimdiye kadar yapılmış çalışmaları gözden geçirerek mevcut bilgilerin ışığında yeni bir Kaimi portresi çıkardığımızı söyleyebiliriz. En azından şunu söylemek mümkün: Varidat'ın günyüzüne çıkmış bir nüshası yayınlanmadan Kaimi portresi eksik kalırdı. İşte bu çalışma biraz da bunu amaçlamıştır.

Yüksek Lisans çerçevesinde yapmış olduğumuz bu çalışma ile Hasan Kâ'imî Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi Laleli koleksiyonunda bulunan 1757 no'lu Varidat'ını Münevver yazı tipi ile günümüz alfabesine aktardık. Aynı zamanda metnin doğru okunması ve eksiksiz bir neşriyatın ortaya çıkması için diğer nüshaları da göz önünde bulundurduk. Bu nüshalar Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi ile Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Eser 17. Yüzyılda yazılmış bir metin olduğu için devrin dil özelliklerini göz önünde bulundurarak ses olaylarını hiçbir değişikliğe uğramadan aktarmaya özen gösterdik. Kaimi'nin hacimli divanı üzerinde çalışılmadan tam bir Kaimi portresini eksik kalacağına inanıyoruz. Umulur ki bu çalışma, ileri de mutlaka yapılması gereken öyle bir çalışmaya kapı aralsın.

KAYNAKLAR

BAŠAGIĆ, Safvet-beg(1912), *Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti*,

Svjetlost yay. Sarajevo, s. 136-138

ÇAPAN, Pervin (2005), Mustafa Safāī Efendi, Tezkire-i Safāī “*Nuḥbettü’l-āsār min*

fevā’idi’l- aṣ’ār”, İnceleme –Metin-İndeks, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

Yay., Ankara, s. 502

ĆEHAJIĆ, Džemal (1986), *Derviški Redovi u Jugoslavenskim Zemljama sa Posebnim*

Osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, Grafo-art Artelje yay, Sarajevo

DİZDAR, H (1950), " Pjesnik Hasan Kaimija (Vodja Pobunjenih Seljaka i Zanatlija u

XVII Vijeku) ", *Glasnik*, God. II, s. 138–147

HADŽIJAHIĆ, Muhamed (1938), *Hrvatska Muslimanska Književnost prije 1878.*

godine, Omer Šehić yay. Sarajevo, 1-14

HADŽIOSMANOVIĆ, Lamija (1974), "Jedna Stara Verzija (Autobiograf.) Kaimijine

Kasīde Protiv Duhana", *Anali Gazi Husrev-begove Biblioteke 1-11*, Sarajevo 125-

129

HANDŽIĆ, Mehmed (1999), *Teme iz Knjizevne Historije*, Mladinska Knjiga Ljubljana

yay. s.

İZETİ, Metin (2004), *Balkanlar'da Tasavvuf, Gelenek* yay, İstanbul

MUJEZİNOVIĆ, Mehmed (1977), "*İslamska Epigrafika Bosne i Hercegovine*", İP

Veslin Maslesa yay. Sarajevo, 128-131

NAMETEK, Fehim (1984), *Pregled književnog stvaralastva Bosansko-Hercegovackih*

Muslimana na Turskom Jeziku, svJETLOSTyay.

NAMETEK, Fehim (1974), "Uvodni stihovi Kaimijinog Divana" *Anali Gazi Husrev-*

begove Biblioteke II-III, Sarajevo, s. 71-79.

NAMETAK, Fehim (1990) "Türkçe Yazılmış Bosna Edebiyat Mirasını Araştırmak",

ÖZTÜRK, Ayhan, **KESKİN**, Mustafa, **TOSUN**, Ramazan, (1996), Mehmed Süreyyā,

Sicil-i Osmānī Yahud tezkire-i Meşāhir-i Osmaniye II, Sebil Yay., İstanbul

SULJKIĆ, Hifzija (1990), "Turbeta (Mauzo-Lejli) i Tekije u Zvorniku" *İslamska Misao*,

S. 134, Şubat, Sarajevo, 38–40

ŞABANOVIĆ, Hazim (1973), *Književnost Muslimana na Orjentalnim Jezicima*,

Svjetlost yay, Sarajevo, s.353-357

XVII, sayı 75, Ocak-Şubat, s.61–67

ŞAMIĆ, Jasna (1979), "Kaimi, Bosanski Pjesnik, Mistik, İz 17. Vijeka- Uvodna Kasida

Divana", *Treci Program Radio Sarajeva*, S.2, s. 518–524

ŠAMIĆ, Jasna (1985), "Čija je pjesma 'Ti besposlen nemoj hodat'?", *Anali Gazi*

Husrev-begove Biblioteke, S. XI-XII. Sarajevo, s. 175-179

ŠAMIĆ, Jasna (1984), "Hasan Kâ'imî Baba: Život i djelo", *Radio Sarajevo*, S. 47. s.

409-436

TATCI, Mustafa, **KURNAZ**, Cemal (2001), Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfê-i Nâilî*, Bizim

Büro Yay, Anlara 2001, c II, s. 816

SÖZLÜKLER:

DEVELLIOĞLU, Ferit (1983), *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın

Kitabevi Yay., Ankara

PALA, İskender (1989), *Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara

PARLATIR, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara

SAMÎ, Şenseddin (1989), *Kâmus-ı Türkî*, Enderun kitabevi, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

28. 07. 1983 yılında Tuzla'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Tuzla'da tamamladı. 1998'de Saraybosna'da Gazı Husrev Bey Medresesine girdi. 2002/03 okul yılında, mezkûr lisede mezun olduktan sonra Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi. 2006'da mezun oldu. 2007 Ocak ayında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Ana bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'na Yüksek Lisans öğrencisi olarak girdi.